

Funded by
the European Union

«Ақпаратты-ресурстық
орталығы»
қоғамдық қоры

ОБЩЕСТВЕННЫЙ ПРОЕКТ

ОҚУ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰРАЛ

«АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ СУБЪЕКТІЛЕРІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРАТЫН,
МЕМЛЕКЕТТІК ДАМУ
БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ МОНИТОРИНГІ»

Алматы-2024

**ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУЛЫҚ, ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ҚОЛДАУЫМЕН:
«АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ СУБЪЕКТІЛЕРІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРАТЫН МЕМЛЕКЕТТІК ДАМУ
БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ МОНИТОРИНГІ, ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ САЯСИ ДИАЛОГТЫҢ
НЕГІЗГІ КОМПОНЕНТІ» ЖОБАСЫНЫҢ АЯСЫНДА ӘЗІРЛЕНДІ**

(«Ақпараттық-ресурстық орталық» ҚҚ)

Орындаушы: Светлана Ушакова

Жобаның мақсаты:

Азаматтық қоғамның оқытылған өкілдері жүргізетін қоғамдық мониторинг арқылы Қазақстанның Түркістан, Қостанай, Павлодар және Жетісу облыстарында мемлекеттік даму бағдарламаларын іске асырудың ашықтығы мен тиімділігін арттыру.

Еуропалық Одақ (Еуропалық Одақ, ЕО) — Еуропаның 27 мемлекетінен тұратын экономикалық және саяси одақ. Еуропалық Одақ 1992 жылы 7 ақпанда Маастрихт келісімімен құрылды, ол 1993 жылы 1 қарашада күшіне енген, Еуропалық Экономикалық Қоғамдастық негізінде және аймақтық интеграцияға бағытталған.

«Ақпараттық ресурстық орталық» ҚҚ 2005 жылы Алматы қаласының тұрғындарын қоғамның әлеуметтік маңызды мәселелерін шешу үдерістеріне белсенді тарту арқылы азаматтық қоғам институттарын ұйымдастырушылық жетілдіруге және тұрақтылығын нығайтуға жәрдемдесу мақсатында құрылған.

2024, Алматы

«Ақпараттық ресурстық орталық» қоғамдық қоры

Сәтпаева көшесі, 30/8, 139 каб., тел.: 8 778 859 47 68

Алматы қаласы, Қонаев көшесі, 43,
Баспаханасында басылған "Цефиро" ЖШС
Таралымы: 100 дана

МАЗМҰНЫ

1. Мемлекеттік бағдарламалар мен даму жобаларының іске асырылуын бақылаудың ұлттық және шетелдік әдістерінің мазмұны мен практикалық қолданылуын талдау.	
1.1. Қоғамдық мониторингтің параметрін анықтайтын Қазақстан Республикасының заңнамасы	4
1.2 Халықаралық тәжірибе.....	11
2. Азаматтық қоғам өкілдерінің мемлекеттік бағдарламалар мен даму жобаларын іске асыруын бақылау әдістемесі	
2.1. Шолу және тұжырымдамалар.....	17
2.2. Мемлекеттік даму бағдарламаларының қоғамдық мониторинг әдістемесі.....	20
2.3. Мемлекеттік бағдарламалардың қоғамдық мониторинг жүргізу тәртібі	24
3. Қоғамдық бақылау және бағалау әдістемесін қолдануға арналған нұсқаулық	28
4. Ақпаратты жинау және өңдеу әдістері	33
5. Қоғамдық мониторинг алгоритмі.....	46
6. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.....	49

1. Мемлекеттік бағдарламалар мен даму жобаларының іске асырылуын бақылаудың ұлттық және шетелдік әдістерінің мазмұны мен практикалық қолданылуын талдау.

1.1. Қоғамдық мониторингтың параметрін анықтайтын Қазақстан Республикасының заңнамасы

Бұл бөлімде: қоғамдық мониторинг, қоғамдық бақылау, қоғамдық сараптама, қоғамдық тыңдаулар және т.б. қоғамның қатысу саласын бір дәрежеде реттейтін Қазақстан заңнамасынан үзінділер келтірілген.

Қазақстанның заңнамасында қоғамдық мониторинг жүргізу мүмкіндіктерін белгілі бір дәрежеде айқындайтын нормалардың жеткілікті кең саны бар.

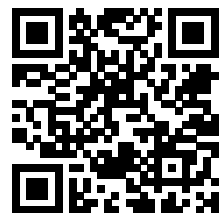
Бұл шолу барлық қолданыстағы заңнаманы қамтымайды, бірақ осы жоба аясында мемлекеттік даму бағдарламаларының мониторинг әдістемесі негізделетін параметрлерді анықтайды.

Қазақстан Конституциясының 33-бабында әрбір азаматқа тікелей және өз өкілдері арқылы мемлекет істеріне қатысуға және басқаруға құқық берілген.

Конституцияның 33-бабының 1-тармағында: «Қазақстан Республикасының азаматтары мемлекет істерін басқаруға тікелей және өз өкілдері арқылы қатысуға, жеке өтініш жасауға, сондай-ақ мемлекеттік органдарға және жергілікті мемлекеттік органдарға жеке және ұжымдық өтініштер жолдауға құқылы».

«Ақпаратқа қол жеткізу туралы» заң. (дереккөзге сілтеме)

Бұл заң, әр азаматтың, заңмен тыйым салынбаған тәсілмен ақпаратты еркін алуға және таратуға болатын конституциялық құқығын реттейді.

6-бап. Қолжетімділігі шектеулерге жатпайтын ақпарат

Келесі ақпаратқа қол жеткізу шектеулерге жатпайды:

- 1) азаматтардың қауіпсіздігі мен денсаулығына қатер төндіретін төтенше жағдайлар мен зілзалалар, олардың зардаптары туралы, сондай-ақ олардың ресми болжамдары мен зардаптары туралы;
- 2) денсаулық сақтау, санитария, демография, көші-қон, білім беру, мәдениет, халықты әлеуметтік қорғау, экономика, ауыл шаруашылығы, сондай-ақ қылмыстың жай-күйі туралы;
- 3) терроризм актілерін жасау фактілері туралы;
- 4) экологияның жай-күйі, өрт қауіпсіздігі, сондай-ақ санитарлық-эпидемиологиялық және радиациялық жағдай, тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі туралы;

5) мемлекет жеке және заңды тұлғаларға беретін жеңілдіктер, өтемақылар мен жеңілдіктер туралы;

6) адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын бұзу фактілері туралы;

7) Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің алтын-валюта резервінің мөлшері туралы;

8) мемлекеттік құпияларды және заңмен қорғалатын өзге де құпияны қамтитын нормативтік құқықтық актілерді, сондай-ақ, Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің мәтіндері;

9) Мемлекеттік құпияларды қамтитын мәліметтерді қоспағанда, Республикалық және жергілікті бюджеттердің қаражатын қалыптастыру және жұмсау туралы;

10) Мемлекеттік құпияларды қамтитын мәліметтерді қоспағанда, Республикалық және жергілікті бюджеттер қаражатының жұмсалуды бақылау туралы;

11) ақпарат иелерінің және олардың лауазымды адамдарының заңды бұзу фактілері туралы;

12) Қазақстан Республикасының мемлекеттік құпияларына жатқызылған мәліметтерді қоспағанда, саяси, әлеуметтік және өзге де себептермен, оның ішінде мұрағаттардағылар бойынша жаппай қуғын-сүргіндер туралы.

7-бап. Ақпаратты пайдаланушының құқықтары мен міндеттері

1. Ақпаратты пайдаланушының:

1) заңмен тыйым салынбаған кез келген тәсілмен ақпаратты алуға және таратуға;

2) ақпаратты сұратуға;

3) алынған ақпараттың дұрыстығын және толықтығын тексеруге;

4) сұрау салуды қайтарып алуға;

5) ақпаратты алу қажеттілігін негіздемеуге;

6) ақпаратқа қол жеткізу құқығын заңсыз шектеулерге, лауазымды адамдардың әрекеттеріне (әрекетсіздігіне) шағымдануға;

7) заңда белгіленген тәртіппен ақпаратқа қол жеткізу құқығын бұзудан оған келтірілген материалдық залалды және моральдық зиянды өтеуді талап етуге құқылы.

2. Ақпаратты пайдаланушы осы Заңның талаптарын сақтауға міндетті.

10-бап. Ақпаратқа қол жеткізуді қамтамасыз ету әдістері

Ақпаратқа қол жеткізу келесі жолдармен қамтамасыз етіледі:

1) сұрау салу бойынша ақпаратты ұсыну;

2) ақпаратты осы мақсаттар үшін белгіленген орындарда орналастыру;

3) ашық отырыстарға қолжетімділікті қамтамасыз ету;

4) орталық атқарушы органдар басшыларының (Қазақстан Республикасы Қорғаныс және Сыртқы істер министрліктерін қоспағанда), әкімдердің және республикалық жоғары оқу орындары басшыларының есептерін тыңдау және талқылау;

5) бұқаралық ақпарат құралдарында ақпаратты орналастыру;

6) ақпарат иесінің интернет-ресурсында ақпаратты орналастыру;

- 7) «электрондық үкімет» веб-порталының тиісті құрамдас бөліктерінде ақпаратты орналастыру;
- 7-1) ақпарат иелерінің ашықтығы стандартын сақтау;
- 8) Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған өзге де тәсілдермен жүзеге асырылады.

Мемлекеттік көрсетілетін қызметтер туралы Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 15 сәуірдегі № 88-V Заңы.

29-бап. Мемлекеттік қызмет көрсету сапасына қатысты қоғамдық мониторинг

1. Мемлекеттік қызметтер көрсету сапасының қоғамдық мониторингін жеке тұлғалар және коммерциялық емес ұйымдар өз бастамасы бойынша және өз қаражаты есебінен жүзеге асырады.

Мемлекеттік қызметтер көрсету сапасына қоғамдық мониторинг, Қазақстан Республикасының мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс туралы заңнамасына сәйкес, мемлекеттік қызметтер көрсету сапасын бағалау және мониторингілеу жөніндегі уәкілетті органның мемлекеттік әлеуметтік тапсырысы шеңберінде де жүзеге асырылады.

2. Мемлекеттік қызметтер көрсету сапасына қоғамдық мониторинг жүргізу кезінде жеке және коммерциялық емес ұйымдар орталық мемлекеттік органдардан, облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың, аудандардың, облыстық маңызы бар қалалардың жергілікті атқарушы органдарынан сұрау салуға құқылы.

3. Мемлекеттік қызметтер көрсету сапасына жүргізілген қоғамдық мониторинг нәтижелері бойынша жеке тұлғалар және коммерциялық емес ұйымдар қорытынды жасайды. Мемлекеттік қызмет көрсету сапасының қоғамдық мониторингінің қорытындысына мыналар кіреді:

1) орталық мемлекеттік органдардың, облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың, аудандардың, облыстық маңызы бар қалалардың жергілікті атқарушы органдарының, қаладағы аудандардың, аудандық маңызы бар қалалардың, кенттердің, ауылдардың, ауылдық округтердің әкімдерінің талаптарды сақтауы туралы ақпаратты; Мемлекеттік корпорация, сондай-ақ мемлекеттік қызметтер көрсету кезінде Қазақстан Республикасының заңнамалық талаптары бар көрсетілетін қызметті берушілер;

2) мемлекеттік қызметтер көрсету сапасына қоғамдық мониторинг жүргізу кезінде анықталған Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметтер көрсету саласындағы заңнамасын сақтамау фактілерін жою бойынша ұсынымдар;

3) мемлекеттік қызмет көрсету сапасын арттыру жөніндегі ұсыныстар;

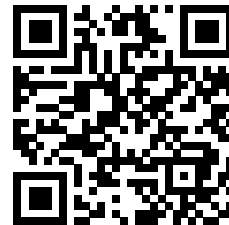
4) мемлекеттік қызмет көрсету тәртібін айқындайтын заңнамалық актілерге және нормативтік құқықтық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы ұсыныстар.

Әлеуметтік маңызы бар қызметтерді көрсету сапасын бағалау критерийлері әлеуметтанулық зерттеулер немесе оларды көрсету сапасына мониторинг жүргізу шеңберінде белгіленеді.

4. Орталық мемлекеттік органдар, облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың, аудандардың, облыстық маңызы бар қалалардың жергілікті атқарушы органдары, қаладағы аудандардың, аудандық маңызы бар қалалардың, кенттердің, ауылдардың, ауылдық округтердің әкімдері, Мемлекеттік корпорация, сондай-ақ көрсетілетін қызметті берушілер мемлекеттік қызметтер көрсету сапасының қоғамдық мониторингінің қорытындысын ескере отырып, мемлекеттік қызметтерді көрсету сапасын жақсарту бойынша шаралар қабылдайды.

«Қоғамдық кеңестер туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 2 қарашадағы No 383-V Заңымен (дереккөзге сілтеме) қоғамдық бақылауды жүзеге асыратын қоғамдық кеңестер институты енгізілді.

Қоғамдық кеңестер үшін «Қоғамдық кеңестер туралы» 2015 жылғы 2 қарашадағы Қазақстан Республикасы Заңының 2-1-бабы 2-тармағының 5) тармақшасына сәйкес **қоғамдық бақылау** қағидалары әзірленді және Министрдің бұйрығымен бекітілді. Қазақстан Республикасының Ақпарат және әлеуметтік даму министрлігінің 2021 жылғы 26 ақпандағы No 73. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2021 жылы 26 ақпанда No 22263 болып тіркелді.

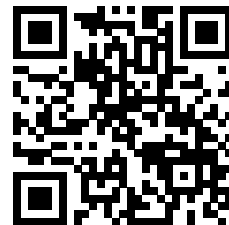

10-бап. Ақпаратқа қол жеткізуді қамтамасыз ету әдістері

Ақпаратқа қол жеткізу келесі жолдармен қамтамасыз етіледі:

- 1) сұрау салу бойынша ақпаратты ұсыну;
- 2) ақпаратты ақпарат иелері орналасқан мекемеде және осы мақсаттар үшін белгіленген өзге де орындарда орналастыру;
- 3) ашық отырыстарға қолжетімділікті қамтамасыз ету;
- 4) орталық атқарушы органдар басшыларының (Қазақстан Республикасы Қорғаныс және Сыртқы істер министрліктерін қоспағанда), әкімдердің және республикалық жоғары оқу орындары басшыларының есептерін тыңдау және талқылау;
- 5) бұқаралық ақпарат құралдарында ақпаратты орналастыру;
- 6) ақпарат иесінің интернет-ресурсында ақпаратты орналастыру;
- 7) «электрондық үкімет» веб-порталының тиісті құрамдас бөліктерінде ақпаратты орналастыру;
- 7-1) ақпарат иелерінің ашықтығы стандартын сақтау;
- 8) Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған өзге де тәсілдермен жүзеге асырылады.

Қазақстан Республикасының әкімшілік іс жүргізу кодексі.

2020 жылғы 29 маусымда 2021 жылғы 1 шілдеден бастап қолданысқа енетін Қазақстан Республикасының жаңа Әкімшілік процестік кодексі (бұдан әрі – ӘҚБТК) қабылданды. Осы Кодекс мемлекеттік органдардың ішкі әкімшілік рәсімдерін, әкімшілік рәсімдерді, сондай-ақ әкімшілік іс жүргізу тәртібін жүзеге асыруға байланысты қатынастарды реттейді.

9 Бап. Құқықтарды, бостандықтар мен заңды мүдделерді қорғау.

1. Әркімнің, осы Кодексте белгіленген тәртіппен, бұзылған немесе даулы құқықтарын, бостандықтарын немесе заңды мүдделерін қорғау үшін әкімшілік органға, лауазымды адамға немесе сотқа жүгінуге құқығы бар.

Әкімшілік органға, лауазымды адамға немесе сотқа шағымдану құқығынан бас тарту жарамсыз болып табылады.

2. Мемлекеттік органдар өз құзыреті шегінде жеке және заңды тұлғалар осы Кодексте белгіленген тәртіппен басқа адамдардың немесе тұлғалардың мүдделерін қорғау туралы сотқа жүгінуге құқылы.

Прокурор осы Кодексте белгіленген тәртіппен өзіне жүктелген міндеттерді орындау үшін сотқа жүгінуге құқылы.

3. Егер заңда дауды шешудің сотқа дейінгі тәртібі белгіленсе, осы тәртіп сақталғаннан кейін сотқа шағым жасалуы мүмкін.

4. Ешкімге оның келісімінсіз заңмен белгіленген соттылығын өзгерте алмайды.

5. Әкімшілік органға, лауазымды адамға немесе сотқа шағымдану құқығынан бас тартуға мәжбүрлеу заңсыз болып табылады және Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген жауапқа тартылады.

14-бап. Ресми талаптарды теріс пайдалануға тыйым салу

Әкімшілік органға немесе лауазымды адамға әкімшілік рәсімге қатысушының құқығын жүзеге асырудан бас тартуға, шектеуге немесе тоқтатуға, сондай-ақ оған Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленбеген талаптарды орындау мақсатында міндеттемелер жүктеуге тыйым салынады.

22-бап. Өтініш беруші

1. Әкімшілік органға немесе лауазымды адамға шағымды бір немесе бірнеше тұлға (ұжымдық өтініш) бере алады.

Егер әкімшілік рәсім шағым беру арқылы қозғалса, мүдделі тұлғалар қозғалған әкімшілік рәсімді қолдануға құқылы. Бұл ретте аталған тұлғалардың әрқайсысының арызы бойынша жеке әкімшілік іс жүргізудің қажеті жоқ.

2. Өтініш беруші келесі құқықтарға ие:

- 1) әкімшілік органнан немесе лауазымды адамнан әкімшілік рәсімді жүзеге асыруға байланысты мәселелер бойынша оның құқықтары мен міндеттері туралы түсініктеме алуға;
 - 2) осы Кодексте көзделген жағдайларды қоспағанда, әкімшілік іс жүргізу туралы шешім қабылданғанға дейін тыңдалуға;
 - 3) әкімшілік істі қарау кезінде де, одан кейін де әкімшілік іспен танысуға, үзінді көшірмелер жасауға және көшірмелер жасауға;
 - 4) өтініштер беруге;
 - 5) әкімшілік актіне, әкімшілік әрекетке (әрекетсіздікке) шағым беруге;
 - 6) осы Кодексте белгіленген тәртіппен әкімшілік орган немесе лауазымды адам қараған мәселе бойынша қайталап өтініш беруге;
 - 7) апелляциялық шағым беру кезінде дәлелдемелер беруге және оны зерделеуге қатысуға, оның ішінде түсініктемелер беруге, заттай дәлелдемелер мен басқа да құжаттарды ұсынуға;
 - 8) егер рәсім оның өтініші бойынша қозғалған болса, әкімшілік рәсімді тоқтатуға;
 - 9) әкімшілік тәртіппен өзінің ана тілінде немесе сөйлейтін тілде сөйлеуге, аудармашы қызметтерін пайдалануға;
 - 10) осы Кодексте көзделген жағдайларда шағым жасауға;
 - 11) өкілінің болуы;
 - 12) осы Кодексте көзделген жағдайларда өтемақы төлеуді талап етуге;
 - 13) осы Кодексте және Қазақстан Республикасының өзге де заңдарында белгіленген өзге де құқықтарды пайдалануға құқылы.
3. Шетелдіктер, азаматтығы жоқ адамдар және шетелдік заңды тұлғалар, егер Қазақстан Республикасының Конституциясында, заңдарында және халықаралық шарттарда өзгеше көзделмесе, Қазақстан Республикасының азаматтарымен және заңды тұлғаларымен тең құқықтарға ие және тең міндеті.

23-бап. Әкімшілік іс жүргізуге мүдделі тұлға

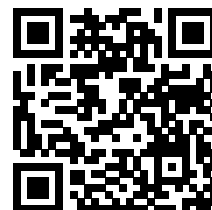
1. Әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) құқықтары, бостандықтары немесе заңды мүдделері қозғалатын немесе қозғалуы мүмкін адам мүдделі тұлға болып табылады.
2. Осы Кодекстің 22-бабы екінші бөлігінің 8) тармақшасын қоспағанда, мүдделі тұлға осы Кодекстің 22-бабында көзделген құқықтарды пайдаланады.

«Қоғамдық бақылау туралы» Қазақстан Республикасының 2023 жылғы 2 қазандағы № 30-VIII ҚР Заңы. (дереккөзге сілтеме)

Осы Заң қоғамдық бақылаудың мақсатын, міндеттері мен қағидаттарын айқындайды, сондай-ақ Қазақстан Республикасында қоғамдық бақылауды ұйымдастыру мен жүзеге асыруға байланысты қоғамдық қатынастарды реттейді.

1-тарау. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР

1-Бап. Осы Заңда пайдаланылатын негізгі ұғымдар

Осы Заңда мынадай келесі негізгі ұғымдар пайдаланылады:

1) қоғамдық бақылау – қоғамдық бақылау субъектілерінің осы Заңда және Қазақстан Республикасының өзге де заңдарында белгіленген тәртіппен және қоғамдық бақылау объектілерінің актілері мен шешімдерінің қоғамдық мүдделерге сәйкестігін талдауға және бағалауға бағытталған қызметі;

2) қоғамдық бақылауды жүзеге асыру кезіндегі мүдделер қақтығысы – қоғамдық бақылау субъектілерінің, сарапшының, мүшесінің (қатысушысының), құрылтайшысының, жетекшісінің, қызметкерінің жеке мүддесі қоғамдық бақылау субъектілерінің өз міндеттерін объективті орындамауы, Заңда белгіленген қағидаттар арасындағы қайшылыққа әкеп соғады;

3) қоғамдық бақылау нәтижелері бойынша қорытынды құжат (бұдан әрі – қорытынды құжат) – хаттама, қорытынды, ұсыным, Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген, қоғамдық бақылау субъектілері әзірлеген Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген өзге де құжаттар;

4) қоғамдық бақылау объектілері – органдар, мемлекеттік атқарушы және жергілікті өзін-өзі басқару мекемелері, мемлекеттік органдар болып табылмайтын мемлекеттік мекемелер, квазимемлекеттік сектор субъектілері, дербес білім беру ұйымдары, орталық және (немесе) жергілікті атқарушы органдардың функцияларын жүзеге асыратын ұйымдар қызметі қоғамдық мүдделермен байланысты атқарушы органдар, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген өзге де қоғамдық бақылау объектілері. Қоғамдық бақылау объектілері мемлекеттік органдар мен Қазақстан Республикасының ерекше күзетілетін объектілеріне жатқызылған ұйымдар болып табылмайды;

5) қоғамдық бақылау субъектілері – Қазақстан Республикасының азаматтары; діни бірлестіктерді (бұдан әрі – коммерциялық емес ұйымдар) қоспағанда, Қазақстан Республикасының аумағында тіркелген коммерциялық емес ұйымдар; Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес қоғамдық бақылауды жүзеге асыру құқығы берілген өзге де субъектілер;

6) қоғамдық бақылау тобы – Қазақстан Республикасының азаматтары және (немесе) Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылатын коммерциялық емес ұйымдардың және (немесе) өзге де субъектілер өкілеттігінің аумағында қоғамдық бақылауды жүзеге асыру құқығы берілген адамдар тобы. қоғамдық бақылауды жүзеге асыру үшін құрылған Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес;

7) дәлелді жауап – қоғамдық бақылау объектісінен қоғамдық бақылау нәтижелері бойынша қорытынды құжатта көрсетілген мән-жайлардың жан-жақты, толық және объективті қаралуы, оның ішінде қоғамдық бақылау жүргізу кезінде анықталған бұзушылықтарға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою туралы ақпарат.

2-бап. Қазақстан Республикасының қоғамдық бақылау туралы заңнамасы

1. Қазақстан Республикасының қоғамдық бақылау туралы заңнамасы Қазақстан Республикасының Конституциясына негізделеді, осы Заңнан және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілерінен тұрады.

2. Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шарттардың осы Заңның алдында басымдығы болады. Қазақстан Республикасы қатысушысы болып табылатын халықаралық шарттардың Қазақстан Республикасының аумағында қолданылу тәртібі мен талаптары Қазақстан Республикасының заңнамасында айқындалады.

3-бап. Осы Заңның қолданылу аясы

1. Қоғамдық бақылауды жүзеге асырудың ерекшеліктері осы Заңда және Қазақстан Республикасының өзге де заңдарында белгіленеді. Осы Заң Қазақстан Республикасының өзге де заңдарымен реттелмеген көлемде қоғамдық бақылауды жүзеге асыруға байланысты қатынастарды реттейді.

9-бап. Қоғамдық бақылау нысандары

1. Қоғамдық бақылау қоғамдық талқылау, қоғамдық сараптама және қоғамдық мониторинг нысандарында, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген нысандарда жүзеге асырылады.

2. Қоғамдық бақылау бір мезгілде бірнеше нысанда жүзеге асырылуы мүмкін.

1.2. Халықаралық тәжірибе

Қоғамдық мониторинг – қоғамның қатысуының бір түрі. Сондықтан ол тиімді және әділ басқаруды қамтамасыз ету үшін халықаралық қоғамдастық және әрбір ел жеке әзірлеген қоғамның қатысу қағидаттарына негізделген.

Әдістеменің және оны одан әрі пайдаланудың мақсаттары үшін қоғамның қатысуының негізгі тұжырымдамалары мен принциптерін және қоғам қатысуын жүзеге асырудың барлық мүмкін нысандарын анықтау өте маңызды.

Қоғамдық қатысу (public participation) – шешім қабылдауға жауапты мекеме (ұйым) мен мүдделері жоспарланған шешімнің тікелей немесе жанама салдары әсер етуі мүмкін азаматтардың (мүдделі қоғам), сондай-ақ әртүрлі деңгейдегі мемлекеттік органдардың өзара әрекеттесуінің үздіксіз процесі, осы Қызмет түрін реттейді.

Қоғамдық қатысу концепциясы демократияның басқару жүйесі ретінде дамуы барысында пайда болды.

Бірақ оның дамуының нақты себебі, азаматтардың өз пікірлерімен санасу талаптары болды.

Мұндай өзара әрекеттесу, кем дегенде, мыналарды қамтиды:

- Жауапты бөлімнің шешімдер қабылдау үдерістерін және туындайтын әлеуметтік мәселелерді зерттеу тетіктерін қоғамның толық түсінуіне ықпал ету шаралары;
- Қоғамды дамудың жай-күйі мен барысы (жобаны, жоспарды немесе бағдарламаны іске асыру, саясатты әзірлеу немесе жоғарыда аталғандардың кез келгенін бағалау), сондай-ақ ақпарат алу, түсініктеме беру және қатысудың басқа құралдары мүмкіндіктері туралы толық хабардар ету;
- Барлық мүдделі азаматтардың (мүдделі тараптардың) пікірлерін белсенді түрде жинау, олардың жобаның мақсаттары мен міндеттерін қабылдауы, сондай-ақ ресурстарды пайдалануға, баламалы даму стратегияларына және қабылданатын шешімге қатысты кез келген басқа ақпаратқа қатысты олардың қалауы.

Маңызды:

Біріншіден, қоғамның қатысу принципі қоғамның барлық мүшелерінің мүдделері ұсынылып, шешім қабылдау процесінде ескерілуі керек дегенді білдіреді.

Екіншіден, саяси, әлеуметтік-экономикалық, мәдени бағдарламалар мен жобаларды талқылауға және әзірлеуге азаматтарды тарту, жергілікті деңгейдегі өзін-өзі басқару, шешім қабылдауға ықпал ету және олардың орындалуын бақылау туралы айтып отырмыз.

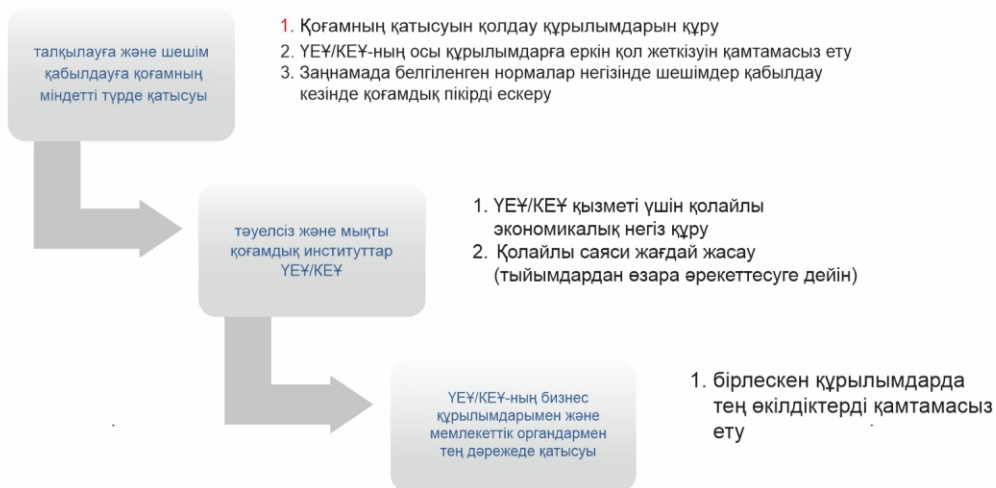
Мысалы, денсаулық сақтау, қоршаған орта, білім беру және т.б. өзекті мәселелерге қатысты жергілікті сұрақтарды шешу кезінде қоғамның қатысуы ерекше маңызды. Сбебі көп жағдайда саясаткерлер мен мемлекеттік шенеуніктердің мәселені шешуге егжей-тегжейлі ақпаратсыз келеді.

Пішіндер	Мәні
<u>Ақпараттандыру</u> Жеке тұлғалар мен топтарға ақпаратты түсінікті және қолжетімді түрде ұсыну	Заң әр тұлғаға қолжетімді жерде басып шығарылуы керек; түсініктемелері бар түсінікті тілде
<u>Кеңес беру</u> Қажеттіліктерді бағалау, тәуекелдерді бағалау және кейбір мемлекеттік шешімдердің заңды құқықтары мен мүдделеріне әсер ететін адамдар мен топтарға әсерін бағалау	Барлық мүдделі топтарға мүмкіндігінше қол жеткізіңіз, барлығына сөйлеуге, барлық пікірлер мен алаңдаушылықтарды жинауға және талдауға мүмкіндік беріңіз, шешім қабылдағанда осыны ескеріңіз.
<u>Шешім қабылдауға қатысу</u> Шешім қабылдау кезінде міндетті түрде қоғамдық пікірді ескеру, шешім қабылдауға қоғамның тең қатысуы	Шешімді барлық мүдделі тараптар (мемлекеттік органдар, бизнес, қоғам) бірлесіп әзірлейді, талқылайды және қабылдайды.

Қоғам қатысуының халықаралық стандарттары

- Халықаралық ҮЕҰ талаптары
- ОЭСР талаптары
- ЕІТІ талаптары
- ОGP талаптары
- ФАТФ талаптары

Осылайша, қоғаммен, оның ішінде ҮЕҰ-мен КЕҰ өзара қарым қатынас мемлекеттік мақсаттарға тиімді қол жеткізудің негізгі шарттарының бірі болып табылады

Қоғамның қатысуын ұйымдастырудың негізгі принциптері

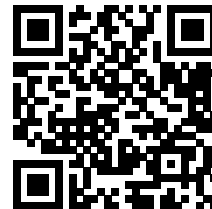
- Процесті ұйымдастырушымен мәлімденген және оған қатысушыларға белгілі нақты мақсаттың болуы.
- Балама.
- «Кері байланыстың» болуы (екі жақты ақпарат алмасу). Енгізілген ескертулерді талдау және оларды түпкілікті шешім қабылдауда ескеру қоғамдық қатысу бағдарламаларының тиімділігін бағалаудың негізгі критерийі болып табылады.
- Процесс барысында жеткілікті ақпарат пен оқытуды қамтамасыз ету, қатысуға техникалық қолдау көрсету.
- Жобаны дайындаудың бастапқы кезеңдеріне қоғамның қатысуы.
- Жобаға қатысты барлық мүдделі тараптарды қосу. Ешкім қандай да бір кемсітушілік себептермен процестен шеттетілмеуі тиіс.
- Қоғамның қатысу процесінің ашықтығы мен бақылау мүмкіндігі, нақты мақсаттар.
- Процесті ұйымдастыру және оның нәтижелерін бақылау үшін жоғары сапалы әдістемелік базаны пайдалану.

Қоғамның қатысу деңгейлері

Қоғамның қатысуының бірнеше деңгейі бар. Олар:

- Нақты қатысу (азаматтық басқару, өкілеттіктерді кеңейту, серіктестік, жоспарлау);
- «Символдық» қатысу (пікірлерді, кеңестерді, ақпаратты ескере отырып, ақылы қатысу);
- Қатысудың болмауы («терапия», манипуляция)

Сілтемелер

Бұл бөлімде біз екі халықаралық құрылымның ережелері мен қағидаттарына тоқталамыз, олар менің көзқарасым бойынша Қазақстандағы қоғамдық қатысу нысандарының дамуына барынша ықпал еткен. Бұл Орхус конвенциясы және Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ).

Орхус конвенциясы – Біріккен Ұлттар Ұйымының Еуропалық Экономикалық комиссиясының «ақпаратқа қол жеткізу, қоғамның шешімдер қабылдауға қатысуы және қоршаған орта мәселелері бойынша сот төрелігіне қол жеткізу туралы» конвенциясы.

Конвенцияның мақсаты денсаулық пен әл-ауқат үшін қолайлы қоршаған ортаға, ақпаратқа қол жеткізуге, қоғамның шешімдер қабылдауға қатысуына және қоршаған орта мәселелері бойынша сот төрелігіне қолжетімділікке адамның құқықтарын қорғауды қолдау болып табылады.

Орхус конвенциясы қоғамның қатысуының үш негізгі қағидатына негізделген:

1. Ақпаратқа қол жеткізу.
2. Маңызды шешімдер қабылдауға қоғамның қатысуы
3. Сот әділдігіне қолжетімділік (сонымен қатар соттан тыс механизмдер арқылы)

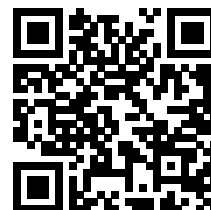
Қазақстан, қоршаған ортаға қатысты мәселелер бойынша, сот төрелігіне қоғам мүшелеріне қатысуға қол жеткізу туралы конвенцияны ратификациялады (Орхус конвенциясы, Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 23 қазандағы № 92-II Заңы).

Конвенция мемлекеттік органдарға барлық үш қағидалар шеңберінде халықтың құқықтарын қорғау, қолдау және қамтамасыз ету бойынша бірқатар міндеттер жүктейді.

Орхус конвенциясы қоршаған ортаны қорғау мәселелерін шешуде азаматтар мен азаматтық қоғам ұйымдарының рөлін күшейту мақсатында қабылданған және ол қатысу демократиясының принциптеріне негізделген.

Орхус конвенциясы қоршаған ортаға қатысты азаматтар мен азаматтық қоғам ұйымдарының бірқатар құқықтарын белгілейді. Конвенция Тараптары ұлттық, аймақтық немесе жергілікті деңгейлердегі мемлекеттік органдардың осы құқықтарды тиімді жүзеге асыруға жәрдемдесуі үшін қажетті шараларды қабылдайды.

ЭЫДҰ

Негізгі терминдердің анықтамасы

Жұмыс тобына қатысатын ЭЫДҰ-ға мүше елдердің алдында тұрған басты міндеттердің бірі үкіметтер мен олардың азаматтары арасындағы қарым-қатынастар негізделуі тиіс маңызды концепцияларды қабылдауға қол жеткізу болды, ол саяси циклдің барлық кезеңінде өзекті және тиімді болып қала береді. Оны жүзеге асыруды жоспарлау және соңында оны бағалау. ЭЫДҰ-ға мүше елдерде бар тілдердің, конституциялық негіздердің және басқару мәдениеттерінің әртүрлілігін ескере отырып, бұл оңай міндет болған жоқ. Жұмыс тобының ауқымды талқылауынан кейін келесі анықтамалар енгізілді және салыстырмалы сауалнамалар үшін де, елдегі жағдайлық зерттеулер үшін де негіз болды (ЭЫДҰ, 2001b, 23-бет).

Бұл анықтамалар жалпыға бірдей қолданылмайтын және тым қарапайым болып көрінуі мүмкін болғанымен, олардың саясат процесінде орын алатын үкімет пен азаматтар арасындағы өзара іс-қимылдың кең ауқымын талдауға болатын тұжырымдаманың нақты анықтамасын қамтамасыз ететін маңызды қасиеті бар:

Ақпараттандыру: үкімет ақпарат өндіретін және оны азаматтарға қолжетімді ететін қарым-қатынастың бір жақты түрі. Ол азаматтардың сұрауы бойынша ақпаратқа «пассивті» қолжетімділікті қамтамасыз етуді де, үкіметтің азаматтар арасында ақпаратты тарату бойынша «белсенді» шараларды қабылдауын да қамтиды. Үкімет азаматтары

Ақпарат беру: азаматтар үкіметке кері байланыс беретін екі жақты қарым-қатынас түрі. Қарым-қатынастың бұл түрі үкіметтен азаматтардың пікірін білгісі келетін мәселені алдын ала анықтауды талап етеді және ақпарат беруді талап етеді. Үкімет азаматтары

Белсенді қатысу: азаматтар саясатты қабылдау процесіне белсенді қатысатын үкіметпен серіктестікке негізделген қарым-қатынас түрі. Азаматтардың белсенді қатысуы олардың саясат нұсқаларын ұсынудағы және саяси диалогты жүргізудегі рөлін мойындауды білдіреді, дегенмен түпкілікті шешім немесе саясатты қалыптастыру үшін жауапкершілік үкіметте қалады.

Ақпарат - негізгі алғы шарт ретінде.

Ақпаратқа қол жеткізу мен қорғаудың деңгейін қамтамасыз ету үшін қажетті заңнама және оның орындалуын қамтамасыз ету үшін тәуелсіз сот жүйесі қажет.

Және, ең бастысы, бұл азаматтардың өз құқықтарын білуін және түсінуін, сондай-ақ оларға сәйкес әрекет етуге ұмтылады.

Ақпаратқа қолжетімділік – бұл қоғамдық кеңестер мен азаматтардың саясатты әзірлеуге белсенді қатысуының негізі.

Кеңес беру – саясатты қалыптастырудың негізгі элементі

Қоғамдық кеңес беру процесі арқылы үкіметтер проблемаларды анықтайды, сұрақтар қояды және бүкіл процесті басқарады, азаматтарды өз пікірлері мен пікірлерін білдіру арқылы процеске қатысуға шақырады.

ЭЫДҰ-ға мүше елдері қоғамдық консультацияларды реттейтін заңдар мен ережелерді әзірлеу және дамыту дәрежесі бойынша айтарлықтай ерекшеленеді.

Олардың кейбіреулерінде мұндай кеңестер конституциялық құрылыстың іргелі элементі болып табылады (мысалы, референдум өткізуді қарастырады), басқаларында қоғамдық кеңеске өте шектеулі рөл беріледі, оның қолданылуы шектеулі және оның әсері аз. Кейбір елдерде осы топтардың мүдделеріне тікелей әсер ететін саясаттар немесе заңнамалар әзірленіп жатқанда кәсіподақтар, кәсіптік қауымдастықтар немесе жергілікті халықтар сияқты белгілі бір мүдделі топтармен кеңесу талабы заңмен бекітілген.

Консультация процедуралары нормативтік құқықтық актілер жобаларының және олардың баламаларының оң және теріс әсерлерін жүйелі түрде бағалай отырып, реттеушілік әсерді талдауды (РӨТ) жүргізу үшін өте маңызды.

Сонымен қатар, саясаттың кейбір салаларында қоғаммен кеңесу қажеттілігі заңмен белгіленеді (мысалы, қоршаған ортаға әсерді бағалау туралы заңдар). Оның орнына бірнеше ЭЫДҰ елдерінде саяси мәлімдемелерді, ресми түрде шығарылған ережелерді (мысалы, бұйрықтар, директивалар, Министрлер кабинетінің ережелері) дайындау тәжірибесі, сондай-ақ бұрыннан қалыптасқан бейресми тәжірибелер бар.

Көптеген елдерде мемлекеттік саясаттың әртүрлі салаларында үкіметке көмек көрсетуге арналған ұзақ мерзімді тұрақты немесе арнайы құрылған консультативтік-кеңесші органдар, комиссиялар мен кеңестер бар.

Белсенді қатысу – бұл жаңа шекара

Белсенді қатысу азаматтардың әртүрлі саясат нұсқаларын дербес талқылау және әзірлеу қабілетін білдіреді. Үкіметтер азаматтармен бірлесе отырып, «күн тәртібіндегі» мәселелерді, яғни. шешімін күтіп тұрған мәселелер, сонымен қатар, олар түпкілікті шешімге келген кезде бірлесіп әзірленген ұсыныстарды ескеруге міндеттенеді. Соңында, белсенді қатысу азаматтардың саясатты құрудағы рөлі үшін үлкен жауапкершілікті қабылдауға дайын болатынын білдіреді, бұл олардың саясатты әзірлеуге қатысу құқығын арттырумен қатар жүретін элемент.

Үкімет, азаматтардың саясатқа белсенді қатысуын ынталандыруы керек, және, азаматтар мен олардың ұйымдары оларға әсер ететін саясатты жасауда маңызды рөл атқаратынын мойындау керек.

Осылайша, қоғамдық мониторингті ұйымдастыру және жүргізу үшін қоғамның қатысуының халықаралық қағидаттарын терең түсіну маңызды. Өйткені, ұлттық заңнама нормалары халықаралық қағидалардың мәнін толық көрсете алмаса, онда халықаралық қағидаларды басшылыққа алу керек.

Қазіргі уақытта Қазақстанда қолданылып жүрген Конституцияның 4-бабында: «Республика ратификациялаған халықаралық шарттардың оның заңдарынан басымдығы болады және халықаралық шартта оны қолдану үшін заңның жариялануын талап ететін жағдайларды қоспағанда, тікелей қолданылады» делінген.

2. Азаматтық қоғам өкілдерінің мемлекеттік бағдарламалар мен даму жобаларын іске асыруын бақылау әдістемесі

2.1 Шолу және тұжырымдамалар

Әлемде әлеуметтік әсер мен әлеуметтік нәтижелерді өлшеуге қызығушылық айтарлықтай артты. Әлеуметтік нәтижелерді өлшеу бағдарламаның немесе жобаның тиімділігін арттырып, оның көмек алушылар мен клиенттерінің қажеттіліктерін жақсырақ қанағаттандыруы мүмкін екендігі мойындалды.

Әлеуметтік әсер – бар әлеуметтік мәселелерді шешуге (жеңілдетуге) бағытталған мақсатты бағдар, тұрақты оң өлшенетін әлеуметтік нәтижелер.

Өзін-өзі қамтамасыз ету және қаржылық тұрақтылық – коммерциялық емес ұйымның әлеуметтік мәселелерді қажет болған жағдайда және өз қызметінен алынған кіріс есебінен шешу мүмкіндігі.

Масштабтау және қайталау мүмкіндігі – коммерциялық емес ұйым қызметінің ауқымын ұлғайту және әлеуметтік әсерді арттыру үшін алынған тәжірбиені қолдану, тарату.

Ресурстар – жобаны жүзеге асыру үшін қажеттінің бәрі: адами, материалдық, ұйымдастырушылық, ақпараттық және басқа ресурстар.

Іс-шаралар - бұл мақсат пен міндеттерге жету үшін бағдарлама (жоба) шеңберінде жүзеге асырылатын нақты әрекеттер, атап айтқанда, бастапқы ресурстарды пайдалану және оларды тікелей нәтижеге айналдыру жөніндегі іс-шаралар.

Шұғыл нәтижелер - бұл әрекет процесінде тікелей өндірілетін барлық нәрсе.

Әлеуметтік нәтижелер – бұл әрекетті жүзеге асыру нәтижесінде әдейі немесе байқаусызда орын алған өзгерістер. Бұл іс-шараларды жүзеге асырудың салдары – нысаналы топтардың жағдайының, мінез-құлқының, мәртебесінің өзгеруі.

Әлеуметтік әсер –Тікелей бенефициарларда ғана емес, сонымен бірге пайда болуы мүмкін оң нәтижелерді көрсететін пайдалы өзгерістер.

Әлеуметтік нәтижелер:

- қызметтің мақсаттары мен міндеттерімен байланысты (қолайсыз оқиғалардың алдын алу немесе бар мәселелерді шешу);
- ықтимал жағымсыз немесе жағымсыз әсерлерді (оның ішінде бенефициарлардың шағымдарын) барынша азайту;
- көрсетілетін қызметтердің сапасын арттыру;

- қанағаттандырылмаған қажеттіліктер көлемін азайту;
- жекелеген санаттарына тиімді қызмет көрсету арқылы бүкіл халыққа пайда келтіру;
- әртүрлі топтары үшін құқықтардың теңдігін қамтамасыз ету.

Әлеуметтік әсердің көрсеткіштері белгілі бір уақыттан кейін (3 ай, 6 ай, жыл) болған өзгерістерді өлшейді, мультипликативті әсерді ескереді және әлеуметтік нәтиженің тұрақтылығын сипаттайды.

Әлеуметтік тиімділікті өлшеу келесілерге енгізіледі:

- жоспарлау мен есеп беруді, қызметке жалпы басшылықты жетілдіру;
- жоғары сапалы бағдарламаны жоспарлауды қамтамасыз ету;
- бағдарламалар мен жобалар арасында ресурстарды бөлуді негіздеу.

Нәтижелерді өлшеу жүйесі:

- көмек алушы үшін әлеуметтік нәтижелерді қызметтің орталық құрамдас бөлігі етеді;
- бағдарламалардың тиімділігі мен пайдалылығын түсінуде іске асырушылар мен тапсырыс берушілер үшін ортақ тілді қамтамасыз етеді;
- нақты көмекті кім алғаны және қаншалықты дәрежеде алғаны туралы көмек алушылардан кері байланыс алатын қызметкерлердің мотивациясын арттыруға арналған.

Жақсы жобаланған әлеуметтік өнімділікті өлшеу жүйесінде деректерді талдау мыналарға мүмкіндік береді:

- бағдарламаның қаншалықты орындалып жатқанын анықтау, сол арқылы түзету шараларын қабылдауды ынталандыру;
- қызметтерді жақсарту стратегиясын әзірлеу және тәжірибеде енгізу;
- келешекте жақсы әлеуметтік нәтижелерге қол жеткізу үшін проблемаларды және кейбір жағдайларда әрекеттерді анықтау;
- қабылданған шаралар жағдайды жақсартуға қаншалықты әкелгенін бағалау.

Әлеуметтік жобалардың әсерін бағалау тәжірибесіне шолу

Халықаралық тәжірибеде коммерциялық емес ұйымдардың қызметі саласындағы әлеуметтік нәтижелерді бағалау үшін әлеуметтік бағдарламалар мен жобаларды бағалауда дәстүрлі түрде қолданылатын тәсілдер мен әдістердің барлық дерлік кешені қолданылады. Әлеуметтік инвестициялар нарығының дамуымен әлеуметтік нәтижелерді өлшеу құралдарын стандарттау тәжірибесі де дамып келеді.

Дегенмен, әлеуметтік жобалар саласының да өзіндік ерекшеліктері бар:

- 1) әлеуметтік жобалар сипаты мен қызмет мақсаттарының алуан түрлілігімен сипатталады, сәйкесінше деректердің дәлдігін, салыстырмалылығын және салыстыруын қамтамасыз ететін жалпы көрсеткіштерді табу қиын;
- 2) әлеуметтік жобаны бағалау кезінде әдетте оның әлеуметтік мақсаттарына қол жеткізу критерийлері болмайды.
- 3) әлеуметтік жобаны бағалауға шығармашылық, стандартты емес тәсілді қолдану қажеттілігі.

Әлеуметтік жобаларды бағалау кезінде халықаралық тәжірибеде ең танымал тәсілдерді қарастырайық.

1) Әлеуметтік нәтижелердің шығындар сметасы.

Бағалау донорлар мен инвесторлар тарапынан жоғары қолданылады. Коммерциялық емес сектор қарастыратын қылмыс, кедейлік, нашақорлық және т.б. салдарынан қоғамға келтірілген шығындарды бағалау оның экономикалық үлесін көрсетуге көмектеседі.

Бағалау неғұрлым қолданылатын әлеуметтік нәтижелердің мысалдары белгілі бір дәрежеде қаржымен байланысты болып табылады:

- Көмек алушы және олардың отбасы мүшелерінің әлеуметтік жобаның қызметтерін алғаннан кейін бірден немесе болашақта белгілі бір кезеңдегі кірістерін (немесе шығындарын үнемдеуді) арттыру;
- Әлеуметтік жобаларға қатысушылар мәртебесінің өзгеруіне байланысты қоғамның басқа мүшелерінің кірістері мен шығыстарының өзгеруі;
- Азаматтардың жекелеген санаттарын мемлекеттік қолдау қажеттілігін азайту нәтижесінде мемлекеттік ресурстарды үнемдеу;
- Мамандандырылған әлеуметтік қызметтерге сұраныстың өзгеруі (азайуы);
- Бенефициарлардың жұмыспен қамтылуын немесе өнімділігін арттыру арқылы мемлекеттік кірісті ұлғайту.

Шығындарды бағалау кезінде екі негізгі тәсіл бар - алынған нәтижелерге немесе алынған пайдаға шығындарды талдау:

- Шығындардың тиімділігін талдау (cost-effectiveness analysis, CEA) әлеуметтік жобамен жасалған нәтижелерді ақшалай көрсету мүмкін емес немесе практикалық емес жағдайларда қолданылады (егер әлеуметтік әсер әртүрлі салалар үшін жүзеге асырылса немесе әртүрлі өлшем бірліктерімен өлшенетін нәтижелер жасалса) Бұл жағдайда мұндай бірліктерді біріктіру мүмкін емес және жалпы әлеуметтік тиімділікті өлшеу мүмкін емес.

- Шығын-пайда талдауы (cost-benefit analysis, CBA) - бұл әлеуметтік жобаның әртүрлі нәтижелері мен әсерлеріне қатысты шығындар өлшенетін тәсіл. Таза пайда жалпы қоғамға қатысты да, әртүрлі мүдделі тараптарға қатысты да ескеріледі. Құрал әлеуметтік нәтижелердің кең ауқымы бойынша негізделген шешімдер қабылдауға және қаржыландыру басымдықтары туралы шешім қабылдауға мүмкіндік береді. Алайда, бұл әдіс әлеуметтік жеңілдіктер мен шығындардың барлық спектрін (айқын және жасырын) есепке алуға мүмкіндік бермейді.

Көптеген шығындар тәсілдерінің негізгі айырмашылықтары әлеуметтік нәтижелердің қалай анықталатынын, шығындардың қалай есептелетінін және әлеуметтік нәтижелердің немесе пайдалардың физикалық бірліктерге қалай түрлендірілетінін немесе ақшаға айналатынын анықтау болып табылады.

Әлеуметтік нәтижелердің құнын бағалаудың негізгі шектеуі оларды жүзеге асыруға жоғары шығындар (уақыт, қаржылық, интеллектуалдық) болып табылады. Бұл олардың таралуын айтарлықтай шектейді.

Әлеуметтік жобалардың әсерін бағалаудың икемді әдістері

Тәсілдің бастапқы нүктесі - донор қаржыландырылатын әлеуметтік жобаның игілік алушы туралы білгісі келетін нәрсе. Әдістеме келесі бағыттар бойынша зерттеулер жүргізуді қамтиды:

- Жобаны жүзеге асырғаннан кейін донор қандай оң өзгерістерді көреді?
- Жобаның нәтижелері туралы игілік алушының пікірі.
- Жағдайдың өзгеруі туралы игілік алушының пікірі.
- Жоба нәтижелерінің донордың болжамына сәйкестік дәрежесі туралы қорытындылар.

Әлеуметтік жобалардың әсерін бағалаудың негіздік тәсілі.

Бірқатар сарапшылар мен практиктер әмбебап тәсілді құрудың мүмкін еместігі туралы, сондай-ақ әлеуметтік нәтижелерді өлшеуге арналған бір ғана көрсеткіштер жиынтығының «жоғарыдан түсуінің» орынсыздығы туралы ескертеді, өйткені коммерциялық емес сектор шешетін әлеуметтік мәселелер өте алуан түрлі болып табылады..

Бұл жағдайдағы неғұрлым практикалық тәсіл коммерциялық емес сектор қызметінің көптеген түрлері үшін қолайлы ұсынылатын көрсеткіштердің кең жинағын (шеңберін) ұсыну болып табылады. Еуропалық комиссия «Әлеуметтік әсерді өлшеу стандартын» ұсынғанда дәл осылай ұстанды.

Белгілі бір ҰЕҰ қызметінен әлеуметтік әсерді аймақтық деңгейде де – әлеуметтік-экономикалық жағдайдың жақсаруы, жаңа әлеуметтік технологияларды, ресурстарды бөлу тетіктерін енгізу есебінен. Және халық деңгейінде – жұмыспен қамту мүмкіндіктері, әлеуметтік мәртебенің артуы, өзін-өзі жүзеге асырудың әлеуетінен алуға болады.

2.2. Мемлекеттік даму бағдарламаларының қоғамдық мониторинг әдістемесі

Зерттелген ақпарат негізінде мемлекеттік даму бағдарламаларының қоғамдық мониторингінің келесі кезеңдері ұсынылады:

1. Мемлекеттік даму бағдарламаларының қоғамдық мониторингін дайындау.
2. Бағдарламаны жоспарлау процесін бағалау.
3. Бағдарламаның орындалуын бағалау.
4. Бағдарлама нәтижелерін бағалау және игілік алушыға әсер ету.
5. Мемлекеттік органдар үшін ұсынымдар әзірлеу.
6. Ұсыныстарды насихаттау.
7. Қоғамдық мониторинг нәтижелерінің әсерін бақылау және бағалау.

Мониторинг пен бағалаудың ең тиімді әдістері бенефициарларды мониторинг пен бағалау процесіне тікелей тартатын әдістер болып табылады.

Бенефициарларды мониторинг және бағалау процесіне қосу бенефициарлардың бағалауды жүргізу бойынша білімі мен дағдыларымен шектеледі. Осыған байланысты КЕҰ/ҰЕҰ, КЕҰ/ҰЕҰ коалициялары мен бірлестіктері және басқалары сияқты институтталған қоғамдық құрылымдардың рөлі артып келеді.

Осы әдістеме шеңберінде қоғамдық мониторинг субъектілерінің құрылымы:

1. Мемлекеттік даму бағдарламаларының мониторингі қоғамдық мониторингінің бастамашысы
2. Қоғамдық бақылау тобы
3. Сарапшылар мен мамандар тобы
4. Серіктестер мен одақтастар

Қоғамдық мониторинг субъектілерінің әрбір тобына мемлекеттік бағдарламалар мен жобалардың бенефициарларын қосуға болады.

№	Кезең	Субъектер	Тәсілдер	Бенефициардың қатысу дәрежесі
1	Мемлекеттік даму бағдарламаларының қоғамдық мониторингін дайындау.	Мемлекеттік даму бағдарламаларының қоғамдық мониторингінің бастамашысы Қоғамдық бақылау тобы	Бенефициардың қажеттіліктерін бағалау. Проблемалық талдау.	Олар қатысуы мүмкін, бірақ үнемі емес. Белгілі бір шарттар аясында ғана. Ең алдымен бенефициарлар ақпараттың негізгі көзі болып табылады. Бірақ оларды қоғамдық мониторинг бастамашылар тобына да қосуға болады. Мысалы, олар ҰЕҰ/НПҰ мүшесі болып табылады және мемлекеттік бағдарламамен шешілуі тиіс мәселеге тап болады. Немесе олар мемлекеттік бағдарлама пәні аясындағы мамандар.
2	Бағдарламаны жоспарлау процесін бағалау.	Қоғамдық бақылау тобы. Сарапшылар мен мамандар тобы.	Үстелдік талдау. Сарапшылардың сұхбаттары.	Жоғарыдағы нүктені қараңыз.

3	Бағдарламаны іске асыруды бағалау.	Қоғамдық бақылау тобы. Сарапшылар мен мамандар тобы.	Сауалнамалар Бақылау. Фокус-топтар	Мониторинг іс-шараларының орындалуын оқыту, нұсқау беру және бақылау шартымен мүмкіндігінше мониторинг субъектілері ретінде бенефициарларды тарту.
4	Бағдарлама нәтижелерін және бенефициарларға әсерін бағалау.	Қоғамдық бақылау тобы. Сарапшылар мен мамандар тобы.	Сауалнамалар. Бақылау. Фокус-топтар	Мониторинг іс-шараларының орындалуын оқыту, нұсқау беру және бақылау шартымен мүмкіндігінше мониторинг субъектілері ретінде бенефициарларды тарту.
5	Мемлекеттік органдар үшін ұсынымдар әзірлеу.	Қоғамдық бақылау тобы. Сарапшылар мен мамандар тобы.	Сыни және жүйелі талдау. Ұсыныстар әзірлеу.	Қатысуы мүмкін, бірақ үнемі емес, белгілі бір жағдайларда ғана. Ең алдымен бенефициарлар ақпараттың негізгі көзі болып табылады. Бірақ оларды қоғамдық мониторинг бастамашылар тобына да қосуға болады. Мысалы, олар ҰЕҰ/ҰЕҰ мүшесі және мемлекеттік бағдарлама арқылы шешілуі тиіс мәселеге тап болады. Немесе

				олар мемлекеттік бағдарлама пәні аясындағы мамандар.
6	Ұсыныстарды насихаттау.	Мемлекеттік даму бағдарламаларының қоғамдық мониторингінің бастамашысы. Топ. қоғамдық мониторинг. Сарапшылар мен мамандар тобы. Серіктестер мен одақтастар.	Мемлекеттік органдарға өтініштер. Мониторинг нәтижелерін ұсыну. Дөңгелек үстелдер. Бұқаралық ақпарат құралдарындағы және әлеуметтік желілердегі жарияланымдар.	Жоғарыдағы нүктені қараңыз.
7	Қоғамдық мониторинг нәтижелерінің әсерін бақылау және бағалау.	Мемлекеттік даму бағдарламаларының қоғамдық мониторингінің бастамашысы Қоғамдық бақылау тобы Сарапшылар мен мамандар тобы Серіктестер мен одақтастар	Мемлекеттік органдардың шешімдерін және мемлекеттік бағдарламалардағы өзгерістерді талдау. Мемлекеттік сайттардың мониторингі. Бұқаралық ақпарат құралдарының жарияланымдарының мазмұнын талдау.	Жоғарыдағы нүктені қараңыз.

*Әдістер тақырыпқа және мониторинг пен бағалау қажеттіліктеріне байланысты өзгеруі мүмкін. Таңдалған әдістер шеңберінде әдістерді таңдауды және құрал үлгілерін құрастыруды бақылау тобы жүзеге асырады.

2.3.МЕМЛЕКЕТТІК БАҒДАРЛАМАЛАРДЫҢ ҚОҒАМДЫҚ МОНИТОРИНГ ЖҮРГІЗУ ТӘРТІБІ*

*Осы әдістемеде мемлекеттік бағдарламалар дегеніміз, аумақтарды дамыту бағдарламаларын, ұлттық жоспарларды немесе басқа жергілікті немесе ұлттық мемлекеттік бағдарламаларды білдіреді.

Қоғамдық бағалауды жеке тұлғалар мен коммерциялық емес ұйымдар өз бастамалары бойынша жүргізеді.

Мемлекеттік бағдарламаның тиімділігін қорытынды бағалау мыналарды қамтиды:

- 0,1 коэффициентімен жоспарлау деңгейін бағалау
- 0,4 коэффициентімен ескерілген стратегиялық мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу және іске асыру деңгейін бағалау.
- 0,25 коэффициентімен ескерілген мемлекеттік қызметтерді көрсету сапасына және қызметіне қанағаттану деңгейін бағалау.
- 0,25 коэффициентімен ескерілген іс-әрекеттің ашықтығы мен өзара іс-қимылды ұйымдастыру деңгейін бағалау

«Жоспарлау сапасы» көрсеткіші бойынша бағалау критерийлері

«Жоспарлау сапасы» аумақты дамыту жоспарларының/бағдарламаларының тиісті бөлімдерін талдау негізінде сараптамалық талдау арқылы анықталады.

«Жоспарлау сапасы» көрсеткіші келесі формула бойынша есептеледі:

$$B = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n Q_i,$$

Бұл жерде:

- B – жоспарлау сапа көрсеткіші;
- Q_i - бағдарламаның әрбір негізгі бағыты (бағыты) бойынша сапа факторын жоспарлау;
- n – бағдарламаның негізгі бағыттарының (бағыттарының) жалпы саны.

Егер қызмет саласының екі немесе одан да көп бағыттары болса, онда әрбір аймаққа сәйкес коэффициент тағайындалады. Бүкіл сферада коэффициент (Q_i) әр бағыт бойынша коэффициенттердің бағыттарының санына бөлінген қосындысына тең.

Жоспарлау сапасын бағалау бағдарламаның негізгі бағыттары келесі параметрлер бойынша тиісті бөлімдердің өзара байланысы аясында жүзеге асырылады:

- 1) жоспар (бағдарлама) шешуге бағытталған халықтың (бенефициарлардың) қажеттіліктеріне тиісті талдау жасай отырып, реттелетін саладағы (аудандағы) негізгі проблемаларды анықтау;
- 2) «жағдайды талдау» бөлімінің реттелетін саладағы (бағыттағы) анықталған проблемалармен «мақсаттар, міндеттер, қол жеткізу жолдары» бөлімімен және проблемаларды шешуге арналған «қаржыландыру» бөлімінің байланысы.

Бұл жағдайда бағдарламаның әрбір негізгі аймағы/бағыты (Q_i) жоғарыда аталған екі параметрге (Q_i) сәйкес келесі формула арқылы бағаланады:

$$Q_i = \frac{q_1 + q_2}{2},$$

мұнда жоғарыда аталған параметрлердің әрқайсысы үшін (q_i) сәйкес коэффициент тағайындалады: 1; 0,5; 0.

Бірінші параметр бойынша (q_1):

о егер жоспарда (бағдарламада) халықтың/бенефициарлардың қажеттіліктерін тиісті талдаумен барлық негізгі проблемалар көрсетілсе, онда

$$q_1 = 1$$

о егер жоспарда (бағдарламада) негізгі проблемалар ішінара және/немесе халықтың/бенефициарлардың қажеттіліктеріне толық талдау жасалмаса, онда

$$q_1 = 0,5$$

о егер жоспарда (бағдарламада) негізгі проблемалар көрсетілмесе және/немесе халықтың/бенефициарлардың қажеттіліктеріне талдау жүргізілмесе, онда

$$q_1 = 0$$

Екінші параметр бойынша (q_2)

о егер реттелетін саладағы (аудандағы) анықталған проблемалары бар «жағдайды талдау» бөлімі «мақсаттар, міндеттер, қол жеткізу жолдары» бөлімімен және «қаржыландыру» бөлімімен қарастырылған мәселелер арқылы проблемаларды шешу үшін өзара байланысты болса.

$$q_2 = 1$$

мақсатты индикаторлар/көрсеткіштер/қызмет, содан кейін

о егер мақсатты индикаторлар/көрсеткіштер/іс-шаралар ішінара өзара байланысты болса

$$q_2 = 0,5$$

және/немесе толық қамтамасыз етілмесе, онда

$$q_2 = 0$$

о егер өзара байланысты болмаса, онда

«Жетекшілік ететін салада/салада/өңірде стратегиялық мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу және іске асыру» индикаторы бойынша бағалау критерийлері

«Даму жоспарының (бағдарламасының) мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізу» көрсеткіші әрбір мақсатқа қол жеткізу коэффициенттерінің орташа арифметикалық мәнін есептеу арқылы анықталады.

Мақсатқа жету коэффициенті өз кезегінде екі құрамдас бөліктен тұрады: тиісті мақсатқа жету үшін жоспарланған нысаналы индикаторларға қол жеткізу коэффициенті және тиісті мақсатқа жету үшін жоспарланған міндеттерді орындау коэффициенті.

«Стратегиялық жоспардың/Аумақтарды дамыту бағдарламасының мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізу» көрсеткішін есептеу келесі формула бойынша жүзеге асырылады:

$$D = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i,$$

Қайда:

- D – жоспардың (бағдарламаның) мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізу көрсеткіші;
- X_i – сәйкес тапсырмалармен әрбір мақсатқа жету коэффициенті;
- n – мақсаттар саны.

Сәйкес тапсырмалармен әрбір мақсатқа жету коэффициенті (X_i) келесі формула бойынша есептеледі:

$$X_i = K_i \times Y_i$$

Бұл жерде:

- K_i – жоспар мақсатына жету коэффициенті (аумақтарды дамыту бағдарламасы);
- Y_i – тиісті мақсатты іске асыру үшін жоспарланған жоспар міндеттерін (аумақтарды дамыту бағдарламасы) орындау коэффициенті.

$$K_i = \frac{1}{m} \sum_{j=1}^m h_j$$

Бұл жерде:

- h_j – тиісті мақсатқа жету үшін көзделген әрбір нысаналы индикаторға қол жеткізу коэффициенті;
- m – тиісті мақсатқа қол жеткізу үшін көзделген нысаналы индикаторлардың жалпы саны.
- Стратегиялық жоспардың/аумақтарды дамыту бағдарламасының тиісті мақсатына қол жеткізуде көзделген әрбір нысаналы индикаторға (h_j) қол жеткізу коэффициентін есептеу нақты нәтижені (жақсарту немесе нашарлау) жоспарланған жақсартуға жатқызу арқылы жүзеге асырылады.

Оның үстіне $h_j > 1$ болса, $h_j = 1$, $h_j < 0$ болса, $h_j = 0$.

Стратегиялық жоспардың/аумақтарды дамыту бағдарламасының мақсаттарына қол жеткізу коэффициентін есептеу кезінде мыналар ескеріледі:

- есепті кезеңде жоспарлы мәні жоқ нысаналы индикатор мақсатқа жету коэффициентін есептеу кезінде ескерілмейді;
- бағалау кезінде ресми статистикалық деректер болмаған жағдайда жедел деректер есепке алынады. Жедел деректерді ұсыну мүмкін болмаған жағдайда мақсатқа жету коэффициентін есептеу кезінде нысаналы индикатор есепке алынбайды.

Жоспардың (аумақтарды дамыту бағдарламасының) тиісті мақсатын іске асыру үшін жоспарланған тапсырмаларды орындау коэффициенті (Y_i) тиісті тапсырманы орындау кезінде көзделген тікелей нәтиженің әрбір көрсеткішіне қол жеткізуді талдау арқылы анықталады.

Тиісті мақсатты іске асыру үшін жоспарланған жоспардың (аумақтарды дамыту бағдарламасының) міндеттерінің орындалу дәрежесін есептеу келесі формула бойынша жүзеге асырылады:

$$Y_i = \frac{1}{f} \sum_{k=1}^f z_k$$

Бұл жерде:

- Y_i – тиісті мақсатты жүзеге асыру үшін жоспарланған жоспар міндеттерін (аумақтарды дамыту бағдарламасы) орындау коэффициенті;
- Z_k – жоспардың әрбір тапсырмасын орындау коэффициенті (аумақтарды дамыту бағдарламасы);
- f – тиісті мақсатты іске асыру үшін жоспарланған жоспар (аумақтарды дамыту бағдарламасы) тапсырмаларының жалпы саны.

Бұл ретте жоспардың (аумақтарды дамыту бағдарламасының) әрбір тапсырмасын (Z_k) орындау коэффициентін есептеу келесі формула бойынша жүзеге асырылады:

$$z_k = \frac{1}{r} \sum_{g=1}^r p_g,$$

Бұл жерде:

- P_g – тиісті жоспар міндетін (аумақтарды дамыту бағдарламасы) орындау үшін қарастырылған әрбір тікелей нәтиже көрсеткішінің орындалу коэффициенті;
- r – тиісті жоспар тапсырмасын (аумақтарды дамыту бағдарламасы) орындау үшін көзделген тікелей нәтиже көрсеткіштерінің жалпы саны.

Жоспардың (аумақтарды дамыту бағдарламасының) тиісті тапсырмасын (P_g) орындауда көзделген жоспардың (аумақтарды дамыту бағдарламасының) тікелей нәтижесінің әрбір көрсеткішіне қол жеткізу коэффициентін есептеу іс жүзіндегі нәтижелерді салыстыру арқылы жүзеге асырылады. (жақсарту немесе нашарлау) жоспарланғанға дейін.

Оның үстіне, егер $P_g > 1$ болса, онда $P_g = 1$, $P_g < 0$ болса, $P_g = 0$.

Жоспардың (аумақтарды дамыту бағдарламасының) міндеттерін іске асыру коэффициентін есептеу кезінде мыналар ескеріледі:

- есепті кезең үшін жоспарлы мәні жоқ тікелей нәтиже көрсеткіші тапсырманы орындау коэффициентін есептеу кезінде есепке алынбайды;
- бағалау кезінде ресми статистикалық деректер болмаған жағдайда жедел деректер есепке алынады. Жедел деректерді ұсыну мүмкін болмаған жағдайда, тапсырманы орындау жылдамдығын есептеу кезінде тікелей нәтиже көрсеткіші ескерілмейді.

3. ҚОҒАМДЫҚ БАҚЫЛАУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІН ҚОЛДАУНУҒА АРНАЛҒАН НҰСҚАУЛЫҚ

1. Бағалау объектісі мен зат анықтамасы.

Бағалау объектісі-Бағдарламаны/Жоспарды әзірлеуге және іске асыруға жауапты орган немесе мемлекеттік орган болып табылады

Бағалау заты – аумақтарды дамыту бағдарламасы/Ұлттық жоспар/немесе басқа мемлекеттік бағдарлама

2. Жағдайды алдын ала талдау.

Келесі мәселелер мен салалар бойынша жағдайды талдау үшін ақпарат жинаңыз:

- Мониторинг және бағалау жүргізу үшін мамандар тобын қалыптастыру.
- Бағалау мәселелері мен ақпаратты өңдеу әдістерін нақтылау.
- Даму бағдарламасын/жоспарын талдау.
- Мониторинг және бағалау үшін қажетті ақпарат көздерін нақтылау.
- Бағалау процесінде хабарласу қажет негізгі мүдделі тараптардың, соның ішінде мемлекеттік органдардың басшыларын, лауазымды тұлғаларын және мамандарының тізімін дайындау.
- Мемлекеттік органның басшысын бағалаудың мақсаттары мен міндеттері туралы хабардар ету.
- Келесі мәселелер бойынша менеджердің пікірін білу:
 - даму бағдарламасында қандай мәселелерді шешуші деп санайды;
 - алдағы бағалау процесінде бар тәуекелдер мен проблемалар туралы олардың пікірін алу,
 - мемлекеттік орган қызметінің тиімділігін бағалау үшін таңдалған критерийлерге қатысты бағалау объектісі басшылығының пікірі.
- Үлгімал ақпарат көздерінің тізімін жасаңыз:
 - стратегиялық жоспар және оның орындалуы туралы есеп
 - Бағдарламаның/Жоспардың бөлімі немесе бірнеше бөлімдері,
 - мемлекеттік органның интернет-ресурсы;
 - жергілікті атқарушы органдардың лауазымды тұлғаларының есептері;
 - ресми статистика;
 - социологиялық зерттеулердің нәтижелері;
 - сауалнама, сұхбат және сауалнама нәтижелері;
 - мониторинг және бағалау нысанасы болып табылатын бағдарлама/жоспар талқыланған және бекітілген консультативтік-кеңесші органдардың (Қоғамдық кеңестер, комиссиялар, сараптамалық топтар және т.б.) қызметі туралы ақпарат.

3. Бағалау жоспарын дайындау.

Бағалау жоспары келесі бөлімдерден тұруы керек:

- мониторинг және бағалау объектісінің атауы;
- мониторинг және бағалау объектісі;
- мониторинг және тиімділікті бағалау ұзақтығы;
- сұрақтар тізбесі және мониторинг пен бағалау критерийлері бар мониторинг және бағалау мақсаттары;
- мониторинг тобының мүшелерін бөле отырып, әрбір учаскеде мониторинг және бағалау мәселелері;
- тиісті негіздемелерді тұжырымдау үшін дәлелдерді алу үшін мониторинг жүргізу және дәлелдемелерді жинау әдістерінің* қысқаша сипаттамасы.

*Мониторинг жүргізу кезінде осы әдістемеде сипатталған барлық әдістерді қолдану қажет емес. Триангуляция принципін сақтау үшін кем дегенде үш әдісті қолдану қажет. Бұл мониторинг деректерінің сенімділігі мен объективтілігін арттырады.

- статистикалық ақпаратты сұрау – (бағаланатын параметрлер бойынша);
- құжаттаманы зерттеу;
- қоғамдық мониторинг объектісіне өтініштер;
- бенефициарларды зерттеу (мақсатты топ);
- бенефициарларды зерттеу;
- фокус-топ;
- интервью – (мемлекеттік органның басшысы, маман, сарапшы);
- бақылау;
- және басқа да әдістер.

4. Жоспарланған іс-шараларды өткізу.

Бағалау мониторингінің мәні бойынша нақты деректер мен ақпарат жоспарланған іс-шаралар, сондай-ақ бағалау мониторингінің мәніне қатысты құжаттар мен материалдарды, оның ішінде басқа көздерден алынғандарды зерделеу арқылы жинақталады.

Осы деректер мен ақпаратты талдау негізінде мониторинг тобы, сарапшылар және қоғамдық мониторингтің басқа қатысушылары пайдаланылатын келесі дәлелдемелерді жасауы керек:

- анықталған кемшіліктер туралы қорытындыларды негіздеу және бағдарлама/жоспардың орындалуын бақылау және бағалау нәтижелері бойынша қорытынды жасау;
- бағдарламаны/жоспарды жетілдіру мүмкіндіктерін анықтау және оны іске асыру тиімділігін арттыру;
- тиісті ұсыныстарды тұжырымдау.

Дәлелдемелер сонымен қатар бағдарламаны/жоспарды алдын ала зерделеу кезінде жиналған дәлелдемелерді және ақпаратты қамтуы керек.

Бақылау және бағалау нәтижелері бойынша тұжырымдар мен қорытындыларды дәлелдеу үшін пайдаланылған дәлелдемелердің сенімді болуы үшін оларды әртүрлі көздерден (ресми және статистикалық есептер мен басқа да құжаттар) алу және әртүрлі нысандарда ұсынған жөн. , олардың жиынтығына материалдық , құжаттық, ауызша және талдамалық дәлелдемелер кіреді.

Дәлелдемелерді жинау процесі жиналған дәлелдемелер негізінде жүргізілген бақылау мен бағалаудан жасалған қорытындылар сыни талдауға төтеп бере алатындай етіп ұйымдастырылуы керек.

5. Мемлекеттік бағдарламаны/жоспарды жетілдіру және тиімділігін арттыру бойынша ұсынымдар мен ұсыныстарды дайындау.

Мониторинг және бағалау кезінде кемшіліктер анықталса және жасалған қорытындылар бағдарламаның/жоспардың сапасы мен нәтижелерін айтарлықтай жақсарту мүмкіндігін көрсетсе, осы кемшіліктерді жою жөніндегі шараларды қабылдау бойынша тиісті ұсынымдарды дайындау қажет.

Ұсыныстардың мазмұны қоғамдық мониторинг пен бағалаудың белгіленген мақсаттарына сәйкес келуі және нәтижелер бойынша жасалған қорытындыларға негізделуі тиіс екенін есте ұстаған жөн.

Бақылау және бағалау. Ұсыныстар мынадай түрде тұжырымдалуы керек:

- анықталған кемшіліктің немесе проблеманың болуының себептерін жоюға бағытталған;
- бағалау субъектісіне бағытталған;
- анықталған кемшіліктерді жою бойынша шаралар қабылдауға бағытталған;
- үнемді, яғни оларды жүзеге асыруға байланысты шығындар алынған пайдадан аспауы керек;
- оларды іске асырудан бағалауға немесе өлшеуге болатын нәтижелерді алуға бағытталған;
- пішіні анық және қарапайым.

Ұсынымдар, әдетте, тиісті шешімдерді қабылдау үшін қоғамдық мониторинг субъектілері мен уәкілетті мемлекеттік органдар назар аударуы және ескеруі тиіс нақты мәселелерді сипаттайды.

Бағдарламаны/жоспарды іске асырудағы кемшіліктерді жою және бағдарламаны/жоспардың тиімділігін арттыру бойынша нақты практикалық шараларды әзірлеу мәселесі, әдетте, мемлекеттік органның басшылығымен тікелей шешілуге тиіс.

Бұл ретте, егер қоғамдық мониторинг пен бағалау нәтижелері бойынша бағдарламаның/жоспардың тиімділігін арттыру бойынша айқын шараларды іске асыру қажеттілігі анықталса, олар мемлекеттік органның басшылығына ұсынылсын.

6. Мемлекеттік бағдарламаны/жоспарды жетілдіру және тиімділігін арттыру үшін қоғамдық мониторинг және бағалау есебін дайындау.

Мемлекеттік бағдарламаның/жоспардың тиімділігін арттыру бойынша қоғамдық мониторинг және бағалау есебін дайындау және ресімдеу оны іске асырудың соңғы тәртібі болып табылады.

Қоғамдық мониторинг пен бағалауды бастау алдында есептің жалпы сызбасын дайындау қажет, оның негізі бағалау субъектісі мен объектісін алдын ала зерттеу нәтижелерін, сондай-ақ қоғамдық мониторинг пен бағалау жүргізу бағдарламасы болуы мүмкін. Дәлелдемелердің түсуіне және актілерге және анықтамаларға жазылуына байланысты хаттаманың жобасы тиісті материалдармен толтырылады.

Қоғамдық мониторинг пен бағалаудың нәтижелері қойылған мақсаттарға сәйкес ұсынылуы және қоғамдық мониторинг пен бағалау нәтижелері бойынша жасалған қорытындылар мен соның негізінде олардың әрқайсысына жауаптар берілуі тиіс.

Есепте ең маңызды фактілер, сондай-ақ анықталған кемшіліктердің нақты себептері мен анықталған немесе ықтимал салдары көрсетілуі тиіс.

Баяндамада көтерілген мәселелерді шешуге жауапты уәкілетті мемлекеттік органдарға жолданған талдау, қоғамдық мониторинг пен бағалау нәтижелері бойынша негізгі қорытындылар және мемлекеттік бағдарламаның/жоспардың тиімділігін арттыру және арттыру бойынша ұсынымдар болуы тиіс.

7. Нәтижелерді ұсыну

Мониторинг туралы есеп төмендегі нысан бойынша жасалады

- ♣ Баяндаманың кіріспе бөлімі – көмектескендерге алғыс, бағдарлама, жоспар, жоба туралы қысқаша шолу, мақсаттар мен міндеттер, жалпы қорытындылар т.б.
- ♣ Есептің негізгі бөлігі әрбір критерий бойынша ақпарат жинау нәтижелері (тиімділік, тиімділік, сәйкестік, әсер ету, тұрақтылық). Алынған мәліметтерді сипаттау үшін кестелерді, матрицаларды, диаграммаларды және басқа да көрнекі құралдарды пайдалануға болады.
- ♣ Әрбір бағалау критерийі бойынша қорытындылар жоғарыда келтірілген талдауға және алынған деректерге сәйкес болуы керек. Басқаша айтқанда, барлық бағалау қорытындылары негізделуі және есептің негізгі бөлігінде келтірілген деректерге негізделуі керек.
- ♣ Ұсыныстар мен алынған сабақтар – Талдауды аяқтау үшін қорытындылар мен нәтижелерді сыни тұрғыдан қарастыру және болашақ жұмысты хабардар ету және ұсыныстарды әзірлеу үшін кез келген сабақтарды алу маңызды. Сондай-ақ ұсынымдарды, мысалы, мемлекеттік органдарға (мониторинг объектісіне) ұсынымдарды, бағдарламаны/жоспарды әкімшілендіруді жүзеге асыратын қызметкерлерге ұсынымдарды, бағдарламаны/жоспарды әзірлеушілерге, сондай-ақ басқа да мүдделі тұлғаларға ұсыныстарды бөліп көрсетуге болады.

- ♣ Ұсыныстар стратегиялық мақсаттарға немесе дереу жауап беруге арналған болуы мүмкін.

8. Мемлекеттік органға есеп беру.

Қоғамдық мониторинг бастамашысының, мониторинг тобының және тәуелсіз сарапшылардың талдауларды, қорытындылар мен ұсынымдарды қамтитын баяндамасын уәкілетті мемлекеттік орган мемлекеттік орган қызметінің тиімділігін жалпы бағалау нәтижелері бойынша қорытынды қалыптастыру үшін пайдалана алады.

Есеп оқылмаған күйде қалып, қажетті қолданышуларды таппаса, деректерді таңдауға, жинауға және талдауға жұмсалған күш жұмыс ұмытылып, атқарылған іс пайдасыз болады.

Қоғамдық мониторинг пен бағалаудың кейінгі іс-шаралары бағдарлама/жоспардың орындалуын жақсартудың оң құралы болуы керек. Қоғамдық мониторинг нәтижелерінің ұсынымдары бағалау үдерісіндегі маңызды қадам болып табылады және басты назар нәтижелерді жылжытуға және пайдалануға аударылуы керек.

Қоғамдық мониторинг нәтижелері туралы ақпарат мынадай жолдармен жүзеге асырылуы мүмкін:

- ♣ Қоғамдық мониторинг нәтижелері бойынша презентация өткізу.
- ♣ Әлеуметтік желілерде ақпаратты әртүрлі көрнекі формада орналастыру: инфографика, бейне, иллюстрациялары бар мәтіндік хабарламалар және т.б.
- ♣ Ақпаратты бұқаралық ақпарат құралдарында жариялау, баспасөз мәслихатын, брифинг өткізу.
- ♣ Ақпаратты мүдделі тұлғаларға электрондық ақпараттық бюллетеньдер арқылы тарату.
- ♣ Мемлекеттік органдардың, сарапшылардың және жұртшылықтың қатысуымен дөңгелек үстелдер өткізу.
- ♣ Бағдарламаның/жоспардың орындалуына жауапты тұлғаларға есеппен қоса ресми хаттар жіберу.
- ♣ Жеке есептерді беру.

Бағдарламаны/жоспарды іске асыруға жауапты мемлекеттік органмен тікелей байланыс орнатудан басқа, жергілікті деңгейдегі Қоғамдық кеңес арқылы немесе бағдарлама/жоспарға жауапты Орталық мемлекеттік басқару органы арқылы қоғамдық мониторинг жүргізу жолын таңдауға болады.

Бұл ретте «Қоғамдық кеңестер туралы» Заңның нормаларын және қоғамдық кеңестерге қоғамдық бақылау жүргізу қағидаларын басшылыққа алу қажет.

Қоғамдық кеңеспен бірлесіп қоғамдық мониторингтің маңызды кезеңдері:

1. Қоғамдық мониторингтің бастамашысы қоғамдық мониторинг жүргізу үшін Қоғамдық кеңеске жүгініп, кеңестің рұқсатын алуға міндетті. Ол үшін бастамашы мониторингті негіздеп, алдын ала мониторинг бағдарламасын ұсынуы керек. Мониторинг жүргізу туралы шешім Қоғамдық кеңестің хаттамасымен ресімделеді.
2. Мониторинг бастамашысы мониторингтің қорытынды бағдарламасын әзірлейді, оны да Қоғамдық кеңес бекітуі тиіс.

3. Қоғамдық мониторингті мониторинг бастамашылары дербес жүзеге асыра алады, бірақ мониторинг тобының құрамына Қоғамдық кеңес мүшелерін тарту орынды.
4. Қоғамдық мониторинг нәтижелері Қоғамдық кеңеске ұсынылады және Қоғамдық кеңестің хаттамасымен бекітіледі.
5. Қоғамдық кеңес заңнамада белгіленген мерзімде мемлекеттік органға мониторинг туралы есепті жібереді және дәлелді жауапты күтеді. Қоғамдық мониторинг бойынша ұсынымдарды пайдалануды бақылау Қоғамдық кеңеске жүктеледі.

4. АҚПАРАТТЫ ЖИНАУ ЖӘНЕ ӨНДЕУ ӘДІСТЕРІ

Бақылау мен бағалауға қойылатын негізгі талаптар

Қоғамда және мемлекеттік басқару жүйесінде осы мониторингтің нәтижелеріне сенімін қамтамасыз ету және сол арқылы оның мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін мониторинг жүргізуге жалпы қабылданған талаптар бар. Кез келген мониторингтің нәтижелерін жеткілікті түрде объективті және сенімді деп тану үшін жалпы қабылданған және іс жүзінде міндетті талаптар мыналар болып табылады:

- Мониторингтің репрезентативтілігі немесе айқындығы. Оған бақылау объектілерін оның ұйымдастырушылары үшін маңызы бар мемлекеттік қызметтің барлық нұсқалары бойынша деректерді алуға мүмкіндік беретіндей етіп таңдау арқылы қол жеткізіледі.
- Мониторингтің сенімділігі. Сенімділік деп бақылау нәтижелерінің тұрақтылығы, бақылауды қайталау кезінде бірдей немесе өте ұқсас нәтижелерді алу мүмкіндігі түсініледі. Сенімділік сонымен қатар басқа ұйымдардың мониторинг нәтижелерін тексеру мүмкіндігін және ұқсас бақылау кезінде бірдей немесе өте ұқсас нәтижелерді алуды қамтиды.
- Мониторингтің жарамдылығы. Валидтілік деп бақылау әдістері мен нәтижелерінің дұрыстығы, жиналған ақпараттың да, оның қорытындыларының да дұрыстығы мен дәлдігі түсініледі.

Бұл мониторинг талаптарының барлығы өзара байланысты және өзара тәуелді және жүйеде орындалуы керек. Бірақ олардың әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері бар, бұл әдетте бір уақытта әрбір талап бойынша жоғары өнімділікке қол жеткізуге кедергі келтіреді. Атап айтқанда, жоғары репрезентативтілікке ұмтылу белгілі бір объектілердің ерекшеліктерін терең зерттеуге кедергі келтіруі мүмкін, яғни. нәтижелердің негізділігін және ғылыми негізділігін қамтамасыз ету. Сондықтан әдістер мен нәтижелерді интерпретациялауда шығармашылық және мониторинг деректерін жинау процесінде әдістер мен нұсқауларды қатаң сақтау ұсынылады.

Ал әдістер мен нұсқауларды әзірлеуді қазіргі заманғы ғылыми білімдер негізінде әлеуметтану, психология, мемлекеттік басқару теориясы және т.б. жетістіктерін пайдалана отырып жүргізу ұсынылады. Бұл жағдайда бақылаудың сенімділігі мен негізділігінің оңтайлы үйлесімі әдетте қол жеткізіледі.

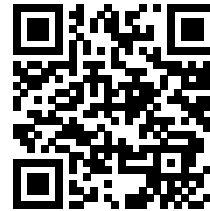
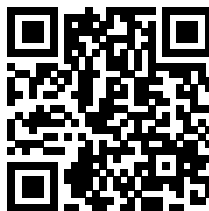
Сынамаларды қалыптастыру

Таңдау-респонденттердің мемлекеттік бағдарламаның/жоспардың бенефициарлары деген қағидасына негізделген.

Жоғары сапалы үлгі үшін екі негізгі көрсеткішті анықтау қажет:

- Бағдарламаның/жоспардың географиясы (республикалық, аймақтық, жергілікті).
- Респонденттердің жалпы саны – бағдарлама/жоспар кімге бағытталған, кім бенефициарлар болып табылады және бағдарлама/жоспар аумағындағы жалпы саннан.

Осы бастапқы деректерге ие бола отырып, келесі сілтемелерді пайдаланып онлайн іріктеу калькуляторларын пайдалануға болады:

Немесе мониторинг тобына әлеуметтанушыны тартуға болады, ол таңдауды дұрыс есептеуге және әртүрлі мониторинг әдістері бойынша респонденттерді анықтауға көмектеседі.

Сынамалардың түрлері:

1. Аяқ асты іріктеу. Мұнда ең қолжетімді респонденттерге сауалнама жүргізіледі. Спонтанды үлгілердің негізгі мысалдары газеттердегі немесе журналдардағы сауалнамалар, респонденттерге толтыру үшін берілген сауалнамалар, сондай-ақ интернет сауалнамалар болып табылады. Спонтанды үлгілердің мөлшері мен құрамы алдын ала белгілі емес. Ол респонденттердің белсенділігі сияқты көрсеткішпен анықталады;
2. Кездейсоқ іріктеу. Таңдаудың бұл түрі ең қатаң түрлердің бірі болып табылады. Ол ықтималдық таңдау принципіне негізделген. Бұл іріктеу мүмкіндігінің негізгі шарты – зерттеушіге жалпы халықтың қолжетімді құрамдастарының әрқайсысының қолжетімділігі. Осыған байланысты кездейсоқ іріктеу тек өте аз популяцияларда немесе іріктеудің соңғы кезеңінде жүзеге асырылады;
3. Механикалық сынама алу. Таңдаудың бұл түрі дәстүрлі түрде қандай да бір бейтарап сипаттамаларға сәйкес бірдей интервалдарға бөлінетін жалпы жиынтықтан іріктеу жиынына бірліктерді таңдаудың әрқайсысынан бір ғана бірлік таңдалатындай жүзеге асатынына негізделген. үлгі бойынша топ;
4. Кластерлік іріктеу. Бұл таңдалған нысандар кішірек бірліктердің тобы немесе ұясы болып табылатын іріктеу түрі. Ұя, өз кезегінде, төменгі деңгейдің кішірек бірліктерін қамтитын ең жоғарғы деңгейдегі іріктеу бірлігі болып табылады. Ұяның мысалы елді мекендер, аумақтар, үйлер және тағы басқалар болуы мүмкін;
5. Квота таңдауы. Бұл жағдайда респонденттерді таңдау мақсатты түрде жүреді. Квота параметрлерін сақтау маңызды;
6. Көп сатылы сынама алу. Бұл жағдайда іріктеу бірнеше кезеңде жүреді. Мысалы, алдымен қалада кәсіпорын таңдалады, кәсіпорында цех таңдалады, респонденттер тікелей цехтардан таңдалады.

Таңдауды анықтау сандық әдістерді қолдану кезінде өте маңызды: сауалнамалар, сауалнамалар, жартылай құрылымдық сұхбаттар және т.б.

Жартылай құрылымдалған жеке сұхбат

Бұл сапалы әдіс және бенефициардың өз тәжірибесін және оған бағдарлама/жоспардың әсерін жан-жақты бағалауға мүмкіндік береді.

Сұхбатта нақты практикалық ақпарат беруді талап ететін сұрақтар қолданылады (олардың жауабы бағдарламаның нақты артықшылықтарын немесе бенефициардың мәселелерін шешу үшін бағдарламаны пайдаланудағы қиындықтарды көрсететін бірімәнді «иә» немесе «жоқ»).

Сонымен қатар, интервьюерлер респонденттердің белгілі бір тәжірибенің олар үшін қолайлылығына, бағдарламаны/жоспарды оңтайландыруға қатысты идеялары мен қалауларына қатысты құнды пікірлерін жазады.

Тереңдетілген бағдарланған сұхбат (дауыс жазу құрылғысына жазылған) шын мәнінде қойылған сұрақтарға жауап беру кезінде респондентке бағдарламаның әсерін қайта құру болып табылады.

Бұл әдіс аясында белгілі бір бағдарламаның бенефициарлардың өміріне қалай әсер ететіні, оның мақсатына жете ме, бенефициарлардың пайдалануына ыңғайлы ма, т.б. туралы толығырақ ақпарат алуға болады.

Сарапшылармен тереңдетілген сұхбаттар тереңдетілген сұхбат әдісінің бір түрі болып табылады. Тәуелсіз сарапшылар мемлекеттік бағдарламаны/жоспарды іске асырудағы шығындар мен проблемалардың нақты деңгейі туралы неғұрлым объективті ақпарат бере алады.

Бақылау – зерттеуші (бақылаушы) нәтижелерін жазып алатын объектіні, процесті, құбылысты және т.б. жоспарлы және мақсатты түрде қабылдау.

Бұл әдіс белгілі бір мемлекеттік бағдарлама аясында жасалған материалдық объектілерді бағалау үшін қолданылады. Сондай-ақ, егер бағдарлама азаматтардың белгілі бір санаты үшін мемлекеттік қызметтерді көрсетуді көздейтін болса, ол азаматтарға көрсетілетін мемлекеттік қызметтер стандарттарына сәйкестігін бағалау үшін пайдаланылуы мүмкін. Сапалы бақылау үшін бақылау парағын әзірлеу қажет, оны интервьюер-бақылаушы толтырады.

Фокус-топ – белгілі бір тақырып аясында адамдардың мотивтерін, әрекеттерін, қалауларын білу мақсатында топтық сұхбат (талқылау) жүргізуден тұратын сапалы зерттеу әдісі. Фокус-топ интервьюердің (модератордың) қатысуын талап ететін сұхбат. Модератордың негізгі міндеті - адамдармен әңгімелесу кезінде қойылған маркетингтік сұрақтарға жауап алу.

Сұрақ қою – белгілі бір белгі бойынша біріккен жеке адам немесе адамдар тобынан ақпаратты зерттеу және бастапқы жинау әдісі. Бұл әдіс сауалнама жүргізуге, жеке

пікірлерге, оқиғаларға, қалауларға және басқа да ықтимал фактілерге қатысты әртүрлі сұрақтары бар сауалнамалар таратуға негізделген. Қарапайым тілмен айтқанда, бұл жауап беруші жазбаша немесе ауызша толтыратын сауалнама.

Қоғамдық мониторингтің бөлігі ретінде қоғамдық мониторинг деректерінің объективтілігін арттыратын жан-жақты ақпаратты алуға көмектесетін басқа зерттеу әдістерін қолдануға болады.

**Қоғамдық мониторингте қолданудың социологиялық әдістері төменде «Қоғамдық мониторингте қолдану үшін социологиялық зерттеулер» бөлімінде толығырақ сипатталған.*

Мемлекеттік органдардың қызметін мониторинг кезіндегі бақылаудың жалпы принциптері

Кез келген бақылау – белгілі бір оқиғаларды, құбылыстар мен процестерді, сондай-ақ олардың пайда болу және даму жағдайларын зерттеушілердің, бақылаушылардың тікелей және бірден қабылдауы арқылы ақпарат жинау әдісі.

Бақылау деп объектіні оның табиғи жағдайында ұзақ мерзімді зерттеу деп түсінеді. Белгілі бір құбылыстар немесе процестер туралы сандық деректер жиналатын бақылаулар бұл үшін қолданылатын әдістер бойынша статистикадағы сандық зерттеулерге немесе әлеуметтанудағы сандық зерттеулерге жақын.

Бақылаудың сұхбаттан немесе басқа да белсендірек зерттеу әдістерінен артықшылығы – бақылаушының болуы зерттелетін жағдайдың жасанды өзгерістерін туғызбайды.

Бақылауды жүргізу кезінде бастапқы далалық құжат бақылау күнделігі болып табылады, онда зерттелетін әлеуметтік топтың немесе ұйымның қызметіндегі қарапайым (күнделікті) де, төтенше жағдайлар да уақыт бірліктері (сағат, күн, апта) бойынша егжей-тегжейлі жазылады.

Зерттеуші бақылау орнында болып жатқан оқиғалардың жалпы мағынасы мен бағытын түсіну үшін барлық мүмкіндікті пайдалануы керек: бөлменің сыртқы түрі, жеке тұлғалардың сыртқы келбетінің егжей-тегжейлері, қарым-қатынастың ерекше белгілері (ым-ишара, мимика, жаргон, сөз тіркестерінің құрылысы). және интонациялар), зерттелетін топтың іс-әрекетіндегі рөлдер мен жауапкершіліктердің бөлінуі, осы топ нақты пайдаланатын оның қызметінің табыстылығының критерийлері және т.б.

Бақылау объектілері қызметінің барлық фактілерін, пікірлерін, идеяларын және анықталған ерекшеліктерін зерттеушілер тобында мерзімді түрде талқылаған жөн. Бұл тәсіл бақылауды зерттелетін құбылыстар мен процестердің ең маңызды көріністеріне шоғырландыруға, маңызды мәліметтерді жіберіп алмауға және мониторинг нәтижелеріне негізделген дұрыс қорытындылар үшін жеткілікті ақпаратты жинауға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік органдардың барлық іс-әрекеттерін, тіпті шағын жергілікті қауымдастықтарда да тіркеу әрдайым мүмкін бола бермейді және көп жағдайда бұл талап етілмейді. Мониторингте маңызды нәтижелерге қол жеткізу үшін ішінара бақылау деп аталатын әдісті қолдануға болады.

Үздіксіз бақылау – зерттелетін халықтың барлық бірліктері емес, бақылау объектісінің жалпы сипаттамаларын алу үшін жеткілікті олардың белгілі бір бөлігі ғана зерттелетін бақылау.

Үздіксіз бақылауды әртүрлі әдістер арқылы жүргізуге болады.

Мониторингке дайындық кезеңінде мүмкіндігінше мемлекеттік бағдарламаны іске асыру және мониторингтің ықтимал нәтижелері туралы кейбір болжамдарды жасаған жөн. Бұл жағдайда бұл гипотезаларды тексеру үшін ең тиімді бақылау процедуралары туралы алдын ала ойлануға болады.

Кез келген бақылауды қосуға немесе қоспауға болады. Қатысушының бақылауымен бақылаушының өзі зерттелетін топтың іс-әрекетіне азды-көпті терең қатысады, сондықтан бақылау оқиғаларының азды-көпті белсенді қатысушысы болып табылады. Бұл жағдайда зерттелетін топ өкілдерінің әрекетінің себептері мен мотивтері бақылаушыға түсінікті және олардың қызметін бағалауда ескеріледі деп саналады.

Қатысушылардың бақылаулары зерттелетін топтың өкілдері бақылаушы туралы білгенде ашық, ал бақылаушы туралы білмеген жағдайда жасырын болуы мүмкін. Жасырын бақылау кезінде топ мүшелері олардың бақыланып жатқанын білмейді, сондықтан бұл әдіс әсіресе жетуге қиын әлеуметтік топтар мен ұйымдарды зерттеу кезінде тиімді.

Сондай-ақ бақылаулар бір реттік немесе мерзімді, сонымен қатар жүйелі және кездейсоқ болуы мүмкін. Біржолғы бақылау қажет болған жағдайда, белгілі бір жағдай туындаған кезде, мониторинг қысқа уақыт аралығында жүргізіледі.

Мерзімді бақылау, керісінше, салыстырмалы түрде ұзақ уақыт аралығында тұрақты аралықпен жүзеге асырылады. Әдетте, мерзімдік бақылаулар маңыздырақ нәтижелер береді, өйткені бір реттік бақылау бақылау жүргізілмеген басқа кезеңдердегі мемлекеттік органдардың қызметі туралы ақпарат бермеуі мүмкін. Мерзімді бақылау кем дегенде ішінара бұл мәселені жояды.

Жүйелі бақылау, әдетте, бақыланатын объектіні барынша толық және объективті зерттеуге мүмкіндік береді. Бірақ кездейсоқ бақылау бақылауды ұйымдастырушылар үшін өте құнды ақпарат беретінін жоққа шығаруға болмайды. Себебі кездейсоқ бақылау - бұл зерттеу бағдарламасында қарастырылмаған күтпеген ақпаратты алуға болатын бақылау.

Қоғамдық мониторинг кезінде құжаттарды зерттеу

Қазіргі мемлекеттік органдардың қызметін оларда жұмыс істейтін лауазымды тұлғалар белгілі бір бюрократиялық процедураларды орындау кезінде жүзеге асырады. Бюрократиялық процедураларды орындау нәтижелері әрқашан дерлік белгілі бір құжаттарда тіркеледі. Демек, мемлекеттік органдар қызметінің жеткілікті толық және объективті көрінісін олар қабылдаған, ұйымдар ішінде айналымда болатын және олардан басқа ұйымдарға түсетін құжаттарды талдау арқылы алуға болады.

Құжаттарды талдау белгілі бір мемлекеттік органда қабылданған шешімдер жүйесін зерттеуге мүмкіндік береді. Және бұл мониторингтің мақсаттарына қол жеткізуге айтарлықтай ықпал етеді: осы органның қызметін сипаттау, оны бағалау әдістерін әзірлеу және тиісті баға алу, сондай-ақ оның қызметін жақсарту бойынша ұсыныстар әзірлеу.

Мониторинг кезінде құжаттарды зерттеу тиісті органдардың қызметі туралы ақпараттың ашықтығының жеткілікті жоғары деңгейіне қол жеткізілген кезде жеңілдетіледі.

Мемлекеттік бағдарламаны іске асыру жөніндегі құжаттарды зерттеу кезінде азаматтардың аталған органдарға келіп түсетін хаттарын талдау мүмкіндігін назардан тыс қалдыруға болмайды. Азаматтардың хаттарын талдау, тіпті олардың зерттелетін мемлекеттік органға өтініштері бойынша жиынтық деректерді талдау зерттеушілерге осы органға азаматтардың өтініштерін, оның азаматтардың мәселелерін шешудегі нақты мүмкіндіктерін, азаматтармен өзара әрекеттесу ерекшеліктерін дәлірек сипаттауға мүмкіндік береді. және ондағы шешім қабылдау жүйесі.

Мемлекеттік қызметтің статистикалық көрсеткіштерін зерттеу

Мемлекеттік органдардың, мемлекеттік және жергілікті өзін-өзі басқару органдарының қызметін бағалау тек құжаттарды ғана емес, сонымен қатар статистикалық мәліметтерді, олардың қызметінің статистикалық көрсеткіштерін зерттеуді тұжырымдауға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік бағдарламаны іске асыру жөніндегі қызметтің статистикалық көрсеткіштерін ***осы көрсеткіштердің өзгеру динамикасын зерттеу мүмкіндігі болуы үшін ұзақ уақыт аралығында зерттеу әрқашан орынды.*** Сонымен қатар, олар туралы жүйелі түсінік алу үшін мемлекеттік бағдарламаны іске асыру жөніндегі индикаторлардың тұтас жүйесі бойынша деректер жинаған жөн. Бірақ мұндай деректерді жинау қаржылық немесе ұйымдастырушылық себептерге байланысты қиын болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда бақылаудың жеткілікті объективті нәтижелерін алу үшін маңызды көрсеткіштерді жіберіп алмау үшін мемлекеттік қызмет көрсеткіштерін мұқият іріктеу қажет.

Мемлекеттік бағдарламаның/жоспардың орындалу барысы туралы БАҚ жарияланымдарын зерттеу.

Қоғамдық мониторинг және мемлекеттік бағдарламаның іске асырылуын бағалау бұқаралық ақпарат құралдарында мемлекеттік бағдарлама туралы жарияланымдарды зерттеуді талап етеді.

Қазіргі заманғы БАҚ мыналарды қамтиды:

- баспасөз, яғни. мерзімді басылымдар: газеттер, журналдар, ақпараттық бюллетеньдер және т.б.;
- әлеуметтік желілер;
- месенджерлер;
- радио;
- теледидар;
- дыбыс жазбалары мен бейнежазбаларды тарату құралдары;
- бейнемәтін, телемәтін, билборд және панельдер.

Осы ақпарат құралдарының кез келгенін мемлекеттік бағдарламалардың мониторингінде пайдалануға болады.

Соңғы жылдары Интернет, әсіресе оның ақпараттық сайттары маңызды ақпарат көзіне айналды. Бұқаралық ақпарат құралдары (БАҚ) қысқартылған атауымен мониторинг мақсатында одан әрі Интернеттегі баспасөз, радио, теледидар және ақпараттық сайттар қарастырылатын болады.

Бұқаралық ақпарат құралдарында сан алуан оқиғалар мен бағалауларды көрсетуге ықпал ететін фактор олардың өз аудиториясын жарнама берушілерге және белгілі бір саяси күштердің өкілдеріне сатудан пайда табу қажеттілігі болып табылады. Мұндай пайданы қамтамасыз ету үшін БАҚ өкілдері баспасөзді оқитын, радио тыңдайтын және теледидар көретін жеткілікті кең әлеуметтік топтардың сенімін жеңіп, сақтап қалуы керек. БАҚ аудиториясы оларға сенетін болса, онда бұл сенім мониторинг ұйымдастырушылардың мұндай БАҚ-тан алынған ақпаратқа деген сенімінің негізі болып табылады.

Бірақ бұқаралық ақпарат құралдарының жарияланымдарына қаншалықты сену керектігін әрбір нақты мониторинг жағдайында бөлек шешу керек.

Бұқаралық ақпарат құралдарынан деректерді жинау олардың жарияланымдарын жазуды қамтиды. Баспасөз және интернет сайттары үшін мұны істеу оңай, өйткені олардың жарияланымдары баспа немесе электронды түрде дайындалған. Жиналған деректердің деректер қорын жүргізуге арналған компьютерлік технологияларды пайдалана отырып мониторинг жүргізу үшін баспасөз басылымдарының электрондық нысандары ең қолайлы болып табылады.

Қазіргі уақытта көптеген газеттер мен журналдардың Интернетте өз веб-сайттары бар, олардың жарияланымдарына электронды түрде қол жеткізуге болады, дегенмен кейбір жағдайларда мұндай рұқсатты тек ақшаға алуға болады.

Қазіргі уақытта барлық дерлік жетекші радиостанциялар мен телекомпаниялардың интернетте өз сайттары бар.

Мониторингте бұқаралық ақпарат құралдарын пайдаланбас бұрын, бір жағынан, тиісті мемлекеттік бағдарламалар туралы жеткілікті толық ақпарат беретін, ал екінші жағынан, уәкілетті органдардың әртүрлі бағасын беретіндерді таңдау қажет. Сондықтан мониторингке ведомстволық БАҚ-ты, құзырлы органдардың веб-сайттарын қосу қажет, сонымен қатар баламалы ақпарат көздерін, өзекті мәселелер бойынша сарапшылардың пікірлері мен бағалауларын ұсына алатын интернет-сайттарды, жарияланымдарды және интернет-сайттарды қосу қажет. бар болса.

Мониторинг кезінде деректер ретінде мыналарды пайдалану ұсынылады:

- Бақылау объектісіне айналған мемлекеттік органдардың басшылары мен мамандары дайындаған, тіпті жарнамалық сипаттағы арнайы мақалалар.
- Мұндай органдардың басшыларымен және мамандарымен сұхбат, т.б. Сұрақ-жауап түріндегі баспасөзге, радиоға, теледидарға немесе интернетке арналған сұхбаттар.
- Радио және теледидардың ақпараттық бағдарламалары, мысалы. күнделікті жаңалықтар бағдарламалары. Оларды қадағалап, оның объектілеріне қатысты оқиғаларды мониторингке қосқан жөн.
- Теледидар мен радиодағы авторлық ақпараттық-сараптамалық бағдарламалар. Оларды қадағалап, оның объектілеріне қатысты оқиғаларды бақылауға қосқан жөн.
- Мониторинг объектілері мен субъектілері туралы жаңалықтар, яғни. жедел ақпараттық хабарламалар, оның ішінде ақпараттық агенттіктердің жаңалықтар ленталарында пайда болады.
- Мониторинг нысанасы ретінде таңдалған мемлекеттік бағдарламаның орындалу барысы туралы есептер, анықтамалық және статистикалық деректері бар жарияланымдар.

Әрбір хабарламаны бірегей кілттермен белгілеген жөн, яғни. деректерді өңдеу және талдау кезінде оларды іздеуді жеңілдету үшін сандар немесе атаулар.

БАҚ жарияланымдарын зерттеу барысында деректерді талдау әртүрлі әдістерді қолдану арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Атап айтқанда, жарияланымдар массивінде мониторинг объектілеріне қатысты белгілі бір атаулардың немесе тақырыптардың қаншалықты жиі кездесетінін сандық түрде анықтауға болады. Бұл тиісті шенеуніктердің өкілдік деңгейін және БАҚ-та көрсетілген ағымдағы сот шешімдерінің жиынтығындағы тақырыптарды көрсетеді.

Белгілі бір жағдайларда өкілдіктің бұл деңгейі қоғамның немесе жекелеген әлеуметтік топтардың белгілі бір лауазымды тұлғаларға немесе билікке деген назарын сипаттайды деп санауға болады.

Бұқаралық ақпарат құралдарының жарияланымдарының деректер массивін тереңірек зерттеуді мониторинг мақсаттарына қатысты кейбір мәселелер бойынша осы массивтегі бірнеше негізгі ұстанымдарды анықтау және сипаттау арқылы жүзеге асыруға болады.

БАҚ жарияланымдарын зерттеу үшін сапалы зерттеу әдісін, **мазмұнды талдауды** қолдануға болады. Бұл мәтіндер мен ақпарат көздерінің формасы мен мазмұнын талдау: оларды өңдеу, бағалау және түсіндіру. Ол осы мәтіндерде берілген объектілерді, құбылыстарды, процестер мен әлеуметтік шындықтың қасиеттерін зерттеуге мүмкіндік береді. Мазмұнды талдау мыналарды ескеруге мүмкіндік береді, атап айтқанда:

- мәтіннің кейбір элементтерін атап өту және олардың айтылу жиілігі;
- жалпыланған эмоционалды бағалаулар (оң/теріс);
- мәтіннің құрылымы (сөйлемдерге/абзацтарға бөлу, семантикалық мазмұны - нақты не айтылған және не, мүмкін, жоқ);
- жағдаяттардың даму динамикасы (мысалы, бір оқиғаны бұқаралық ақпарат құралдарының әртүрлі көрсетуі уақыт бойынша қалай өзгереді).

Қоғамдық мониторингте қолдануға арналған социологиялық зерттеулер

Әлеуметтану ғылымында қабылданған теориялар, әдістер мен процедуралар негізінде жаңа ақпарат алуға және әлеуметтік өмірдің заңдылықтарын анықтауға бағытталған әлеуметтік объектілерді, қатынастарды, процестерді зерттеу социологиялық зерттеу болып табылады. Әлеуметтанулық зерттеулер барысында әлеуметтік ақпарат жинақталады және талданады, яғни. білім жиынтығы қоғамда қалыптасатын және жаңғыртылатын және қоғамда жеке адамдар, жеке адамдар топтары, ұйымдар, әртүрлі әлеуметтік институттар қарым-қатынаста, бірлескен қызметте және басқа да өзара әрекеттесу түрлерінде пайдаланатын пікірлер, бағалаулар және басқа да ақпарат, деректер мен хабарламалар.

Мемлекеттік бағдарламалардың мониторингі әдістерін қолданудың мақсаттары, атап айтқанда, мыналар болуы мүмкін:

- Мониторинг нысанасы ретінде мемлекеттік бағдарламаны іске асырудағы жарияланған емес, нақты проблемаларды зерттеу.

- Мемлекеттік бағдарламаны іске асыру шеңберінде шешім қабылдаудың жарияланған емес, нақты әдістерін зерттеу.
- Мемлекеттік бағдарлама шеңберінде жекелеген процестерді реттеудің тиімділігін зерттеу.
- Мемлекеттік бағдарламаның тиімділігін арттыру мақсатында осы мемлекеттік органның азаматтармен және азаматтық бірлестіктермен, азаматтық қоғам құрылымдарымен өзара іс-қимылын зерделеу.
- Белгілі бір әлеуметтік топтардың және басқалардың мемлекеттің орындалу барысы мен нәтижелерін бағалауды зерттеу.

Мониторингте формалды және бейресми социологиялық әдістерді қолдануға болады.

Формальды әдістер

Формальданған социологиялық әдістер әрқашан зерттеу басталғанға дейін әзірленетін және оның барысында өзгермейтін мәліметтерді жинаудың қатаң бағдарламасымен құрылымдалады. Әдетте, формалды әдістерге әртүрлі сауалнамалық сауалнамалар жатады.

Сауалнама әрқашан алдын ала әзірленген нұсқауларға сәйкес жүргізіледі және сауалнама деп аталатын құжат түрінде респонденттердің алдын ала құрастырылған сұрақтарға жауап беруінен тұрады.

Сауалнама жабық және ашық сұрақтардан тұрады. Жабық сұрақтар жауап нұсқаларының тізімін қамтиды және респондент олардың ішінен ең қолайлысын ғана таңдай алады. Соңғы шара ретінде ол жауап нұсқасын «жауап беру қиын» деп белгілей алады, егер бұл сауалнама мәтінінде қарастырылған болса. Ашық сұрақтарға респондент өзі тұжырымдаған жауап нұсқасын енгізе алады. Ашық сұрақтар респонденттердің пікірлерін дәлірек көрсетуге мүмкіндік береді, бірақ оларды талдау қиынырақ. Сондықтан, сауалнамалардың көпшілігінде әлеуметтанушылар жабық сұрақтарды, ал ашық сұрақтарды респонденттердің ықтимал жауаптарын алдын ала тұжырымдау өте қиын болған аса қажеттілік жағдайында ғана қолдануға тырысады.

Көбінесе сауалнамалық сауалнама интервьюер респонденттен алатын сұхбат болып табылады және оның нәтижелерін сауалнамаға респондент емес, интервьюер жазып алады. Кейбір жағдайларда сауалнамаларды өздігінен толтыруға рұқсат етіледі, бұл кезде сұхбат жүргізілмей, респондент сауалнама сұрақтарымен өз бетінше танысып, оған жауап нұсқаларын белгілейді.

Формальды әдісті қолдана отырып, социологиялық зерттеулер жүргізу барысында, әдетте, сұхбат жүргізу немесе белгілі бір әлеуметтік топтардың барлық өкілдерін, көбінесе ұйымның немесе мекеменің қызметкерлерін және т.б. өз бетімен толтырылған сауалнаманы толтыру мүмкін емес. Бұл жағдайларда іріктеу зерттеуі қолданылады, онда сұхбат жүргізілетін барлық зерттелетін топтан (жалпы популяция деп аталатын) жеке тұлғалардың белгілі бір саны (іріктеу деп аталатын) таңдалады және олардың жауаптары сауалнамалар жазылады.

Белгілі бір зерттеудің іріктемесін жеткілікті түрде репрезентативті, репрезентативті етіп жасауға мүмкіндік беретін әдістемелер бар, осылайша одан жиналған деректер негізінде есептелген сандық көрсеткіштерді бүкіл халыққа таратуға болады.

Бейресми әдістер

Әлеуметтанулық зерттеудің формальды емес әдістері, әдетте, зерттелетін процестердің немесе құбылыстардың барлық элементтері алдын ала егжей-тегжейлі анықталмаған қатаң емес бағдарламамен, дәрекі жоспармен, нұсқаулықпен құрылымдалады. Әдетте проблемалық жағдайларды зерттеу және түсіну үшін социологиялық зерттеудің бейресми әдістері қолданылады.

Әлеуметтанулық зерттеудің ең кең таралған бейресми әдістері:

- фокус-топтар;
- азаматтармен тереңдетілген сұхбаттар;
- мамандану тақырыптары бойынша мамандармен, сарапшылармен сұхбаттар.

Фокус-топ – модератордың алдын ала әзірлеген нұсқаулығы бойынша жүргізілетін шағын топтағы әңгіме. Фокус-топты шоғырландырылған деп атаған дұрысырақ болар еді, өйткені әңгіме сол тақырыптарға немесе зерттеудің мақсаты мен міндеттеріне сәйкес келетін тақырыпқа бағытталған болуы керек. Фокус-топ кезінде оның модераторы фокус-топқа қатысушылардың диалогын бастауы және бағыттауы керек, сонда олар зерттеу бағдарламасында айтылған мәселелерді еркін, бірақ басқа тақырыптарға тым алаңдамай талқылай алады.

Фокус-топқа қатысушылар бірін-бірі білмейтін адамдардан тұруы керек. Тақырыптар талқыланатын салалардағы кәсіпқойлар фокус-топтарға қатысуға шақырылмауы мүмкін. Әрбір фокус-топқа қатысушылар шамамен бірдей әлеуметтік мәртебеге ие болуы керек, әйтпесе жалпы талқылау болмауы мүмкін: әртүрлі әлеуметтік топтардың басқалар үшін маңызы шамалы әртүрлі тәжірибелері бар. Қатысушылардың жынысы маңызды емес. Бірақ фокус-топтардың гендерлік теңдестірілген композицияларын құру ұсынылады, сонда әйелдер мен ерлер оларда шамамен бірдей.

Қатысушыларды мұндай іріктеу фокус-топтарда дұрыс және мүдделі әңгіме жүргізуге, негізделген пайымдауларды білдіруге, азаматтардың белгілі бір әрекеттерінің мотивтерін және т.б.

Фокус-топтарды еркін, еркін атмосферада өткізген жөн. Қатысушылар, мысалы, үстелдерде шай, кофе, печенье, тәттілер және т.б. Фокус-топқа қатысу үшін әрбір қатысушы шағын ақшалай сыйлық алуы керек, мүмкін оған қосымша - қандай да бір кәдесый.

Фокус-топта талқылау 1,5-2 сағаттан аспауы керек және кез келген жағдайда оның қатысушыларын қатты шаршатпауы керек. Бірақ фокус-топ кезінде оның қатысушыларының белгіленген коммуникацияларына кедергі келтірмеу үшін үзіліс жасамау керек. Фокус-топтың соңында оның қатысушыларына алғыс айту керек.

Аудио жазбаның компьютерлік файлын талдау негізінде фокус-топқа қатысушылардың зерттелетін мәселелер бойынша ұстанымдарының сипаттамасы құрастырылады. Фокус-топқа қатысушыларды әдістемелік тұрғыдан дұрыс таңдаған кезде олардың ұстанымдары олар кіретін әлеуметтік топ өкілдерінің көпшілігінің ұстанымдарына айтарлықтай жақын болады. Фокус-топты модератор әдістемелік тұрғыдан дұрыс жүргізген кезде, әдетте, бір әлеуметтік топ өкілдерінің ұстанымындағы айырмашылықтарды анықтауға болады.

Тереңдетілген сұхбат – зерттеу тақырыбы бойынша респонденттердің пайымдауларын, пікірлері мен бағаларын анықтауға бағытталған интервьюерлер мен респонденттер арасындағы жеке әңгімелесу. Сұхбат тереңдетілген деп аталады, өйткені сұхбат барысында респонденттер талданатын мәселеге тереңірек енуі, өз пайымдауларының себептерін көрсетуі, өз әрекеттерінің мотивтерін немесе әрекет ету ниетін сипаттау, өз бағасын негіздеу, сол арқылы олардың ойлау жүйесін ашу және олардың санасының ұғымдарының өзара байланыстары.

Тереңдетілген сұхбатқа респонденттердің әлеуметтік белсенді, өз пікірлерін дәйекті және логикалық түрде жеткізе алатындай болғаны жөн. Сондықтан, тереңдетілген сұхбат әдетте қысқа болмайды – интервьюер респонденттердің ұстанымдарының жеткілікті толық негіздемесін анықтауы және бұл ұстанымдардың өздігінен немесе кездейсоқ емес екеніне көз жеткізуі керек. Мұндай сұхбат тақырыбының күрделілігіне қарай 30-40 минуттан 1,5-2 сағатқа дейін созылуы мүмкін. Мұндай сұхбат кезінде үзіліс болмауы керек. Сұхбат соңында респондентке алғыс айтып, оның зерттеу нәтижелеріне қосқан елеулі үлесін айту керек.

Мамандармен, сарапшылармен олардың маманданған тақырыптары бойынша сараптамалық сұхбаттар тереңдетілген сұхбаттар сияқты шамамен бірдей принциптер бойынша жүргізіледі.

Олармен сұхбаттасу үшін іріктеліп алынған сарапшылардың зерттеушілерді қызықтыратын саладағы кәсіби, жоғары білікті мамандар болуы, олардың әлеуметтік белсенді, өз пайымдауларын дәйекті және логикалық түрде жеткізуге қабілетті болуы құптарлық. Сарапшы сұхбаттары салыстырмалы түрде ұзақ уақытқа, 30-40 минуттан 2-3 сағатқа дейін созылуы мүмкін, осылайша сарапшының білімі мен бағасын жүйелі түрде сипаттауға болады, оған зерттелетін мәселелерді талдауда өзінің кәсібилігін көрсетуге мүмкіндік береді. .

Мұндай сұхбат кезінде үзіліс болмауы керек. Әңгімелесудің соңында сарапшыға алғыс айту және оның зерттеу нәтижелеріне қосқан елеулі үлесін айту қажет.

Сарапшылар бұл жағдайларда жиі бірегей мамандар болып табылады, олар өздерінің әлеуметтік топтарын білдірмейді, бірақ зерттелетін мәселелер бойынша өздерінің тұжырымдамаларын, көзқарастарын, бағалауларын және пайымдауларын ұсынады; Көбінесе сарапшылар басқа әлеуметтік топтардың өкілдерінің позициялары туралы рефлексия жасай алады, бұл зерттеулерді жүргізу кезінде пайдаланған жөн.

Сарапшы пікірінің құндылығы – ол жүргізіліп жатқан зерттеудің жалпыламалары мен қорытындыларының кәсіби деңгейін көтеруге, сондай-ақ оның ұсыныстарын мазмұнды етуге көмектеседі.

Мемлекеттік бағдарламаны іске асырудағы жеке типтік жағдайларды зерттеу (case studies)

Қазіргі социологиялық әдебиеттерде бұл әдісті белгілеу үшін әлі белгіленген термин жоқ. Бұл әдіс үшін ағылшын тілінен ең адекватты аударма «жағдайлық зерттеу» немесе жай «жағдайлық зерттеу» термині болады.

«Кейс-стади» әдісінің немесе жеке істі зерттеудің мәні - бұл зерттеуге тән терең, жасырын құбылыстарды анықтау, сипаттау және талдау үшін социологиялық әдістер кешенін пайдалана отырып, бір істі немесе бірнеше жағдайды зерттеу. зерттеу объектілері және оларда даму процестері.

Бұл әдіс әлеуметтік шындықты және әрбір жағдайдың бірегейлігін терең түсінуге мүмкіндік береді, бірақ сонымен бірге одан әрі жалпылау үшін ондағы ортақ белгілерді анықтауға мүмкіндік береді.

Халықтың бір бірлігін, бір жағдайды егжей-тегжейлі зерттеу ғылыми негізделген әдістерді қолдану кезінде объектілердің кеңірек жиынтығы бойынша қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, бір министрліктің жұмысын зерделеу арқылы жалпы барлық министрліктердің жұмысы туралы біраз қорытынды жасауға болады.

«Case study» әдісін қолдану кезінде объектілер туралы ақпарат алудың негізгі әдістері көбінесе бейресми сұхбат және құжаттарды талдау болып табылады.

«Case study» әдісі алынған ақпаратты талдаудың негізгі әдісі ретінде аналитикалық жалпылауды қолдануды көздейді. Кейс-стади әдісін сәтті қолдану әдетте мұқият дайындықты талап етеді, әдетте, мерзімді бейресми сұхбаттармен сүйемелденетін қатысушыларды бақылау әдісімен салыстырмалы түрде ұзақ уақыт бойы жиналады;

«Case study» әдісін қолдану тактикасында зерттеушілер әдетте ұзақ уақыт бойы белгілі бір әлеуметтік топтың немесе ұйымның күнделікті өміріне қатысушыларға айналады, ондағы қарым-қатынастар жүйесін, белгілі бір оқиғалардың маңыздылығын, стереотиптерді зерттейді. оларға жауап беру және т.б.

Объектіні «case study де» таңдау логикасы оның репрезентативтілігін қамтамасыз ету мақсатында социологиялық зерттеу үшін іріктеу логикасынан табиғи түрде ерекшеленеді. Демек, зерттеу мақсатына байланысты берілген жағдайдың типтілігі не негізделеді, не осы нақты жағдайды зерттеудің мақсаттары мен міндеттері тұрғысынан қарастыру қажеттілігі түсіндіріледі.

«Case study» әдісінің қызығушылық объектісі әлеуметтік кеңістікте нақты анықталған шекараларға ие: тар ұжым - ұжым немесе тұтастай алғанда зауыт, бір мемлекеттік орган немесе оның бөлімшелерінің бірі, бір елді мекендегі бір жеткілікті тар қауымдастық және т.б. . Зерттелетін объектінің уақыт шекаралары да зерттеу уақытына сәйкес анықталады: мысалы, 2-3 апта, бір ай, алты ай, бір жыл және т.б.

Мемлекеттік бағдарламаларға сараптама жүргізу

Сараптама (экспертиза, латын тілінен Expertus – тәжірибелі) – кең мағынада, арнайы білімді және дәлелді қорытындыны ұсынуды қажет ететін, әдетте жазбаша түрде нақты тұжырымдалған мәселені арнайы сауатты, кәсіби зерттеу. Емтихандарды сарапшылар

жүргізеді, яғни. оқу кезеңінде және олардың практикалық қызметі барысында белгілі бір пәндік салаға қатысты мәселелерді тиімді шешуді үйренген мамандар.

Сарапшылардың пікірлері пайымдаулар негізінде ғана емес, сонымен қатар процестердің немесе құбылыстардың параметрлерін бағалаудың сандық әдістерін қолдану арқылы да қалыптасуы мүмкін. Мұндай сараптамалық қорытындылар сараптамалық бағалауды пайдаланады, яғни. мамандардың пайымдаулары негізінде тікелей өлшеуге болмайтын процестердің немесе құбылыстардың сандық немесе нүктелік бағалары. Сарапшы берген бұл сараптамалық бағалаулар тәжірибе мен білімге сүйене отырып, эксперимент немесе статистикалық мәліметтерді өңдеусіз процестің немесе құбылыстың сапалық немесе сандық параметрлерін анықтай алады.

Мұндай сараптамалық бағалар әдетте осы мақсат үшін арнайы әзірленген сараптамалық сауалнамаларда беріледі. Сарапшыларды сұраудың бұл әдісін процестің немесе құбылыстың сандық сипаттамаларын алу қажет болған кезде қолдануға ұсынылуы мүмкін, бірақ оларды объективті зерттеу мүмкін емес.

Мемлекеттік органдардың қызметіне мониторинг жүргізу барысында деректерді жинаудың ең жақсы нұсқасы оларды бақылаушылар желісімен жинау, оның мүшелері арасында міндеттерді бөлу және бақылауда маңызды ештеңені жіберіп алмау болып табылады. Мұндай желі бірнеше адамнан немесе әртүрлі аймақтарда тұратын бірнеше жүз адамнан тұруы мүмкін.

Желі неғұрлым үлкен болса, соғұрлым оны жаңарту қажет, яғни. жоспарлы мониторингке қатысу үшін байланыстарды сақтау және оның мүшелерінен келісім алу. Мониторингтің осындай түрін мезгіл-мезгіл, тіпті одан да жақсырақ жүргізе алатын желіні жасаған дұрыс. Сонда бақылаушылар ұтылмай, үнемі біліктілігін арттырып отырады, мониторинг нәтижелерінің сапасын жоғалтпай мониторингке дайындық мерзімін қысқартуға болады.

Әрбір нақты мониторинг үшін жоспарларды, кестелерді, бағдарламаларды және оны жүзеге асыру әдістерін әзірлеу ұсынылады. Осындай жағдайларда ғана белгілі бір мониторингтің барлық мүмкіндіктерінің жеткілікті толық есебіне және бүкіл деректерді жинау желісінің үйлестірілген жұмысына үміттенуге болады. Сонымен қатар, осы жағдайда ғана жиналған мәліметтерді өңдеуге болатынына толық сенімді болуға болады және мониторинг объектілері қызметінің мақсаттарына жету үшін қажетті аспектілерін дәл талдау және бағалау мүмкін болады.

Мемлекеттік бағдарламалардың мониторингін мүмкіндігінше жария түрде жүргізген жөн. Сондықтан мониторинг есеп жазумен аяқталмауы керек. Бұл есеп жария етілуге тиіс, бұл жағдайда мониторингті ұйымдастырушылардың мемлекеттік бағдарламаны іске асыруға қажетті өзгерістерді енгізуге қолдау көрсету мүмкіндігі кеңейтіледі. Сонымен қатар, мониторинг туралы есептің жариялылығы болашақта осындай мониторинг жүргізу мүмкіндіктерін кеңейтуге мүмкіндік береді.

Әдетте БАҚ үшін мониторингтің негізгі нәтижелерінің арнайы, қысқа, бірақ мазмұнды түйіндемелерін дайындау қажет. Жариялауға ешқандай шектеулер болмаған жағдайда, баяндаманың баспа нұсқасына қосылмаған қосымша кестелермен, графиктермен және түсіндірмелермен бірге Интернетте толығымен орналастырылуы мүмкін.

МЕМЛЕКЕТТІК
БАҒДАДАРЛАМАЛАРДЫҢ
МОНИТОРИНГІ

АЛГОРИТМ

1

Қоғамдық мониторингті дайындау

- Мониторинг бастамашысы (И) мәселені зерттейді
- Және қоғамдық бақылау тобын құрады (ҚБ)
- ҚБ қоғамдық мониторингтің жоспары мен құралдарын әзірлейді және нақтылайды

5

МЕМЛЕКЕТТІК ОРГАНДАР ҮШІН ҰСЫНЫМДАР ӨЗІРЛЕУ

- ҚБ + СТ деректерді талдау негізінде олар мемлекеттік органдарға ұсыныстарды (Ұ) дайындайды
- Ұсыныстар ҚБ беріледі

6

ҰСЫНЫСТАРДЫ НАСИХАТТАУ

- ҚБ + СТ ұсынысты алға жылжыту тактикасын анықтайды
- ҚБ + СТ мемлекеттік органдармен іс-шаралар өткізеді
- ҚБ ұсыныстың презентациясы бойынша көпшілік іс-шараларды өткізеді
- ҚБ ақпаратты жинақтап ұсыныстың орындалуы туралы есеп береді

7

ҚОҒАМДЫҚ МОНИТОРИНГТІҢ ӘСЕРІН БАҚЫЛАУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ

- ҚБ ұсыныстың жай-күйі туралы ақпаратты жинайды
- ҚБ мемлекеттік органның сайтына мониторинг жүргізеді
- ҚБ ақпаратты жинаудың басқа әдістерін пайдалана алады
- ҚБ+СТ жиналған деректерді талдайды және мониторинг нәтижелері бойынша есеп дайындайды
- Бастамшы қоғамдық мониторинг нәтижелері туралы есепті жариялайды және таратады

6. ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

Жергілікті қоршаған ортаны қорғау мәселелері бойынша шешімдер қабылдау процесіне қоғамның қатысуы. Орхус конвенциясы. Ньюкаслдағы семинар. Практикалық нұсқаулық. - 2000 жыл.

Тұрғын үй көмегі бағдарламасының тиімділігінің әлеуметтік аудиті. – Худяков С.Г., бизнес және құқық магистрі, «Жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту институты» жеке мекемесінің директоры – Петропавл, 2016 ж.

Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығын жаңғырту бағдарламасының тиімділігіне әлеуметтік аудит. – Худяков С.Г., бизнес және құқық магистрі, «Жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту институты» жеке мекемесінің директоры – Петропавл, 2016 ж.

Жергілікті деңгейде шешім қабылдауға жұртшылықты тарту. Бұл басылым БҰҰ-ның «Аймақтық жоспарлауға және халыққа әлеуметтік қызмет көрсетуге инновациялық тәсілдерді енгізу арқылы өңірдің бәсекеге қабілеттілігін арттыру» (Семей облысының мысалын пайдалана отырып) Біріккен Бағдарламасы аясында әзірленген. Қазақстандағы БҰҰ Даму бағдарламасының атынан «Экономикалық зерттеулер, бағалау және мониторинг орталығы» ҚҚ. Құрастырған: Шолпан Әйтенова Қырықбаева Әсел, Жарас Айгүл. – Астана, 2015 ж.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АҚПАРАТҚА ШОЛУ. Ақпаратқа қолжетімділік туралы заңнаманы халықаралық стандарттар мен ұсыныстарға сәйкес жетілдіру бойынша ұсыныстарды ҚАРУ. Бұл Шолу «Құқықтық саясатты зерттеу орталығы» ҚҚ-ның «Қазақстанда шешімдер қабылдау және сыбайлас жемқорлыққа қарсы реформаларды жүзеге асыру процесіне қоғамның қатысуын кеңейту арқылы мемлекеттік органдардың ашықтығы мен жауапкершілігін арттыру» жобасы аясында дайындалды. коммерциялық емес және білім беру және білім беру бағыты бар. Барлық материалдар пайдаға байланысты емес әлеуметтік мақсатта пайдаланылады. - Алматы 2017 ж.

Шолу «Ашық үкімет: азаматтық қоғаммен диалогты дамыту» орысша аудармасы. Шолулар ЭЫДҰ басылымдарынан үзінділердің аудармалары болып табылады. Оларды ЭЫДҰ онлайн кітап дүкенінен www.oecd.org/bookshop/ тегін алуға болады. Бұл шолу ЭЫДҰ ресми аудармасы емес. Ақпарат, кеңес беру және ЭЫДҰ елдерінің Бірінші Ашық Үкіметін құру бойынша саясатты әзірлеуге жұртшылықтың қатысуы Джоанна Кэдди, Әкімші және Кристиан Вержес Бас Әкімші, ЭЫДҰ Мемлекеттік басқару және аумақтық даму дирекциясы – ЭЫДҰ, 2003 ж.

Бағалау әдістемесі. Қолдану нұсқаулары. Мемлекеттік органдар қызметінің тиімділігін бағалауды әзірлеу. – Худяков С.Г., бизнес және құқық магистрі, «Жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту институты» жеке мекемесінің директоры – Петропавл, 2014 ж.

Қоғамдық бірлестіктердің мемлекеттік деңгейде шешім қабылдау үдерісіне қатысуын кеңейту бойынша ұсынымдарды 2015 жылы ЕҚЫҰ-ның бейбіт жиналыстар бостандығы және бірлестіктер бостандығы мәселелері бойынша адами өлшемдер жөніндегі қосымша жиналысы аясында ұйымдастырылған азаматтық қоғам форумына қатысушылар әзірледі. - Вена, 2015 жылғы 15-16 сәуір.

Орталық Азияға арналған P/CVERLT нұсқауларына бүкіл қоғамның көзқарасы. - Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы Вена, 2020 жылғы шілдеде жарияланған.

Мемлекеттік істерді жүргізуге қатысу құқығын тиімді жүзеге асыру бойынша мемлекеттерге арналған нұсқаулықтар. - Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы комиссар кеңсесі CH-1211, Женева 10 Швейцария +41 22 917 90 00 www.ohchr.org

[illegible]

6. Список используемой литературы:

Участие общественности в процессе принятия решений по вопросам охраны местной окружающей среды. Орхусская конвенция. Семинар в Ньюкасле. Практическое руководство. – 2000 год.

Социальный аудит эффективности Программы жилищной помощи. – Худяков С.Г., магистр бизнеса и права, директор ЧУ «Институт развития местного самоуправления» - Петропавловск, 2016 год.

Вовлечение общественности к участию в принятии решений на местном уровне. Данная публикация подготовлена в рамках Совместной программы ООН «Повышение конкурентоспособности региона через внедрение инновационных подходов к региональному планированию и оказание социальных услуг населению (на примере Семипалатинского региона) экспертами ОФ «Центр экономических исследований, оценки и мониторинга» по заказу Программы Развития ООН в Казахстане. Составители: Шолпан Айтенова при участии Асель Крыкбаевой, Айгуль Жарас. – Астана, 2015 год.

ДОСТУП К ИНФОРМАЦИИ В КАЗАХСТАНЕ. ОБЗОР предложений по совершенствованию законодательства о доступе к информации в соответствии с международными стандартами и рекомендациями. Данный Обзор подготовлен в рамках проекта ОФ «Центр исследования правовой политики» «Повышение прозрачности и подотчетности государственных органов за счет расширения участия общественности в процессе принятия решений и реализации антикоррупционных реформ в Казахстане», является некоммерческим и имеет образовательную и просветительскую направленность. Все материалы используются с социальной целью, не связанной с получением прибыли. - Алматы 2017.

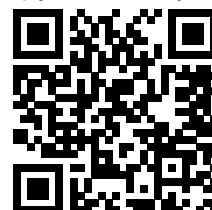
Обзор Открытое правительство: развитие диалога с гражданским обществом Overview Open Government: Fostering Dialogue with Civil Society Russian translation. Обзоры – это переводы выдержек из публикаций ОЭСР. Их можно получить бесплатно в онлайн-овом книжном магазине ОЭСР www.oecd.org/bookshop/ Данный обзор не является официальным переводом ОЭСР. Информирование, консультирование и участие общественности в выработке политики с целью создания Первого открытого правительства стран-членов ОЭСР Джоанна Кэдди, Администратор и Кристиан Вергес Главный администратор Дирекция ОЭСР по вопросам государственного управления и территориального развития.) - OECD, 2003 год.

Методика оценки. Руководство по применению. Развитие оценки эффективности государственных органов. – Худяков С.Г., магистр бизнеса и права, директор ЧУ «Институт развития местного самоуправления» - Петропавловск, 2014 год.

Рекомендации по расширению участия общественных объединений в процессе принятия решений на государственном уровне рекомендации разработаны участниками форума гражданского общества, организованного в 2015 г. На полях дополнительного совещания ОБСЕ по человеческому измерению, посвященного свободе мирных собраний и свободе объединений. - Вена, 15-16 апреля, 2015 год.

Подход, основанный на участии всего общества, к П/БНЭРВТ Руководство для Центральной Азии. - Опубликовано Организацией по безопасности и сотрудничеству в Европе Вена, июль 2020 год.

Руководящие принципы для государств по эффективному осуществлению права на участие в ведении государственных дел. - Управление Верховного комиссара по правам человека СН-121 1, Женева 10 Швейцария +41 22 917 90 00

РАЗРАБОТКА РЕКОМЕНДАЦИЙ ДЛЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОПЕРАТОРОВ

- ГМ + ЭП на основе анализа данных формируют рекомендации (далее Р) для госоргана
- Р передаются И мониторинга

ПРОДВИЖЕНИЕ РЕКОМЕНДАЦИЙ

- И + ГМ определяют тактику продвижения Р
- И + ГМ проводят мероприятия с госорганами (встречи, запросы и т.п.)
- ГМ Проводят публичные мероприятия по презентации Р
- ГМ собирает данные и составляет отчет о продвижении Р

МОНИТИНГ И ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБЩЕСТВЕННОГО МОНИТОРИНГА

- ГМ собирает информацию о статусе Р (анализ мотивированных отчетов от госоргана)
- ГМ проводит мониторинг сайта госоргана
- ГМ может применить другие методы сбора информации
- ГМ + ЭП проводят анализ собранных данных и составляют отчет о результатах мониторинга
- И + ГМ публикуют и распространяют отчет о результатах общественного мониторинга

ОЦЕНКА ПРОЦЕССА ПЛАНИРОВАНИЯ ПРОГРАММЫ

2

- ГМ формирует экспертную группу (далее ЭГ)
- ГМ + ЭГ проводят анализ процесса планирования программы развития
- ГМ + ЭГ разрабатывают заключение по процессу мониторинга планирования программы

3

ОЦЕНКА РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ

- ГМ разрабатывают инструменты для мониторинга с привлечением генеральных директоров (далее ГД)
- ГМ проводят обучение в вовлеченных в процесс мониторинга ГМ + Б проводят мониторинг
- ГМ + ЭГ анализируют данные мониторинга

4

МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА РЕЗУЛЬТАТОВ ПРОГРАММЫ И ВЛИЯНИЯ НА БЕНЕФИЦИАРОВ

- ГМ разрабатывают инструменты для мониторинга с привлечением генеральных директоров (далее ГД)
- ГМ проводят обучение в вовлеченных в процесс мониторинга ГМ + Б проводят мониторинг
- ГМ + ЭГ анализируют данные мониторинга

мониторинга. Если нет ограничений публичности, в сети Интернет отчёт может быть размещён целиком, с дополняющими таблицами, графиками и пояснениями, не включаемыми в печатную версию отчёта.

5. АЛГОРИТМ ОБЩЕСТВЕННОГО МОНИТОРИНГА

АЛГОРИТМ

именно данного случая с точки зрения целей и задач исследования.

Объект интереса в методе "case study" имеет четко очерченные границы в социальном пространстве: узкий коллектив – бригада или завод в целом, один орган власти или одно его подразделение, одно достаточно узкое сообщество в одном населённом пункте и т.п. Определяются также временные границы изучаемого объекта, совпадающие со временем проведения исследования: например, 2-3 недели, месяц, полгода, год и т.д.

Проведение экспертизы государственных программ

Экспертиза (expertise, от латинского expertus – опытный) – это в широком смысле специальное компетентное, профессиональное исследование точно сформулированного вопроса, требующее специальных знаний и представляющее мотивированного заключения, обычно, в письменном виде. Экспертизы проводят эксперты, т.е. специалисты, которые в период обучения и своей практической деятельности научились эффективно решать задачи, относящиеся к той или иной конкретной предметной области.

Экспертные заключения могут формироваться не только на основе суждений, но и с помощью применения количественных методов оценивания параметров процессов или явлений. В таких экспертных заключениях используются экспертные оценки (expert estimates), т.е. основанные на суждениях специалистов количественные или балльные оценки процессов или явлений, не поддающиеся непосредственному измерению. Эти экспертные оценки, составляемые экспертом, могут на основе его опыта и знаний определять качественные или количественные параметры процесса или явления без проведения эксперимента или статистической обработки данных. Такие экспертные оценки выступают в обычном в специальных разработках для этого экспертных анкет. Этот метод анкетирования экспертов можно рекомендовать использовать при необходимости получения числовых характеристик процесса или явления, но невозможности проведения объективного их исследования.

Наилучшим вариантом сбора данных в ходе мониторинга деятельности органов власти является сбор их сетью наблюдателей, распределённой обязанности между её членами и не улупкающей ничего сушественного в наблюдении. Такая сеть может состоять из нескольких человек, а может и из нескольких сотен человек, проживающих в различных регионах. Чем больше сеть, тем более неоднородна её актуализация, т.е. поддержание контактов и получение согласий её членов на участие в планируемом мониторинге. Лучше всего, создавать сеть, которая могла бы периодически, а ещё лучше постоянно вести такого рода мониторинги. Тогда наблюдатели не теряют, а постоянно повышают свою квалификацию, и период подготовки к проведению мониторинга может быть сокращён без потери качества результатов мониторинга.

Для каждого конкретного мониторинга разрабатываются планы, графики, программы и методики его проведения. Только при таких условиях можно надеяться на достаточно полный учёт всех особенностей конкретного мониторинга и на согласованную работу всей сети по сбору данных. Кроме того, только в этом случае можно быть полностью уверенным в том, что собранные данные можно будет обработать и получить возможность анализа и оценки их аспектов деятельности объектов мониторинга, которые нужны для достижения его целей.

Работы по проведению мониторинга государственных программ желательны проводить максимально публично. Поэтому мониторинг не должен заканчиваться написанием отчёта. Этот отчёт должен быть сделан публичным, в этом случае расширяются возможности организаторов мониторинга в лоббировании необходимых изменений в реализации государственной программы. Кроме того, публичность отчёта о мониторинге позволяет расширить возможности проведения аналогичных мониторингов в будущем.

Обычно для средств массовой информации приходится готовить специальные доклады короткое, но содержательные изложения основных результатов

типичность данного случая, либо объясняется необходимостью рассмотрения следователя, в зависимости от задачи исследования либо обосновывается социологическим исследованием с целью обеспечения его репрезентативности. Логика выбора объекта в "case study", естественно, отлична от логики выборки для ней, значимость определенных событий, стереотипы реализованы на них и т.п. данной социальной группы или организации, изучают систему взаимоотношений в длительном периоде времени становятся участниками повседневной жизни. В тактике применения метода "case study" исследователи обычно на протяжении сопровождаемого периодического проведения неформализованных интервью, длительных периодов времени методом включенного наблюдения, нередко сбор информации об объекте производится в течение относительно применения метода "case study" обычно требуется тщательная подготовка, качество основного способа анализа полученной информации. Для успешного метода "case study" предполагает использование аналитического обобщения в анализ документов.

информации об объектах чаще всего являются неформализованные интервью и При использовании метода "case study" главными способами получения некоторых выводов сделать в общем о работе всех министерств. совокупностей объектов. Например, изучая работу одного министерства можно применить научно обоснованных методик делать выводы для более широких. Детальность изучения единичных совокупностей, одного случая позволяет при характеристике для дальнейшего обобщения.

уникальности каждого случая, но в то же время позволяет выделить в нем общие. Этот метод позволяет обеспечить глубокое понимание социальной реальности и изучения, и процесс, развивающийся в них.

проанализировать глубинные, скрытые явления, характерные для объектов методов, изучения отдельного случая или нескольких случаев выявить, описать и чтобы с помощью детального, с применением комплекса социологических. Сущность метода "case study" или изучения отдельного случая заключается в том, случая».

этого метода были бы термин «изучение отдельного случая» или просто «изучение обозначения этого метода. Наиболее адекватным переводом с английского для в современной социологической литературе еще нет устоявшегося термина для

государственной программы (case studies)

Изучение отдельных типичных случаев в реализации

также сделать его рекомендацией более значимыми.

профессиональный уровень обобщений и выводов проводимого исследования, а Ценность экспертных суждений в том, что они помогают повысить желательность использования в проведении исследования.

отрафлексировать позиции представителей иных социальных групп, что оценки и суждения по изучаемым проблемам. Нередко эксперты могут представлять свои социальные группы, а излагают свои концепции, подходы, Эксперты нередко являются уникальными специалистами, в этих случаях они не вкладывают в результаты проводимого исследования.

необходимо обязательно поблагодарить эксперта, сообщить о его существенном сделать никаких прерывов в проведении такого интервью. По окончании интервью проявить свой профессионализм в анализе изучаемых проблем. Не следует достаточно системно описать знания и оценки эксперта, дать ему возможность продолжаться сравнительно долго, от 30-40 минут до 2-3 часов, чтобы удалось связано и логично выразить свои суждения. Экспертные интервью могут исследователей областей, чтобы они были социально активными, способными профессионалами, специалистами высокой квалификации в интересующих. Желательно, чтобы эксперты, отобранные для проведения интервью с ними, были интервью.

специализации, проводятся примерно по тем же принципам, что и и глубинные экспертные интервью со специалистами, экспертами по тематике их

собрать о его ответственном вкладе в результаты проводимого исследования. окончании интервью необходимо обязательно поблагодарить респондента, часов. Не следует делать никаких перебивов в проведении такого интервью. По зависимости от сложности его темы может продолжаться от 30-40 минут до 1,5-2 эти позиции не являются спонтанными, случайными. Такое интервью в выявлять достаточно полно обоснования позиций респондентов и убедиться, что интервью по большому счету не бывает коротким – интервьюеры обязательно активными, способными связно и логично выражать свои суждения. Глубинное Желательно, чтобы респонденты глубинных интервью были социальными раскрыв систему своего мышления и взаимосвязи понятий своего сознания.

своих действий или намерений действовать, обосновать свои оценки, тем самым анализировать проблему, привести обоснования своих суждений, описать мотивы глубинными, потому что респонденты в ходе его проведения должны углубиться в респондентов по тематике проводимого исследования. Интервью называемые и респондентов, направленные на выявление суждений, мнений и оценок глубинные интервью представляют собой индивидуальные беседы интервьюеров различия позиций представителей одних и тех же социальных групп.

проведении фокус-группы модератором, как правило, удаётся выявить ещё и социальные группы, в которые они включены. При методически правильном позиции будут довольно близки к позициям большинства представителей проблемам. При методически правильном отборе участников фокус-групп их составляется описание позиций участников фокус-группы по изучаемым На основе анализа компьютерного файла расшивки аудиозаписи необходимо обязательно поблагодарить её участников.

установившимся коммуникативным её участников. По окончании фокус-группы делать никаких перебивов в проведении фокус-группы, чтобы не помешать часов и в любом случае не должна сильно утомлять её участников. Но не следует Дискусия в ходе проведения фокус-группы должна продолжаться не более 1,5-2 суvenir на память.

небольшое денежное вознаграждение, возможно, в дополнение к нему – какой-то и т.п. За участие в фокус-группе каждый из участников должен получить Участники могут, например, сидеть за столами с чаем, кофе, печеньем, конфетами. Желательно проведение фокус-групп в свободной, непринуждённой обстановке. суждений, мотивов тех или иных действий граждан и т.п.

корректных и заинтересованных бесед, высказыванию на них обоснованных Такой подбор участников должен способствовать проведению на фокус-группах в них представлять примерно поровну.

сбалансированные по полу составы фокус-групп, чтобы женщины и мужчины были Пол участников не имеет значения. Но желательно формировать получать: у разных социальных групп разные опыт, малозначимый для других. примерно одинаковый социальный статус, иначе общего обсуждения может не темой которой будут обсуждаться. Участники каждой фокус-группы должны иметь допускается приглашение к участию в фокус-группах профсоюзных в областях. Участники фокус-групп должны состоять из незнакомых друг с другом людей. Не выявленные в программе исследования проблемы.

достаточно свободно, но, не сильно отвлекаясь на другие темы, обсуждать инициативы и направлять диалог участников фокус-групп, чтобы они могли и задачам исследования. В ходе проведения фокус-группы её модератор должен сфокусирована, направлена на те темы или ту тему, которая соответствует целям называть сфокусированной, потому что беседа обязательно должна быть заранее разработанному гиду модератор. Фокус-группы правильнее было бы фокус-группа – это беседа в небольшой группе индивидов, которую проводит по специализации.

- экспертные интервью со специалистами, экспертами по тематике их
- глубинные интервью с гражданами;

рамках государственной программы.

- Изучение взаимодействия этого органа власти с гражданами и объединениями граждан, со структурами гражданского общества в целях повышения эффективности государственной программы.
- Изучение оценки хода реализации и результатов государственной теми или иными социальными группами и другие.

В мониторинге можно использовать формализованные и неформализованные социологические методы.

Формализованные методы

Формализованные социологические методы всегда структурированы жёсткой программой сбора данных, которая разрабатывается до начала исследования и в его ходе не может меняться. Как правило, к формализованным методам относят различные анкетные опросы.

Анкетный опрос всегда проводится по заранее разработанной инструкции и состоит в ответе респондентов на заранее сформулированные вопросы, оформленные в виде документа, называемого анкетой.

В анкете бывают закрытые и открытые вопросы. Закрытые вопросы содержат перечень вариантов ответов, и респондент может только из них выбрать наиболее подходящий. В крайнем случае, он может отметить вариант ответа «затрудняюсь ответить», если это предусмотрено в тексте анкеты. В открытых вопросах респондент может вписать тот вариант ответа, который он сам сформулирует. Открытые вопросы позволяют более точно учесть суждения респондентов, но их сложнее анализировать. Поэтому в большинстве анкет социологи стараются использовать закрытые вопросы, а открытые только в случае крайней необходимости, когда очень трудно сформулировать заранее возможные варианты ответов респондентов.

Наиболее часто анкетный опрос представляет собой интервью, которое интервьюер берёт у респондента и результаты которого интервьюер, а не респондент фиксирует в анкете. В некоторых случаях допускается так называемое самозаполнение анкеты, когда интервью не проводится, а респондент самостоятельно знакомится с вопросами анкеты и помещает в неё свои варианты ответов.

В ходе проведения социологического исследования формализованным методом, как правило, невозможно провести интервью или добиться самозаполнения анкеты всеми представителями тех или иных социальных групп, нередко даже работников организации или учреждения и т.п. В этих случаях применяется выборочное исследование, при котором из всей изучаемой совокупности (так называемой генеральной совокупности) отбирается определённое число индивидов (так называемая выборка), для которых и проводятся интервью, ретранслируются их ответы на вопросы анкеты. Существуют методики, позволяющие сделать выборку конкретного исследования достаточно репрезентативной, представляющей, чтобы вычисленные на основании собранных по ней данных числовые показатели можно было распространить на всю генеральную совокупность.

Неформализованные методы

Неформализованные методы социологических исследований структурированы обычно не жёсткой программой, примёрным планом, гидом, в котором заранее не определяются детали все элементы процессов или явлений, подлежащих изучению. Обычно неформализованные методы социологических исследований используются для изучения, понимания проблемных ситуаций.

Наиболее распространены следующие неформализованные методы

- фокус-группы;

социологических исследований:

информационные сообщения, появляющиеся в том числе, и в лентах новостей информационных агентств.

- Публикации с отчётами, справочными и статистическими данными о реализации государственной программы, выбранных в качестве предмета мониторинга.

Желательно при этом каждое сообщение помечать уникальными ключами, т.е. номерами или названиями, для облегчения их поиска в период обработки и анализа данных.

Анализ данных в ходе изучения публикаций средств массовой информации можно проводить различными методами. В частности, можно количественно оценить, насколько часто встречаются в массиве публикации те или иные фамилии или темы, относящиеся к объектам мониторинга. Это позволит показать уровень представляемости соответствующих должностных лиц и тем в совокупности актуальных суждений, отражённых средствами массовой информации. При определённых условиях можно считать, то такой уровень представляемости характеризует внимание общества или отдельных социальных групп к тем или иным должностным лицам или органам власти.

Более глубокое изучение массива данных публикаций средств массовой информации может быть проведено с помощью выделения в этом массиве и описания нескольких основных позиций по тем или иным проблемам, относящимся к целям мониторинга.

Для изучения публикации СМИ можно применить качественный метод

исследования **контент анализ**. Это анализ формы и содержания текстов

и информационных источников: их обработка, оценка и интерпретация.

Он позволяет исследовать объекты, явления, процессы и свойства социальной

реальности, которые представляются в этих текстах. Контент анализ позволяет

учитывать, в частности:

- упоминание определённых элементов текста и частоту их упоминания;
- обобщённые эмпирические оценки (позитивный/негативный);
- структуру текста (деление на предположения/абзацы, смысловое содержание — что именно упоминается, а что, возможно, нет);
- динамику развития ситуаций (например, как изменяется освещение разными СМИ одного и того же события с течением времени).

Социологические исследования для использования в общественном мониторинге

Социологическое исследование (sociological research) — это исследование социальных объектов, отношений, процессов, направленное на получение новой информации и выявление закономерностей общественной жизни на основе теорий, методов и процедур, принятых в социологии. В ходе проведения социологических исследований собирается и анализируется социальная информация (social information), т.е. совокупность знаний, мнений, оценок и других сведений, данных и сообщений, которые формируются и воспроизводятся в обществе и используются индивидами, группами индивидов, организациями, различными социальными институтами в общении, совместной деятельности и других видах взаимодействия в обществе.

Целями использования методов мониторинга государственных программ могут быть, в частности, следующие:

- Изучение реальных, а не декларируемых проблем реализации государственной программы как предмета мониторинга.
- Изучение реальных, а не декларируемых методов принятия решений в рамках реализации государственной программы.
- Изучение эффективности регулирования тех или иных процессов в

- радио;
- телевидение;
- средства распространения звукозаписей и видеозаписей;
- видеотекст, телетекст, рекламные щиты и панели.

В мониторинге государственных программ можно использовать любые из этих средств массовой информации.

В последние годы значимым источником информации стала сеть Интернет, особенно ее информационные сайты. Пресса, радио, телевидение и информационные сайты сети Интернет будут рассматриваться далее для целей проведения мониторинга под сокращённым наименованием средства массовой информации (СМИ).

Фактором, способствующим представлению в совокупности средств массовой информации разнообразия событий и оценок, является необходимость для них получать прибыль от продажи своих аудиторий рекламодателям и представителям тех или иных политических сил. А для обеспечения таких прибылей средства массовой информации приходится завоевывать и поддерживать доверие к себе достаточно широким социальным группам, представителям которых читают прессу, слушают радио и смотрят телевидение. Если аудитория средств массовой информации им доверяют, то это доверие является основой доверия организаторов мониторинга к сведениям, получаемым из таких средств массовой информации. Но насколько следует доверять публикации средств массовой информации, в каждом конкретном случае проведения мониторинга следует решать отдельно.

Сбор данных в средствах массовой информации предполагает фиксацию их публикаций. Легче всего это осуществлять для прессы и сайтов сети Интернет, поскольку их публикации уже подготовлены в печатном или электронном виде. Для мониторинга с использованием компьютерных технологий ведения баз собранных данных наиболее удобны электронные формы публикаций прессы. В настоящий период многие газеты и журналы имеют свои сайты в сети Интернет, на которых можно получить доступ к их публикации в электронной форме, в некоторых случаях такой доступ можно осуществлять только за деньги. В настоящий период практически все ведущие радиостанции и телевизионные компании имеют свои сайты в сети Интернет.

Перед началом использования средств массовой информации в мониторинге необходимо отобрать из них такие, которые с одной стороны будут представлять достаточно полную информацию о соответствующих государственных программах, а с другой – представлять разные оценки органов власти. Поэтому необходимо в мониторинг включать ведомственные средства массовой информации, сайты соответствующих органов власти, но необходимо включать и источники альтернативной информации, сайты в сети Интернет, издания и сайты в сети Интернет, способы представления мнения и оценки экспертов по соответствующим проблемам, если таковые имеются.

В ходе проведения мониторинга рекомендуется использовать как данные для него: Специальные статьи, даже рекламного характера, подготовленные руководителями и специалистами органов власти, ставших объектами мониторинга.

- Интервью с руководителями и специалистами таких органов власти, т.е. предназначенные для прессы, радио, телевидения или сети интернет-беседы в форме вопросов и ответов.
- Информационные программы радио и телевидения, т.е. ежедневные программы новостей. Их желательно отслеживать и включать в мониторинг сюжетов, относящихся к его объектам.
- Авторские информационно-аналитические программы на телевидении и радио. Их желательно отслеживать и включать в мониторинг сюжетов, относящихся к его объектам.
- Новости об объектах и предметах мониторинга, т.е. оперативные

случайное наблюдение даст весьма ценную информацию для организаторов мониторинга. Причина в том, что случайное наблюдение – это такое наблюдение, в ходе которого может быть получена неожиданная, непредусмотренная программой исследования информация.

Изучение документов в ходе общественного мониторинга

Деятельность современных органов власти производится работавшими в них чиновниками в ходе исполнения ими тех или иных бюрократических процедур. Результаты исполнения бюрократических процедур практически всегда фиксируются в тех или иных документах. Поэтому довольно полное и объективное представление о деятельности органов власти можно получить, анализируя поступающие в них документы, циркулирующие внутри организации и поступающие из них в другие организации.

Анализ документов позволяет изучить систему решений, принимаемых в том или ином органе власти. А это существенно способствует достижению целей мониторинга: описанию деятельности этого органа, разработки методики ее оценивания и получение соответствующей оценки, а также разработке рекомендаций по совершенствованию его деятельности.

Изучение документов в ходе мониторинга упрощается при достижении достаточно высокого уровня открытости информации о деятельности соответствующих органов власти.

При изучении документов о реализации государственной программы не следует пренебрегать возможностью анализа писем граждан в эти органы. Анализ писем граждан и даже анализ сводных данных об их обращении в изучаемый орган власти позволит исследователям точнее описать запросы граждан к этому органу, его реальные возможности решения проблем граждан, особенности его взаимодействия с гражданами и системы принятия решений в нём.

Изучение статистических показателей деятельности органов власти

Оценки деятельности органов власти, государственного и местного государственного управления позволяют формировать изучение не только документов, но и статистических данных, статистических показателей их деятельности.

Изучение статистических показателей деятельности органов власти о реализации государственной программы *всегда желательно проводить в течение достаточно длительных периодов времени, чтобы была возможность исследовать динамику изменений этих показателей*. Кроме того, желательно собирать данные о целой системе показателей о реализации государственной программы, чтобы получить системное представление о них. Но такой сбор данных может быть затруднён по финансовым или организационным соображениям. В этих случаях следует тщательно отбирать показатели деятельности органов власти, чтобы не упустить значимые для получения достаточно объективных результатов мониторинга.

Изучение публикаций средств массовой информации о реализации государственной программы/плана.

Общественный мониторинг и оценка реализации государственной программы, требует изучения публикаций о государственной программе в средствах массовой информации.

К современным средствам массовой информации относятся:

- пресса, т.е. периодические печатные издания: газеты, журналы, бюллетени и т.п.;
- социальные сети;
- мессенджеры;

Систематическое наблюдение, как правило, позволяет наиболее полно и объективно изучить объект мониторинга. Но при этом не следует исключать того, что

Систематическое наблюдение, как правило, позволяет наиболее полно и объективно изучить объект мониторинга. Но при этом не следует исключать того, что

Систематическое наблюдение, как правило, позволяет наиболее полно и объективно изучить объект мониторинга. Но при этом не следует исключать того, что

Систематическое наблюдение, как правило, позволяет наиболее полно и объективно изучить объект мониторинга. Но при этом не следует исключать того, что

Систематическое наблюдение, как правило, позволяет наиболее полно и объективно изучить объект мониторинга. Но при этом не следует исключать того, что

Систематическое наблюдение, как правило, позволяет наиболее полно и объективно изучить объект мониторинга. Но при этом не следует исключать того, что

Систематическое наблюдение, как правило, позволяет наиболее полно и объективно изучить объект мониторинга. Но при этом не следует исключать того, что

Систематическое наблюдение, как правило, позволяет наиболее полно и объективно изучить объект мониторинга. Но при этом не следует исключать того, что

Глубинное фокусированное интервью (с записью на диктофон) фактически представляет собой реконструкцию влияния программы на респондента в ходе ответа на поставленные вопросы.

В рамках данного метода можно получить более развернутую информацию о том, как так или иначе программа влияет на жизнь бенефициаров, достигает ли она поставленных целей, является ли удобной для использования бенефициарями и т.п.

Глубинные интервью с экспертами являются разновидностью метода глубинного. Независимые эксперты в состоянии предоставить более объективную информацию о реальном уровне издержек и проблем в реализации государственной программы/плана.

Наблюдение – это запланированное и целенаправленное восприятие объекта, процесса, явления и т.д., полученные результаты которого фиксируются исследователем (наблюдателем).

Данный метод используется для оценки материальных объектов, которые создаются в рамках той или иной государственной программы. А также может использоваться для оценки соблюдения стандартов обслуживания населения государственных услуг для граждан, если в программа предполагает предоставление государственных услуг для определенной категории граждан. Для качественного проведения наблюдения необходимо разработать лист наблюдения, который заполняется интервьюером-наблюдателем.

Фокус группа - качественный метод исследований, который заключается в проведении группового интервью (дискуссии), с целью выяснения мотивов, действий, предпочтений людей в рамках определенной темы. Фокус-группа – это интервью, что предполагает наличие интервьюера (модератора). Основная задача модератора – получить в ходе беседы с людьми ответы на поставленные маркетинговые вопросы.

Анкетирование – это метод исследования и первичного сбора информации у отдельного человека или группы людей, объединенных по определенному признаку. В основе этого способа – проведение опроса, раздача анкет с разными вопросами, касающимися личного мнения, событий, предпочтений и других возможных фактов. Простыми словами это опрос, который выполняется отвечающим человеком письменно или устно.

В рамках общественного мониторинга могут использоваться и другие методы исследований, которые помогают всеобъемлющую информацию, что повышает объективность данных общественного мониторинга.

**Более детально социологические методы для использования в общественном мониторинге описаны ниже в разделе «Социологические исследования для использования в общественном мониторинге»*

Общие принципы наблюдения в ходе мониторинга деятельности органов власти

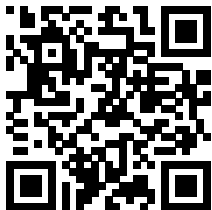
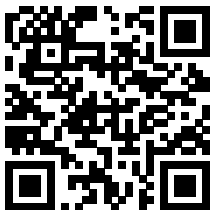
Любое наблюдение – это метод сбора информации с помощью прямого и непосредственного восприятия исследователями, наблюдателями тех или иных событий, явлений и процессов, а также условий, в которых они возникают и развиваются.

Наблюдение понимается как долговременное рассмотрение объекта в естественных для него обстоятельствах. Наблюдения, в ходе которых собираются количественные данные о тех или иных явлениях или процессах, близки по используемым для этого методам к количественным исследованиям в статистике

Для качественной выборки необходимо определить два ключевых показателя:

- География программы/плана (национальная, региональная, местная).
- Генеральная совокупность респондентов – на кого направлена программа/план, кто является бенефициариями и из общего количества на территории действия программы/плана.

Имея эти исходные данные, можно воспользоваться онлайн калькулятором расчета выборки по следующему ссылке:

Или можно привлечь в группу мониторинга специалиста социолога, который поможет правильно рассчитать выборку и определить респондентов для разных методов мониторинга.

Виды выборки:

1. Стихийная выборка. Здесь опрашиваются респонденты, которые являются наиболее доступными. Основными примерами стихийных выборок являются опросы в газетах или журналах, анкеты, которые были переданы респондентам на само заполнение, а также Интернет-опросы. Размер и состав стихийных выборок заранее является не известным. Он выявляется таким показателем, как активность респондентов;

2. Случайная выборка. Данный вид выборки является одним из наиболее строгих видов. В его основе лежит принцип вероятностного отбора. Основным условием возможности данного отбора является доступность для исследования каждого из имеющихся компонентов генеральной совокупности. Из-за этого случайная выборка осуществляется только на довольно небольшом по объему генеральных совокупностях, или уже на заключительном этапе отбора;

3. Механическая выборка. Данный вид выборки основывается на том, что традиционно отбор единиц в выборочную совокупность из генеральной, которая традиционно разбивается по какому-либо нейтральному признаку на одинаковые промежутки, происходит таким образом, что из каждой группы в выборку выбирается только одна единица;

4. «Нездоровая» выборка. Это такой вид выборки, при котором выбираемые объекты являются группой или «нездоров» более мелких единиц. «Нездоров» в свою очередь является единицей отбора высшей ступени, которая включает в себя более мелкие единицы низшей ступени. Примером «нездоров» являются населенные пункты, районы, дома и многое другое;

5. Квотная выборка. В данном случае отбор респондентов происходит по признаку. Например, сначала выбираются в каком-либо городе предприятия, на предприятиях выбирается цех, а уже непосредственно в цехах подбираются респонденты.

Определение выборки очень важно при использовании количественных методов: опросы, анкетирование, структурированные интервью и др.

Полупрограммируемое личное интервью

Является качественным методом и позволяет получить комплексную оценку бенефициаром его практики и влияния на него программы/плана. В интервью используются вопросы, требующие предоставления конкретной практической информации (ответом на которые служит однозначное «да» или «нет», указание конкретных блат от программы или трудностей по использованию программы для решения проблем бенефициара).

Наряду с этим интервьюеры фиксируют оценочные суждения респондентов в отношении приемлемости для них той или иной практики, их представлений и предпочтений по оптимизации программы/плана.

2. Далее инициатор мониторинга разрабатывает окончательную программу мониторинга, которая также должна быть одобрена Ответственным советом.
3. Ответственный мониторинг может быть проведен инициаторам мониторинга самостоятельно, но желательно привлечь в группу мониторинга членов Ответственного совета.
4. Результаты ответственного мониторинга представляются Ответственному совету и утверждаются протоколом Ответственного совета.
5. Ответственный совет отправляет отчет о мониторинге государственному органу и ждет мотивированного ответа в определённый законом срок. Мониторинг использования рекомендаций ответственного мониторинга лежит на Ответственном совете.

4. МЕТОДЫ СБОРА И ОБРАБОТКИ ИНФОРМАЦИИ

Основные требования к проведению мониторинга и оценки

Существуют общепринятые требования к проведению мониторинга, которые необходимо соблюдать для того, чтобы обеспечить доверие в обществе и в системе государственного управления к результатам этого мониторинга и тем самым обеспечить достижение его целей. Общепринятыми и практически обязательными требованиями к любому мониторингу для признания его результатов достаточно объективными и заслуживающими доверия являются следующие:

- Репрезентативность или представительность мониторинга. Она достигается таким выбором объектов мониторинга, который позволяет обеспечить получение обо всех значимых для его организаторов вариантов деятельности органов власти.
- Надёжность мониторинга. Надёжность понимается как устойчивость результатов мониторинга, возможность получения тех же самых или очень близких результатов при повторении мониторинга. В надёжность включается и возможность проверки результатов мониторинга другими организациями и получение ими тех же самых или очень близких результатов в ходе аналогичных мониторингов.
- Валидность мониторинга. Валидность понимается как обоснованность методик и результатов мониторинга, правильность и точность, как собранной информации, так и его выводов.

Все эти требования к мониторингу взаимосвязаны и взаимозависимы, и должны соблюдаться в системе. Но каждое из них имеет свою специфику, препятствующую обычно достижению высоких показателей по каждому требованию одновременно. В частности, стремление к высокой репрезентативности может препятствовать глубокому изучению специфики тех или иных объектов, т.е. обеспечению валидности, научной обоснованности результатов. Поэтому рекомендуется творческий подход при разработке методик и интерпретаций результатов и строгое следование методикам и инструциям в процессе сбора данных мониторинга. А разработку методик и инструментов рекомендуется проводить на основе современного научного знания, с использованием достижений социологии, психологии, теории государственного управления и т.п. В этом случае обычно достигается оптимальное сочетание надёжности и валидности мониторинга.

Формирование выборки

Выборка — строится по принципу принадлежности респондентов к числу бенефициаров государственной программы/плана.

1. Инициатор общественного мониторинга должен обратиться в общественный совет и получить одобрение совета на проведение общественного мониторинга. Для этого инициатор должен обосновать проведение мониторинга и представить предварительную программу мониторинга. Решение о проведении мониторинга оформляется протоколом Общественного совета.

Общественным советом:

Важные этапы проведения общественного мониторинга совместно с советом.

В этом случае необходимо руководствоваться положениями закона «Об общественных советах» и правилами общественного контроля для общественных организаций за программой/план.

мониторинга через Общественный совет на местном уровне или при ЦО, реализацию программы/плана, можно выбрать путь проведения общественного мониторинга с государственным органом, ответственным за

- Проведение презентации по результатам общественного мониторинга.
 - Размещение информации в социальных сетях в различных визуальных формах: информация, видеоролики, текстовые сообщения с иллюстрациями и т.п.
 - Публикация информации в СМИ, проведение пресс-конференции, брифинга.
 - Распространение информации через рассылки по электронной почте заинтересованным лицам.
 - Проведение круглых столов с участием государственных органов, экспертов и общественности.
 - Отправка официальных писем с приложением отчета ответственным за реализацию программы/плана.
 - Предоставление отчетов при личной встрече.
- Информирование о результатах общественного мониторинга можно осуществлять следующими способами:

Успешная, затраченные на сбор, сор и анализ данных, окажутся бесполезными, если работа забудется, а отчет останется непонятным и не найдет нужных адресатов.

Последующие действия общественного мониторинга и оценки должны стать положительным инструментом для улучшения работы программы/плана. Рекомендации по результатам общественного мониторинга являются важным этапом в процессе оценки, и основное внимание должно быть направлено на продвижение и использование результатов.

Отчет инициатора общественного мониторинга, группы мониторинга и независимых экспертов, содержащий анализ, выводы и рекомендации, могут использоваться уполномоченным государственным органом для формирования заключения о результатах общей оценки эффективности деятельности государственного органа.

8. Направление отчета в государственный орган.

- Рекомендации могут быть стратегического назначения, и для немедленного реагирования.
- Рекомендации разработчикам программы/плана, а также другим мониторинга), рекомендации сотрудникам, административным программам/план, рекомендации, например, рекомендации государственным органам (объекту будущей работы и для разработки рекомендаций). Также можно разделить рекомендации и извлеченные уроки – чтобы завершить анализ, важно критически рассмотреть факты и результаты и извлечь уроки для учета их в будущем.

- Вводная часть отчета – благодарности тем, кто помогал, краткий обзор программы, плана, проекта, цели и задачи, общие выводы и т.п.
- Основная часть отчета – результаты сбора информации по каждому критерию (результативность, эффективность, соответствие, устойчивость, устойчивость). Для описания полученных данных могут использоваться таблица, матрица, диаграммы и другие визуальные средства.
- Выводы по каждому критерию должны соответствовать вышесказанному анализу и полученным данным. Другими словами, все выводы оценки должны быть обоснованы и базироваться на тех данных, которые приведены в основной

7. Оформление результатов Отчет о мониторинге формируется по приведенной ниже форме

В отчете должны содержаться анализ, основные выводы по результатам проведенного общественного мониторинга и оценки и рекомендации по совершенствованию и повышению эффективности государственного управления/плана, адресованные уполномоченным государственным органам, в компетенции которых находится решение поставленных вопросов.

В отчет следует приводить наиболее существенные факты, а также указывать конкретные причины и обнаруженные или возможные последствия выявленных недостатков.

Результаты проведения общественного мониторинга и оценки излагаются в отчете в соответствии с поставленными целями и давая ответы на каждую из них на основе заключений и выводов, сделанных по итогам проведения общественного мониторинга и оценки.

Перед началом проведения общественного мониторинга и оценки необходимо подготовить общую схему отчета, основу которой могут составить результаты предварительного изучения предмета и объекта оценки, а также программа проведения общественного мониторинга и оценки. По мере получения показателя и их фиксации в актах и справках проект отчета наполняется соответствующими материалами.

Подготовка и оформление отчета общественного мониторинга и оценки по совершенствованию и повышению эффективности государственной программы/плана являются завершающей процедурой ее проведения.

6. Подготовка отчета общественного мониторинга и оценки по совершенствованию и повышению эффективности государственной программы/плана.

В рекомендациях, как правило, излагаются в общих чертах конкретные вопросы, которыми объекты общественного мониторинга и уполномоченные государственные органы должны уделять внимание и рассмотреть для принятия соответствующих решений.

Вопрос о разработке конкретных практических мер по устранению недостатков в реализации программы/плана и повышению эффективности государственного управления, должен решаться непосредственно с руководством государственного органа.

Между тем, если по результатам проведенного общественного мониторинга и оценки установлена необходимость осуществления очевидных мероприятий по повышению эффективности государственного управления, они должны быть рекомендованы руководству государственного органа.

- направлены на устранение причин существования выявленного недостатка или проблемы;
- обратены в адрес объекта оценки;
- ориентированы на принятие мер по устранению выявленных недостатков;
- экономически эффективными, то есть расходы, связанные с их выполнением, не должны превышать получаемую выгоду;
- направлены на получение результатов от их внедрения, которые можно оценить или измерить;
- четкими и простыми по форме.

Необходимо помнить, что содержание рекомендаций должно соответствовать поставленным целям общественного мониторинга и оценки и основываться на заключенных и выводах, сделанных по результатам мониторинга и оценки. Рекомендации необходимо формулировать таким образом, чтобы они были:

В случае, если в ходе проведения мониторинга и оценки выявлены недостатки, а сделанные выводы указывают на возможность повысить качество и результаты программы/плана, необходимо подготовить соответствующие рекомендации для принятия мер по устранению этих недостатков, которые включаются в отчет по итогам общественного мониторинга и оценки.

5. Подготовка рекомендаций и предложений по совершенствованию и повышению эффективности государственной программы/плана.

Процесс сбора фактических данных должен быть организован таким образом, чтобы заключения и выводы по итогам проведенного мониторинга и оценки, сделанные на основе собранных доказательств, были способны выдержать критический анализ.

Для того, чтобы доказательства, используемые для обоснования заключений и выводов по результатам проведенного мониторинга и оценки, были убедительными, целесообразно, чтобы они были получены из различных источников (официальной и статистической отчетности и других документов) и представлялись в разнообразных формах, совокупность которых включает материальные, документальные, устные и аналитические доказательства.

В составе доказательств также должны использоваться фактические данные и информация, собранные в процессе предварительного изучения программы/плана.

- обосновать заключения о выявленных недостатках и сделать выводы по результатам мониторинга и оценки программы/плана;
- выявить возможности улучшения программы/плана, повышения эффективности ее реализации;
- формулировать соответствующие рекомендации.

На основе анализа этих данных и информации группа мониторинга, эксперты, и другие участники общественного мониторинга должны формировать доказательства, которые используются для того, чтобы:

посредством проведения запланированных мероприятий, а также изучения документов и материалов, имеющих отношение к предмету мониторинга оценки, в том числе получаемых из других источников.

4. Проведение запланированных мероприятий.

- запрос статистической информации (по оцениваемым параметрам);
 - изучение документации;
 - запросы объекта общественного мониторинга;
 - опрос бенефициаров (целевой группы);
 - анкетирование бенефициаров;
 - фокус группы;
 - интервью - (руководитель госоргана, специалист, эксперт);
 - наблюдение;
 - и другие обоснованные методы.
- *При проведении мониторинга не обязательно использовать все описанные в данной методике методы. Необходимо использовать не менее трех методов, для соблюдения принципа triangulation. Что позволяет достоверность и объективность данных мониторинга.*

- краткое описание методов* проведения мониторинга и сбора фактических данных для получения доказательств формирования соответствующих обоснований.
- цели мониторинга и оценки с перечнем вопросов и критериев для спок проведения мониторинга и оценки эффективности;
- предмет мониторинга и оценки;
- наименование объекта мониторинга и оценки;
- План проведения оценки должен содержать следующие разделы:

3. Подготовка плана проведения оценки.

- Сформировать список возможных источников информации:
 - стратегический план и отчет о его реализации
 - раздел или несколько разделов Программы /Плана,
 - интернет-ресурс государственного органа;
 - отчеты должностных лиц местных исполнительных органов;
 - официальные статистические данные;
 - результаты социологических исследований;
 - результаты анкетирования, интервьюирования и опроса;
 - информация о деятельности консультативно - совещательных органов (Общественные советы, Комиссии, экспертные группы или др.), в которых обсуждалась, утверждалась программа/план, которые являются предметом мониторинга и оценки.
- Выяснение мнения руководителя по следующим вопросам:
 - какие вопросы они считают ключевыми в программе развития;
 - получить их мнение о существующих рисках и проблемах в процессе предстоящей оценки;
 - мнение руководства объекта оценки в отношении критериев, выбранных для оценки эффективности государственного органа.
- Информирование руководителя государственного органа о целях и задачах оценки.
- Подготовка списка основных заинтересованных лиц, включающего руководителей, должностных лиц и специалистов в государственных органах, с которыми необходимо контактировать в процессе проведения оценки.

- Формирование группы специалистов для проведения мониторинга и оценки.
 - Уточнение вопросов оценки и методов обработки информации.
 - Анализ программы развития/плана.
 - Уточнение источников информации для проведения мониторинга
- Произвести сбор информации для анализа ситуации по следующим вопросам и направлениям:

2. Предварительный анализ ситуации.

- Предмет оценки** – Программа развития территории/национальный план /или иная государственная программа
- Объект оценки** – государственный орган или органы, отвечающие за разработку и реализацию Программы/Плана
- ### 1. Определение объекта и предмета оценки.

3. РУКОВОДСТВО ПО ПРИМЕНЕНИЮ МЕТОДИКИ ОБЩЕСТВЕННОГО МОНИТОРИНГА И ОЦЕНКИ

- показатель прямого результата, не имеющий планового значения на отчетный период, в расчет коэффициента реализации задачи не принимается;
 - в случае отсутствия официальных статистических данных на момент проведения оценки, в расчет принимаются оперативные данные. При невозможности представления оперативных данных, показатель прямого результата в расчет коэффициента реализации задачи не принимается.
- При расчете коэффициента реализации задачи плана (программы развития территории) учитывается следующее:
- При этом если $Pg > 1$, то $Pg = 1$, если $Pg < 0$, то $Pg = 0$.
- Расчет коэффициента достижения каждого показателя прямого результата плана (программы развития территории), предусмотренного в реализации соответствующей задачи плана (программы развития территории) (Pg), осуществляется путем соотношения фактического исполнения (улучшения или ухудшения) к запланированному.
- При этом если $Pg > 1$, то $Pg = 1$, если $Pg < 0$, то $Pg = 0$.
- Pg - коэффициент реализации каждого показателя прямого результата, предусмотренного в реализации соответствующей задачи плана (программы развития территории);
 - r - общее количество показателей прямых результатов, предусмотренных реализацию соответствующей задачи плана (программы развития территории).

где:

$$Z_k = \frac{1}{r} \sum_{g=1}^r d_g$$

При этом расчет коэффициента реализации каждой задачи плана (программы развития территории) (Z_k) осуществляется по следующей формуле:

- Y_i - коэффициент реализации задач плана (программы развития территории), запланированных в реализации соответствующей цели;
- Z_k - коэффициент реализации каждой задачи плана (программы развития территории);
- f - общее количество задач плана (программы развития территории), запланированных в реализации соответствующей цели.

где:

$$Y_i = \frac{1}{f} \sum_{k=1}^f Z_k$$

формуле:

Расчет степени реализации задач плана (программы развития территории), запланированных в реализации соответствующей цели, осуществляется по следующей

формуле: Расчет степени реализации задач (Y_i), запланированных в реализации соответствующей цели плана (программы развития территории), определяется путем анализа достижения каждого показателя прямого результата, предусмотренного во исполнение соответствующей задачи.

- целевой индикатор, не имеющий планового значения на отчетный период, в расчет коэффициента достижения цели не принимается;
- в случае отсутствия официальных статистических данных на момент проведения оценки, в расчет принимаются оперативные данные. При невозможности представления оперативных данных, целевой индикатор в расчет коэффициента достижения цели не принимается.

При расчете коэффициента достижения целей стратегического плана/программы развития территории учитываются следующие:

При этом если $h_j > 1$, то $h_j = 1$, если $h_j < 0$, $h_j = 0$.

- Расчет коэффициента достижения каждого целевого индикатора (h_j), предусмотренного в достижении соответствующей цели стратегического плана/программы развития территории осуществляется путем соотношения фактического исполнения (улучшения либо ухудшения) к запланированному улучшению.
- h_j - коэффициент достижения каждого целевого индикатора, предусмотренного в достижении соответствующей цели;
- m - общее количество целевых индикаторов, предусмотренных в достижении соответствующей цели;
- Расчет коэффициента достижения каждого целевого индикатора, предусмотренного в достижении соответствующей цели.

где:

$$K_i = \frac{1}{m} \sum_{j=1}^m h_j$$

коэффициент достижения цели (K_i) рассчитывается по следующей формуле:

По второму параметру (q_2):

о если раздел «анализ ситуации» с выявленными проблемами в регулируемой сфере (направлении) взаимосвязан с разделом «цели, задачи, пути достижения» и разделом «финансирование» по решению проблем через предусмотренные целевые индикаторы/показатели/мероприятия, то

$$q_2 = 1$$

о если частично взаимосвязан и(или) не полностью предусмотренные целевые индикаторы/показатели/мероприятия, то

$$q_2 = 0,5$$

о если не взаимосвязан, то

$$q_2 = 0$$

Критерии оценки по показателю «Достижение и реализации стратегических целей и задач в курируемых отраслях/сфере/регионе»

Показатель «Достижение целей и задач плана (программы) развития» определяется путем расчета среднего арифметического коэффициентов достижения каждой цели.

Коэффициент достижения цели в свою очередь состоит из двух составляющих: коэффициента достижения целевых индикаторов, запланированных в достижении соответствующей цели, и коэффициента реализации задачи, запланированных в реализации соответствующей цели.

Расчет показателя «Достижение целей и задач стратегического плана/программы развития территории» осуществляется по следующей формуле:

где:

$$D = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i$$

- D - показатель достижения целей и задач плана (программы);
- X_i - коэффициент достижения каждой цели с соответствующими задачами;
- n - количество целей.

Расчет коэффициента достижения каждой цели с соответствующими задачами (X_i) производится по следующей формуле:

$$X_i = K_i \times Y_i$$

где:

- K_i - коэффициент достижения цели плана (программы развития территории);
- Y_i - коэффициент реализации задачи плана (программы развития территории), запланированных в реализации соответствующей цели.

Оценка по показателю «Качество планирования» определяется экспертным путем на основании анализа соответствующих разделов планов/программ развития территории.

Расчет показателя «Качество планирования» осуществляется по следующей формуле:

$$B = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n Q_i$$

где:

- B – показатель качества планирования;
- Q_i – коэффициент качества планирования каждой основной сферы (направления) программы;
- n – общее количество основных сфер (направлений) программы.

Если сфера деятельности имеет два и более направлений, то каждому направлению присваивается соответствующий коэффициент. В целом по сфере коэффициент (Q_i) равен сумме коэффициентов по каждому направлению, деленной на количество направлений.

Оценка качества планирования осуществляется в разрезе основных сфер (направлений) программы и взаимосвязи соответствующих разделов по следующим параметрам:

1) определение основных проблем в регулируемой сфере (направлении) с соответствующим анализом потребностей населения (благополучателей), на решение которых направлен план (программа);

2) взаимосвязь раздела «анализ ситуации» с выявленными проблемами в регулируемой сфере (направлении) с разделом «Цели, задачи, пути достижения» и разделом «финансирование» по решению проблем.

При этом каждая основная сфера/направление программы (Q_i) оценивается по вышеперечисленным двум параметрам (q_i) по следующей формуле:

$$Q_i = \frac{q_1 + q_2}{2},$$

где на каждый вышеуказанный параметр (q_i) присваивается соответствующий коэффициент: 1; 0,5; 0.

По первому параметру (q_1):

о если в плане (Программе) отражены все основные проблемы с соответствующим анализом потребностей населения/благополучателей, то $q_1 = 1$

о если в плане (Программе) основные проблемы отражены частично и/или с неполным анализом потребностей населения/благополучателей, то $q_1 = 0,5$

о если в плане (Программе) основные проблемы не отражены и/или не проводился анализ потребностей населения/благополучателей, то $q_1 = 0$

	рекомендаций.	мониторинга общественного мониторинга развития. группа общественного мониторинга. группа экспертов и специалистов. Партнеры и союзнки.	государственных органов. Презентация результатов мониторинга. Круглые столы. Публикации в СМИ и социальных сетях.	
7	Мониторинг и оценка влияния общественного мониторинга.	Инициатор мониторинга общественного мониторинга государственных программ развития группа общественного мониторинга группа экспертов и союзнки	Анализ решений государственных органов и изменений государственных программах. Мониторинг сайтов государственных органов. контент анализ публикации в СМИ.	См. пункт выше.

**Методы могут варьироваться в зависимости от тематики и потребностей мониторинга и оценки. Выбор методов и составление шаблонов инструментов в рамках выбранных методов производится группой мониторинга.*

2.3. Порядок проведения общественного мониторинга государственных программ

**Под государственным программой в данной методике подразумеваются Программы развития территорий, Национальные планы или иные местные или национальные государственные программы.*

Общественная оценка проводится физическими лицами, некоммерческими организациями по собственной инициативе.

Итоговая оценка эффективности государственной программы включает в себя:

- Оценку уровня планирования с коэффициентом 0,1
- Оценку уровня достижения и реализации стратегических целей и задач, учитываемую с коэффициентом 0,4
- Оценку уровня удовлетворенности деятельностью и качеством предоставления государственных услуг, учитываемую с коэффициентом 0,25
- Оценку уровня открытости деятельности и организации взаимодействия, учитываемую с коэффициентом 0,25

Критерии оценки по показателю «Качество планирования»

3	Оценка реализации программ.	группа общественно-мониторинга. группа экспертов и специалистов.	Опросы анкетирование. Наблюдение. Фокус группы	Максимально вовлекать бенефициаров как субъектов мониторинга при условии обучения, инструктажа и контроля выполнения мониторинговых мероприятий.	Максимально вовлекать бенефициаров как субъектов мониторинга при условии обучения, инструктажа и контроля выполнения мониторинговых мероприятий.
4	Оценка результатов программ и влияние бенефициаров.	группа общественно-мониторинга. группа экспертов и специалистов.	Опросы анкетирование. Наблюдение. Фокус группы	Максимально вовлекать бенефициаров как субъектов мониторинга при условии обучения, инструктажа и контроля выполнения мониторинговых мероприятий.	Максимально вовлекать бенефициаров как субъектов мониторинга при условии обучения, инструктажа и контроля выполнения мониторинговых мероприятий.
5	Разработка рекомендаций для государственных органов.	группа общественно-мониторинга. группа экспертов и специалистов.	Критический и системный анализ. Разработка рекомендаций.	Могут быть вовлечены, но не всегда и только при определенных условиях. В первую очередь бенефициары выступают основными источником информации. Но также могут быть входить в группу инициаторов общественного мониторинга. Например, являются членом НПО/НКО, сталкивались с проблемой, которую должна решить государственная программа. Или являются экспертов в рамках тематки государственной программы.	Могут быть вовлечены, но не всегда и только при определенных условиях. В первую очередь бенефициары выступают основными источником информации. Но также могут быть входить в группу инициаторов общественного мониторинга. Например, являются членом НПО/НКО, сталкивались с проблемой, которую должна решить государственная программа. Или являются экспертов в рамках тематки государственной программы.
6	Продвижение	Инициатор	Обращения	в	См. пункт выше.

Наиболее эффективными методами мониторинга и оценки являются методы с непосредственным включением бенефициаров в процесс мониторинга и оценки. Включение бенефициаров в процесс мониторинга и оценки несет ограничение, связанное со знаниями и навыками бенефициаров по проведению оценки. В этой связи возрастает роль институциональных организаций, таких как НКО/НПО, коалиции и ассоциации НКО/НПО, и другие.

Структура субъектов общественного мониторинга в рамках данной методики:

1. Инициатор мониторинга общественного мониторинга программ развития
2. Группа общественного мониторинга
3. Группа экспертов и специалистов
4. Партнеры и союзники

В каждой из групп субъектов общественного мониторинга возможно включение бенефициаров государственных программ и проектов.

№	Этап	Субъекты	Методы *	Степень вовлечения бенефициаров
1	Подготовка общественного мониторинга программ развития.	Инициатор общественного мониторинга группа развития общественного мониторинга	Оценка потребностей бенефициаров. Анализ проблем.	Могут быть вовлечены, но не всегда и только при определенных условиях. В первую очередь бенефициары выступают основным источником информации. Но также могут быть входить в группу инициаторов общественного мониторинга. Например, являются членом НПО/НКО, столкнулись с проблемой, которую должна решить государственная программа. Или являются экспертами в рамках тематики государственной программы.
2	Оценка процесса планирования программ.	Группа общественного мониторинга. Группа экспертов и специалистов.	Кабинетный анализ. Экспертные интервью.	См. пункт выше.

- Анализ затраты-выгоды (cost-benefit analysis, CBA) – это подход, в котором затраты измеряются в соотношении с разнообразными результатами и эффектами социального проекта. Производятся учет чистой выгоды и в отношении общества в целом, и в отношении различных заинтересованных сторон. Инструмент позволяет принимать решения о приоритетах в финансировании. Однако данный метод не позволяет учесть весь спектр социальных выгод и затрат (явных и неявных). Основные различия в многокритериальных стоимостных подходах – это определение того, как определяются социальные результаты, как именно рассчитываются затраты, как социальные результаты или выгоды преобразуются в натуральные единицы или монетизируются. Основное ограничение стоимостных оценок социальных результатов – высокие затраты (временные, финансовые, интеллектуальные) на их проведение. Это существенно ограничивает их распространение.

Ликвидные методы оценки воздействия социальных проектов

Отправная точка подхода – что донор хотел бы узнать о благополучательях финансируемого социального проекта. Методология предполагает проведение исследований в следующих направлениях:

- Какие позитивные изменения после реализации проекта видит донор.
- Мнение бенефициаров о результатах проекта.
- Мнение бенефициаров об изменении ситуации.
- Выводы о степени соответствия результатов проекта ожиданиям донора.

Рамочный подход к оценке воздействия социальных проектов.

Ряд экспертов и практиков предупреждают о невозможности создания универсального подхода, а также нецелесообразности «спустить сверху» один единственный набор показателей для измерения социальных результатов, так как весьма разнообразны социальные проблемы, которые решает некоммерческий сектор. Более практический подход в такой ситуации – предложение широкого набора (рамки) рекомендуемых показателей, подходящего для большинства видов деятельности некоммерческого сектора. Именно по такому пути пошла Европейская комиссия, предложив «Стандарт по измерению социального воздействия».

Социальный эффект от деятельности тех или иных НПО может быть получен как на уровне региона – все действия улучшения социально-экономической ситуации, внедрения в практику новых социальных технологий, механизмов распределения ресурсов, так и на уровне населения – за счет возможности трудоустройства, повышения социального статуса, потенциала самореализации.

2.2. Методика общественного мониторинга государственных программ развития

На основе изученной информации предлагаются следующие этапы проведения общественного мониторинга государственных программ развития:

1. Подготовка общественного мониторинга государственных программ развития.
2. Оценка процесса планирования программ.
3. Оценка реализации программ.
4. Оценка результатов программ и влияние на бенефициаров.
5. Разработка рекомендаций для государственных органов.
6. Продвижение рекомендаций.
7. Мониторинг и оценка влияния результатов общественного мониторинга.

В международной практике для оценки социальных результатов в сфере деятельности некоммерческих организаций используется практически весь спектр подходов и методов, традиционно применяемых при оценке социальных программ и проектов. С развитием рынка социальных инвестиций усиливается развитие и практика стандартизации инструментов измерения социальных результатов.

Однако в сфере социальных проектов есть и своя специфика:

- 1) социальные проекты характеризуются разнообразием подходов, целей деятельности, а сопоставимость и сравнение данных;
- 2) при оценке социального проекта обычно отсутствуют критерии достижения им социальных целей;
- 3) необходимость использования творческого, нестандартного подхода к оценке социального проекта.

Рассмотрим подходы, которые наиболее популярны в международной практике при оценке социальных результатов.

1) Стоимостные оценки социальных результатов.

Стоимостные оценки весьма приветствуются со стороны доноров и инвесторов. Оценка затрат, которые несет общество из-за преступности, бедности, наркомании и т.д., которые решает некоммерческий сектор, позволяет продемонстрировать вносимый им экономический вклад.

Примеры социальных результатов, к которым в большей степени применимы стоимостные оценки, - те, которые в той или иной степени уже связаны с финансами:

- Рост доходов (или экономии расходов) благополучателей и членов их семей непосредственно после получения услуг социального проекта или в определенном периоде в будущем;
- Изменение доходов и расходов других членов общества вследствие изменения состояния участников социальных проектов;
- Экономия общественных ресурсов в результате сокращения потребности в государственной поддержке отдельных категорий граждан;
- Изменение (сокращение) спроса на специализированные социальные услуги;
- Увеличение общественных доходов за счет увеличения занятости или производительности труда благополучателей.

Существует два основных подхода при проведении стоимостных оценок – анализ затрат на полученным результатам либо к извлеченным выгодам:

- Анализ затрат-результативность (cost-effectiveness analysis, CEA) используется в ситуациях, когда невозможно или нецелесообразно денежное выражение созданных социальных результатов (если социальное воздействие производится для разных сфер, или создаются результаты, которые измеряются в разных единицах).

Обзор опыта оценки воздействия социальных проектов

- оценить, насколько успешно исполняется программа, стимулируя, таким образом, принятие мер по исправлению ситуации;
 - разработать и реализовать стратегию улучшения услуг;
 - выявить проблемы и, в некоторых случаях, действия, позволяющие в будущем достигнуть лучших социальных результатов;
 - оценить, насколько приняты меры привели к улучшению ситуации.
- позволяет:**

Анализ данных в хороших программах измерения социальных результатов

- делает центральным компонентом деятельности социальные результаты для благополучателей;
- обеспечивает общий язык исполнителей и заказчиков в понимании эффективности и полезности программ;
- призвана повышать мотивацию сотрудников, которые получают обратную связь от благополучателей о том, кому и в какой мере была оказана реальная помощь.

2. Методика мониторинга реализации государственных программ и проектов развития представителями гражданского общества

2.1. Обзор и понятия

Во всем мире наблюдается значительный рост интереса к измерению социального воздействия и социальных результатов. Произошло осознание того факта, что измерение социальных результатов позволяет повысить эффективность программ или проекта, а также в большей степени позволит удовлетворять потребности своих благополучателей и клиентов.

Социальное воздействие – целевая направленность на решение (снятие) существующих социальных проблем, устойчивые позитивные социальные результаты.

Самоокупаемость и финансовая устойчивость – способность некоммерческой организации решать социальные проблемы до тех пор, пока это необходимо и за счет доходов, получаемых от собственной деятельности.

Масштабируемость и тиражируемость – увеличение масштаба деятельности некоммерческой организации и распространение полученного опыта с целью увеличения социального воздействия.

Ресурсы – все, что необходимо для реализации проекта: человеческие, материальные, организационные, информационные и прочие ресурсы.

Деятельность – конкретные действия, осуществляемые в рамках программы (проекта) для достижения целей и задач, а именно мероприятия по использованию исходных ресурсов и превращению их в непосредственные результаты.

Непосредственные результаты – все, что непосредственно производится в процессе деятельности.

Социальные результаты – изменения, которое преднамеренно или непреднамеренно произошли вследствие осуществления деятельности. Это последствия осуществления деятельности - изменения состояния, поведения, статуса целевых групп.

Социальное воздействие – те благоприятные изменения, которые обычно отдалены по времени и показывают не только изменения (поведения, восприятия, отношения) у благополучателей, но и те положительные результаты, которые могут произойти как следствие этих изменений не только у непосредственных благополучателей, но и в обществе в целом.

Социальные результаты:

- связаны с целями и задачами деятельности (предотвращение нежелательных событий или решение имеющихся проблем);

- минимизируют возможные нежелательные или негативные эффекты (в том числе, жалобы благополучателей);

- повышают качество предоставляемых услуг;
- снижают объем неудовлетворенных потребностей;

- приносят пользу всему населению за счет предоставления эффективных услуг отдельным категориям благополучателей;

- обеспечивают равновесие различных групп благополучателей.

Именно положительные изменения происходящие с благополучателями становятся предметом измерения социальных результатов - измеряют изменения качества жизни благополучателей непосредственно сразу после получения полного объема деятельности. Показатели социального результата - измеряют изменения качества жизни благополучателей социального эффекта измеряют те изменения, которые произошли с благополучателями по истечению определенного времени (3 месяцев, 6 месяцев, года), учитывают мультипликативное воздействие и характеризуют устойчивость социального результата.

Измерение социальных результатов внедряется в целях:

- совершенствования планирования и отчетности, общего руководства деятельностью;
- обеспечения высокого качества планирования программ;

- обоснования для распределения ресурсов между программами и проектами.

Система измерения результатов:

Согласно ст. 4 действующей ныне в Казахстане Конституции: «Международные договоры, ратифицированные Республикой, имеют приоритет перед ее законами и применяются непосредственно, кроме случаев, когда из международного договора следует, что для его применения требуется издание закона».

Таким образом, для организации и проведения общественного мониторинга важно глубокое понимание международных принципов общественного участия. Так как, если нормы национального законодательства не отражают в полной мере сути международных принципов, то следует руководствоваться международными принципами.

Общим для всех этих заявлений политического характера является признание того, что правительство должно стимулировать активное участие граждан в разработке политики, граждане же и их организации могут играть главную роль в разработке политики, которая их касается.

Кроме того, они должны брать на себя обязательство принять в расчет совместно разработанные предложения при разработке окончательного решения. И, наконец, последнее по порядку перечисления, но не по своей важности: активное участие предполагает, что граждане будут согласны принять на себя большую степень ответственности за свою роль в разработке политики, что является элементом сочувствующим расширению их права участия в разработке этой политики.

Активное участие подразумевает способность граждан автономно обсуждать различные варианты политики и вырабатывать их. Правительства при этом должны совместно с гражданами формулировать вопросы "повестки дня", т.е. проблемы, ждущие своего решения.

Активное участие – новый рубеж

Во многих странах имеются давно существующие постоянно действующие или специально создаваемые консультативные органы, комиссии и советы, призванные помогать правительству в различных областях общественной политики.

Кроме того, в некоторых областях политики необходимость консультаций с общественностью устанавливается законом (например, законами об оценке влияния на окружающую среду). В нескольких странах-членах ОЭСР, вместо этого, существуют практика подготовки заявления по поводу проведения той или иной политики, официально издаваемых правил (например, распоряжения, директивы, нормы, устанавливаемые кабинетом министров), а также уже давние, укоренившиеся неформальные практические методы.

Процедуры осуществления консультаций имеют решающее значение для проведения анализа влияния нормативных документов (АНД), систематического проведения оценки позитивного и негативного влияния проектов нормативных актов и их альтернативных вариантов.

Основоположающий элемент конституционной системы (например, предусматривает проведение референдумов), в других же консультациям с общественностью отводится весьма ограниченная роль, оно применяется в ограниченных масштабах и его влияние невелико. В нескольких странах требование о проведении консультаций с определенными заинтересованными группами населения – такими, как профсоюзы, профессиональные ассоциации или коренное население – в случаях, когда вырабатывается проект политики или закона, напрямую влияющих на интересы этих групп, закреплено законом.

- Активное участие: тип отношений, основанный на партнерстве с правительством, при которых граждане активно участвуют в процессе разработки политики. Активное участие граждан означает признание их роли в выдвижении предложений, касающихся вариантов политики, и проведении этой политики — хотя ответственность за окончательное решение или формулирование политики остается за правительством.

Информирование: односторонний тип отношений, в ходе которых правительство подготавливает информацию и доводит ее до сведения граждан. Оно предусматривает как обеспечение “пассивного” доступа к информации по требованию граждан, так и принятие правительством “активных” мер по распространению информации среди граждан.

- Консультирование: двусторонний тип отношений, в ходе которых граждане обеспечивают обратную связь с правительством. Такой тип отношений предполагает предварительное определение правительством того вопроса, по которому оно хотело бы узнать точку зрения граждан, и требует предоставления информации.

- Активное участие: тип отношений, основанный на партнерстве с правительством, при которых граждане активно участвуют в процессе разработки политики. Активное участие граждан означает признание их роли в выдвижении предложений, касающихся вариантов политики, и проведении диалога по вопросам этой политики — хотя ответственность за окончательное решение или формулирование политики остается за правительством.

Информирование как основное предварительное условие.

Обеспечение адекватного уровня доступа к информации и ее защиты требует наличия надлежащего законодательства, четко работающих институциональных механизмов для его применения, а также независимой судебной власти для обеспечения его соблюдения. И - последнее по порядку перечислению, но не по важности — это требует от граждан знания и понимания своих прав, а также желания и возможности действовать в соответствии с ними.

Доступ к информации — это краеугольный камень, на котором строятся консультирование с общественной ответственностью и активное участие граждан в разработке политики.

Консультирование является главным элементом в разработке политики

В процессе консультирования с общественной ответственностью правительства определяют проблемы, ставят вопросы и управляют всем этим процессом, при этом гражданам предлагается принять участие в этом процессе путем высказывания своих взглядов и мнений.

Консультирование было признано в большинстве стран-членов ОЭСР существенным элементом разработки общественной политики,

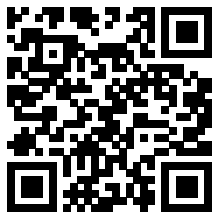
Страны-члены ОЭСР значительно отличаются друг от друга по степени развитости и развитости законов и нормативных актов, регламентирующих консультирование с общественной ответственностью. В некоторых из них такое консультирование представляет собой

Конвенция налагает на государства обязательства по поддержке и обеспечению реализации прав всех трех основополагающих принципов.

Орусская конвенция принята с целью усиления роли граждан и организаций гражданского общества в решении вопросов окружающей среды и основывается на принципах партисипативной демократии.

Орусская конвенция устанавливает ряд прав граждан и организаций гражданского общества, касающихся окружающей среды. Стороны конвенции принимают необходимые меры для того, чтобы государственные органы на национальном, региональном или местном уровнях оказывали эффективное воздействие на реализацию этих прав.

ОЭСР

¹Определение основных терминов

Одной из наиважнейших проблем, стоявших перед участвовавшими в заседаниях Рабочей группы странами-членами ОЭСР, было достижение общего признания основополагающих концепций, на которых должны базироваться отношения между государствами и их гражданами, которые будут сохранять свою актуальность и действенность на всех этапах цикла разработки политики и от ее планирования до ее реализации и, наконец, оценки. Учитывая разнообразие языков, конституционных основ и культуры управления, существующих в странах-членах ОЭСР, это была не легкая задача. После широкой дискуссии, проходившей в рамках Рабочей группы¹, были согласованы следующие определения, которые послужили основой как для сравнительных исследований, так и исследования ситуации в конкретных странах (ОЭСР, 2001b, стр. 23).

При том, что эти определения могут не иметь универсального применения и могут показаться слишком простыми, они обладают важным свойством четкого определения понятий, с помощью которого следует анализировать широкий круг взаимодействий между государствами и гражданами, которые имеют место в течение всего процесса проведения политики.

- Информирование: односторонний тип отношений, в ходе которых правительство подготавливает информацию и доводит ее до сведения граждан. Оно предусматривает как обеспечение "пассивного" доступа к информации по требованию граждан, так и принятие правительством "активных" мер по распространению информации среди граждан. Правительство граждан

- Консультирование: двухсторонний тип отношений, в ходе которых граждане обеспечивают обратную связь с правительством. Такой тип отношений предполагает предварительное определение правительством того вопроса, по которому оно хотело бы узнать точку зрения граждан, и требует предоставления информации. Правительство граждан

¹ Обзор Открытое правительство: развитие диалога с гражданским обществом Overview Open Government: Fostering Dialogue with Civil Society Russian translation. Обзоры – это переводы выдержек из публикации ОЭСР. Их можно получить бесплатно в онлайн-магазине ОЭСР www.oecd.org/bookshop/ Данный обзор не является официальным переводом ОЭСР. Информирование и участие общественности в разработке политики с целью создания Первого открытого правительства стран-членов ОЭСР Джозанна Кэпди, Администратор и Кристин Бергес Главный администратор Дирекция ОЭСР по вопросам государственного управления и территориального развития.)

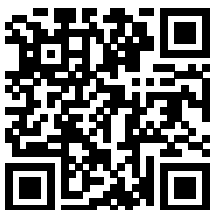
- Предоставление достаточной информации и обучение в ходе процесса, предоставление технической поддержки для участия.
- Участие общественности на ранних стадиях подготовки проекта.
- Включенность всех заинтересованных и затрагиваемых проектом сторон. Никто не может быть исключен из процесса по каким-либо дискриминационным мотивам.
- Открытость и контролируемость процесса общественного участия, реалистичность целей.
- Использование качественной методической базы для организации процесса и контроля его результатов.

Уровни общественного участия

Существует несколько уровней общественного участия. Среди них можно выделить следующие:

- Реальное участие (гражданское управление, наделение полномочиями, партнерство, планирование);
- «Символическое» участие (оплачиваемое участие, учет мнения, консультация, информирование);
- Отсутствие участия («терапия», манипулирование)

Ссылки

Орхусская конвенция – конвенция Европейской Экономической Комиссии ООН «о доступе к информации, участию общественности в принятии решений и доступе к правосудию по вопросам, касающимся окружающей среды».

Цель конвенции – поддержка защиты прав человека на благоприятную окружающую среду для его здоровья и благосостояния, на доступ к информации, на участие общественности в процессе принятия решений и на доступ к правосудию по вопросам, касающимся окружающей среды.

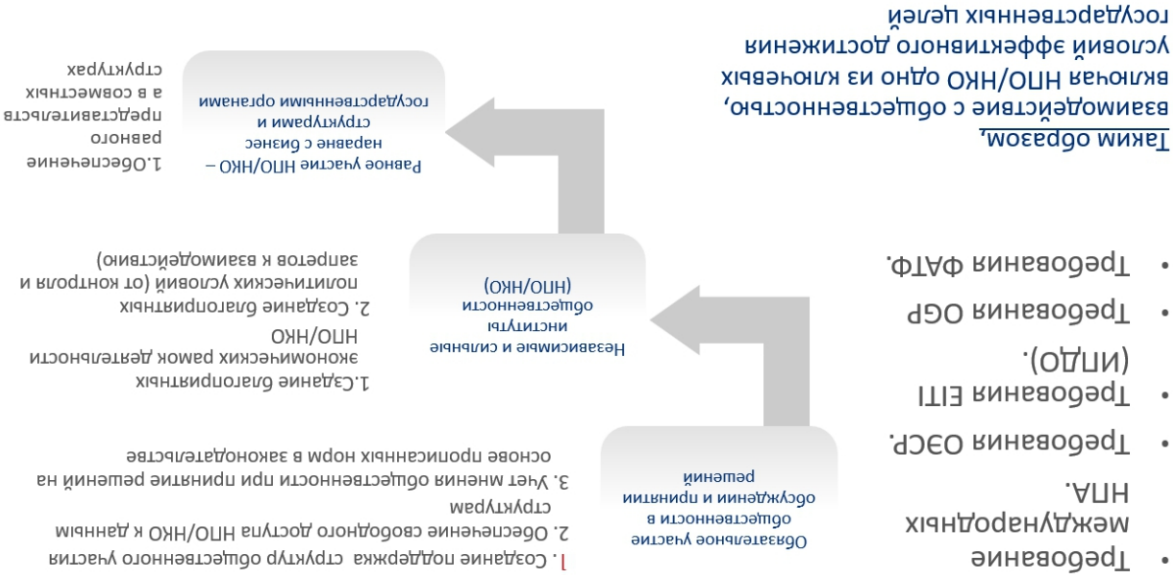
Орхусская конвенция основана на трех основополагающих принципах участия общественности:

1. Доступ к информации.
2. Участие общественности в принятии значимых решений
3. Доступ к правосудию (в том числе и через внесудебные механизмы)

Казахстан ратифицировал Конвенцию о доступе к информации, участию общественности в процессе принятия решений и доступе к правосудию по вопросам, касающимся окружающей среды (Орхусская конвенция, Закон Республики Казахстан от 23 октября 2000 года N 92-III).

Формы	Суть
Информирование	Законпроект должен быть напечатан в таком месте, где его легко может найти каждый; на понятном языке с разъяснениями
Консультирование	Максимально охватить все заинтересованные группы, дать всем высказаться, собрать все мнения и опасения, учесть это при принятии решений
Участие в принятии решений	Обязательный учет мнения участников ответственности при принятии решений, участие ответственности в принятии решений на равных

Международные стандарты общественного участия

Основные принципы организации общественного участия

- Наличие ясной цели, декларируемой организацией посредством процесса и известной его участникам.
- Наличие «обратной связи» (двусторонний информационный обмен). Анализ высказанных замечаний и их учет в итоговом решении является основным критерием оценки эффекта программ общественного участия.
- Альтернативность.

Общественный мониторинг это одна из форм общественного участия. Поэтому основывается на принципах общественного участия, которые вырабатывались международным сообществом и каждой страной в отдельности с целью обеспечения более эффективного и справедливого управления.

Для целей методики и дальнейшего ее использования очень важно определиться с основными понятиями и принципами общественного участия и всех возможных форм реализации общественного участия.

Общественное участие (public participation) — это непрерывный процесс взаимодействия между учреждением (организацией), ответственным за принятие решений, и гражданами, чьи интересы могут быть затронуты прямыми или косвенными последствиями планируемого решения (заинтересованная общественность), а также государственными органами различного уровня, регулирующими данный вид деятельности.

Концепция общественного участия появилась в процессе развития демократии как системы государственного управления.

Но истинной причиной ее развития были требования граждан учитывать их мнение.

Такое взаимодействие, как минимум, включает:

- Меры, способствующие полному пониманию общественной ответственности процессов принятия решений ответственным ведомством и механизмов исследования возникающих социальных проблем;

- Полное информирование общественности о статусе и стадии реализации разработки (внедрения проекта, плана или программы, разработки политики или проведения оценки одного из вышеперечисленного), а также о возможностях для получения информации, подачи комментариев и других способах участия;

- Активный сбор мнений всех заинтересованных граждан (stakeholders), их восприятия целей и задач проекта, а также их предпочтений в отношении использования ресурсов, альтернативных стратегий развития и любой другой информации, касающейся принимаемого решения

Важно:

Во-первых, принцип общественного участия подразумевает, что интересы всех слоев общества должны быть представлены и учтены в процессе принятия решений.

Во-вторых, речь идет о включенности граждан в обсуждение и разработку политических, социально-экономических, культурных программ и проектов, о самоуправлении на местном уровне, о влиянии на принятие решений и контроле за их исполнением.

Общественное участие особенно важно при решении локальных проблем, касающихся, например, здравоохранения, состояния окружающей среды, образования и т.д., к рассмотрению которых политики и государственные чиновники часто подходят, не имея детальной информации и не чувствуя конфликт «изнутри».

4) объекты общественного контроля - органы, учреждения исполнительной государственной власти и местного государственного управления, государственные учреждения, не являющиеся государственными органами, субъекты квазигосударственного сектора, автономные организации образования, организации, являющиеся исполнителями функций центральных и (или) местных исполнительных

органов, деятельность которых связана с общественными интересами, а также иные объекты общественного контроля, предусмотренные законами Республики Казахстан. Объектами общественного контроля не являются государственные органы и организации, отнесенные к категории особорежимных, режимных объектов Республики Казахстан;

5) субъекты общественного контроля – граждане Республики Казахстан; некоммерческие организации, зарегистрированные на территории Республики Казахстан, за исключением религиозных объединений (далее – некоммерческие организации); иные субъекты, которым предоставлены полномочия на осуществление общественного контроля в соответствии с законами Республики Казахстан;

6) группа общественного контроля - группа граждан Республики Казахстан и (или) представителей некоммерческих организаций, являющихся гражданами Республики Казахстан, и (или) иных субъектов, которым предоставлены полномочия на осуществление общественного контроля в соответствии с законами Республики Казахстан, сформированная для осуществления общественного контроля;

7) мотивированный ответ – информация объекта общественного контроля о всестороннем, полном и объективном рассмотрении обстоятельств, указанных в итоговом документе по результатам общественного контроля, в том числе об устранении причин и условий, способствующих нарушениям, выявленным в ходе общественного контроля.

Статья 2. Законодательство Республики Казахстан об общественном контроле

1. Законодательство Республики Казахстан об общественном контроле основывается на Конституции Республики Казахстан, состоит из настоящего Закона и иных нормативных правовых актов Республики Казахстан.

2. Международные договоры, ратифицированные Республикой Казахстан, имеют приоритет перед настоящим Законом. Порядок и условия действия на территории Республики Казахстан международных договоров, участником которых является Республика Казахстан, определяются законодательством Республики Казахстан.

Статья 3. Сфера действия настоящего Закона

1. Особенности осуществления общественного контроля устанавливаются настоящим Законом и иными законами Республики Казахстан. Настоящий Закон регулирует отношения, связанные с осуществлением общественного контроля, в части, не урегулированной иными законами Республики Казахстан.

Статья 9. Формы общественного контроля

1. Общественный контроль осуществляется в формах общественного обсуждения, общественной экспертизы и общественного мониторинга, а также в формах, установленных законами Республики Казахстан.

2. Общественный контроль может осуществляться одновременно в нескольких формах.

результатам общественного контроля;

3) итоговый документ по результатам общественного контроля (далее – итоговый документ) – протокол, заключение, рекомендация, иные документы, предусмотренные законами Республики Казахстан, разработанные субъектами общественного контроля по

заинтересованностью и принципами, установленными настоящим Законом;

2) конфликт интересов при осуществлении общественного контроля – ситуация, при которой личная заинтересованность субъектов общественного контроля, члена (участника), уполномоченного, работодателя, работника субъектов общественного контроля (или) влияет или может повлиять на беспристрастное и объективное исполнение ими своих обязанностей и (или) влечет за собой возникновение противоречия между такой заинтересованностью и принципами, установленными настоящим Законом;

объектов общественного контроля на соответствие общественным интересам;

законами Республики Казахстан, направленная на анализ и оценку актов и решений осуществляемая в порядке и формах, которые установлены настоящим Законом и иными общественными контроля – деятельность субъектов общественного контроля;

В настоящем Законе используются следующие основные понятия:

Статья 1. Основные понятия, используемые в настоящем Законе

Глава 1. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

общественного контроля в Республике Казахстан.

Настоящий Закон определяет цель, задачи и принципы общественного контроля, а также регулирует общественные отношения, связанные с организацией и осуществлением

30-VIII ЗРК. (ссылка на источник)

Закон Республики Казахстан «Об общественном контроле» от 2 октября 2023 года №

кодекса.

2. Заинтересованное лицо пользуется правами, предусмотренными статьей 22 настоящего Кодекса, за исключением подпункта 8) части второй статьи 22 настоящего

действием (бездействием).

1. Заинтересованным лицом признается лицо, чьи права, свободы или законные интересы затронуты или могут быть затронуты административным актом, административным

Статья 23. Заинтересованное лицо административной процедуры

международными договорами.

3. Иностранцы, лица без гражданства и иностранные юридические лица обладают правами и несут обязанности наравне с гражданами и юридическими лицами Республики Казахстан, если иное не предусмотрено Конституцией, законами Республики Казахстан и

законами Республики Казахстан.

13) пользоваться другими правами, установленными настоящим Кодексом и иными

12) требовать выплаты компенсации в случаях, предусмотренных настоящим Кодексом;

11) иметь представителя;

10) заявлять отводы в случаях, предусмотренных настоящим Кодексом;

9) выступать в административной процедуре на родном языке или языке, которым владеет, пользоваться услугами переводчика;

8) прекратить административную процедуру, если процедура была возбуждена по его

обращению;

2. Заявитель имеет право:
- 1) получить от административного органа, должностного лица разъяснение о его правах и обязанностях по вопросам, связанным с осуществлением административной процедуры;
 - 2) быть заслушанным перед принятием решения по административной процедуре, за исключением случаев, предусмотренных настоящим Кодексом;
 - 3) ознакомиться с административным делом, делать выписки и снимать копии как в ходе, так и после рассмотрения административного дела;
 - 4) заявлять ходатайства;
 - 5) подавать жалобу на административный акт, административное действие (бездействие);
 - 6) подать повторное обращение по уже рассмотренному административным органом, должностным лицом вопросу в порядке, установленном настоящим Кодексом;
 - 7) в ходе обжалования представлять доказательства и участвовать в их исследовании, в том числе давать объяснения, представлять вещественные доказательства и иные документы;

Статья 22. Заявитель

Административному органу, должностному лицу запрещается отказывать в реализации, ограничивать, прекращать право участника административной процедуры, а также возлагать на него обязанность с целью соблюдения требований, не установленных законодательством Республики Казахстан.

Статья 14. Запрет злоупотребления формальными требованиями

- Установленную законами Республики Казахстан.
5. Принуждение к отказу от права на обращение в административный орган, к должностному лицу или в суд является незаконным и влечет ответственность, установленную законами Республики Казахстан.
 4. Никому не может быть без его согласия изменена подсудность, предусмотренная для него законом.
 3. Если законом установлен досудебный порядок урегулирования спора, обращение в суд может быть подано после соблюдения этого порядка.
 2. Государственные органы в пределах своей компетенции, физические и юридические лица в порядке, установленном настоящим Кодексом, вправе обратиться в суд с иском о защите нарушенных или оспариваемых законных интересов других лиц или неопределенного круга лиц.
 1. Прокурор вправе обратиться в суд с иском в целях осуществления возложенных на него обязанностей в порядке, установленном настоящим Кодексом.
 3. Если законом установлен досудебный порядок урегулирования спора, обращение в суд может быть подано после соблюдения этого порядка.
 4. Никому не может быть без его согласия изменена подсудность, предусмотренная для него законом.
 5. Принуждение к отказу от права на обращение в административный орган, к должностному лицу или в суд является незаконным и влечет ответственность, установленную законами Республики Казахстан.

4. Центральные государственные органы, местные исполнительные органы областей, городов республиканского значения, столицы, районы, городов областного значения, акимы районов в городе, городов районного значения, поселков, сел, сельских округов, государственная корпорация, а также услугодатели принимают меры по повышению качества оказания государственных услуг с учетом заключения общественного мониторинга качества оказания государственных услуг.

Закон Республики Казахстан от 2 ноября 2015 года № 383-V «Об общественных советах» (ссылка на источник) введен институт общественных советов, которые осуществляют общественный контроль.

Для общественных советов разработаны **правила общественного контроля** в соответствии с подпунктом 5) пункта 2 статьи 2-1 Закона Республики Казахстан от 2 ноября 2015 года "Об общественных советах" и утвержденны приказом Министра информации и общественного развития Республики Казахстан от 26 февраля 2021 года № 73. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 26 февраля 2021 года № 22263.

Статья 10. Способы обеспечения доступа к информации

Доступ к информации обеспечивается следующими способами:

1) предоставление информации по запросу;
2) размещение информации в помещениях, занимаемых органами государственной власти, в иных отведенных для этих целей местах;

3) обеспечением доступа к открытым заседаниям;
4) заслушиванием и обсуждением отчетов руководителей центральных исполнительных органов (за исключением министерств обороны, иностранных дел Республики Казахстан), акимов и руководителей национальных высших учебных заведений;

5) размещением информации в средствах массовой информации;
6) размещением информации на интернет-ресурсе органа государственной власти;
7) размещением информации на соответствующих компонентах веб-портала "электронного правительства";

7-1) соблюдением стандарта открытости обладателей информации;
8) иными способами, не запрещенными законодательством Республики Казахстан.

Административный процедурно-процессуальный кодекс Республики Казахстан. (ссылка на источник)

29 июня 2020 года был принят новый Административный процедурно-процессуальный кодекс Республики Казахстан (далее - «АПК»), вступающий в силу с 1 июля 2021 года. Настоящий кодекс регулирует отношения, связанные с осуществлением внутренних административных процедур органов государственной власти, а также порядок административного судопроизводства.

Статья 9. Защита прав, свобод и законных интересов

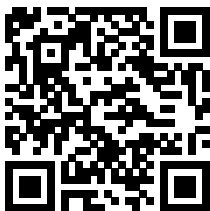
1. Каждый вправе в порядке, установленном настоящим Кодексом, обратиться в административный орган, к должностному лицу или в суд за защитой нарушенных или оспариваемых прав, свобод или законных интересов.

7) размещением информации на соответствующих компонентах веб-портала "электронного правительства";

7-1) соблюдением стандарта открытости информации;

8) иными способами, не запрещенными законодательством Республики Казахстан.

Закон Республики Казахстан О государственных услугах от 15 апреля 2013 года № 88-V.

Статья 29. Обязательный мониторинг качества оказания государственных услуг

1. Обязательный мониторинг качества оказания государственных услуг проводится физическими лицами, некоммерческими организациями по собственной инициативе и за свой счет.

Обязательный мониторинг качества оказания государственных услуг также проводится по государственному социальному заказу уполномоченного органа по оценке и контролю за качеством оказания государственных услуг в соответствии с законодательством Республики Казахстан о государственном социальном заказе, государственном заказе на реализацию стратегического партнерства, грантах и премиях для неправительственных организаций в Республике Казахстан.

2. При проведении обязательного мониторинга качества оказания государственных услуг физические лица, некоммерческие организации вправе запрашивать у центральных государственных органов, местных исполнительных органов областей, городов республиканского значения, районов, городов областного значения, акимов, акимов районного значения, поселков, сел, сельских округов, государственных корпораций необходимую информацию, относящуюся к сфере оказания государственных услуг, в случае отсутствия данной информации на их интернет-ресурсах, за исключением информации, составляющей государственные секреты, коммерческую и иную охраняемую законом тайну в соответствии с законодательством Республики Казахстан.

3. По результатам обязательного мониторинга качества оказания государственных услуг физические лица, некоммерческие организации составляют заключение. Заключение обязательного мониторинга качества оказания государственных услуг включает:

1) информацию о соблюдении центральными государственными органами, местными исполнительными органами областей, городов республиканского значения, столицы, районов, городов областного значения, акимами районов в городе, городов районного значения, поселков, сел, сельских округов, государственных корпораций, а также услуготателями требований законодательства Республики Казахстан в сфере оказания государственных услуг;

2) рекомендации по устранению выявленных в ходе обязательного мониторинга качества оказания государственных услуг факторов несоблюдения законодательства Республики Казахстан в сфере оказания государственных услуг;

3) предложения по повышению качества оказания государственных услуг;

4) предложения по внесению изменений и дополнений в подзаконные нормативные правовые акты, определяющие порядок оказания государственных услуг.

Критерии оценки качества оказания государственных услуг устанавливаются в рамках социологических исследований или мониторинга качества их оказания.

- 7) о размерах золотовалютного резерва Национального Банка Республики Казахстан;
- 8) содержащей тексты нормативных правовых актов Республики Казахстан, за исключением нормативных правовых актов, содержащих государственные секреты и иные охраняемые законом тайны, а также их проекты;
- 9) о формировании и расходовании средств из республиканского и местного бюджетов, за исключением сведений, содержащих государственные секреты;
- 10) о контроле за расходованием средств из республиканского и местного бюджетов, за исключением сведений, содержащих государственные секреты;
- 11) о фактах нарушения законности обладателями информации, их должностными лицами;
- 12) о массовых репрессиях по политическим, социальным и другим мотивам, в том числе находившихся в архивах, за исключением информации, относящейся к государственному секретам Республики Казахстан.
- Статья 7. Права и обязанности пользователя информации
1. Пользователь информации имеет право:
- 1) получать и распространять информацию любым не запрещенным законом способом;
 - 2) обращаться с запросом о предоставлении информации;
 - 3) проверять достоверность и полноту получаемой информации;
 - 4) отозвать запрос;
 - 5) не обосновывать необходимость получения информации;
 - 6) обжаловать незаконное ограничение права на доступ к информации, действия (бездействие) должностных лиц;
 - 7) требовать в установленном законом порядке возмещения материального ущерба и морального вреда, причиненного ему нарушением его права на доступ к информации.
 2. Пользователь информации обязан соблюдать требования настоящего Закона.
- Статья 10. Способы обеспечения доступа к информации
- Доступ к информации обеспечивается следующими способами:
- 1) предоставление информации по запросу;
 - 2) размещение информации в помещениях, занимаемых обладателями информации, и в иных отведенных для этих целей местах;
 - 3) обеспечением доступа к открытым заседаниям;
 - 4) заслушиванием и обсуждением отчетов руководителей центральных исполнительных органов (за исключением министерств обороны, иностранных дел Республики Казахстан), акимов и руководителей национальных высших учебных заведений;
 - 5) размещением информации в средствах массовой информации;
 - 6) размещением информации на интернет-ресурсе обладателя информации;

1. Анализ содержания и практической применимости действующих национальных и зарубежных методик мониторинга реализации государственных программ и проектов развития.

1.1. Законодательство Казахстана, определяющее параметры общественного мониторинга

В данном разделе приведены выдержки из законодательства Казахстана, которые регулируют в той или иной степени сферу общественного участия в разных формах: общественный мониторинг, общественный контроль, общественная экспертиза, общественные слушания и другие.

Законодательство Казахстана содержит достаточно обширное количество норм, которые в той или иной степени определяют возможности для проведения общественного мониторинга

Данный обзор не охватывает все существующие нормы, а определяет основные параметры, на которых в дальнейшем будет опираться Методика мониторинга государственных программ развития, а рамках данного проекта.

Конституция Казахстана, статья 33, которая наделяет каждого гражданина непосредственно и через представителей правом на участие и управление делами государства.

Пункт 1 статьи 33 Конституции определяет: «Граждане Республики Казахстан имеют право участвовать в управлении делами государства непосредственно и через своих представителей, обращаться лично, а также направлять индивидуальные и коллективные обращения в государственные органы и органы местного самоуправления».

Закон «О доступе к информации». (ссылка на источник)

Настоящий Закон регулирует общественные отношения, возникающие в результате реализации конституционного права каждого свободно получать и распространять информацию любым не запрещенным законом способом.

Статья 6. Информация, доступ к которой не подлжит ограничению

Не подлжит ограничению доступ к следующей информации:

1) о чрезвычайных ситуациях и катастрофах, угрожающих безопасности и здоровью граждан, и их последствиях, а также о стихийных бедствиях, их официальных прогнозах и последствиях;

2) о состоянии здравоохранения, санитарии, демографии, миграции, образования, культуры, социальной защиты, экономики, сельского хозяйства, а также о состоянии преступности;

3) о фактах совершения актов терроризма;

4) о состоянии экологии, пожарной безопасности, а также о санитарно-эпидемиологической и радиационной обстановке, безопасности пищевых продуктов;

5) о привилегиях, компенсациях и льготах, предоставляемых государством физическим и юридическим лицам;

6) о фактах нарушения прав и свобод человека и гражданина;

СОДЕРЖАНИЕ

1. Анализ содержания и практической применимости действующих национальных и зарубежных методик мониторинга реализации государственных программ и проектов развития.	
1.1. Законодательство Казахстана, определяющее параметра общественного мониторинга.	4
1.2. Международная практика.	11
2. Методика мониторинга реализации государственных программ и проектов развития представляемыми гражданскому общества	
2.1. Обзор и понятия.	17
2.2. Методика общественного мониторинга государственных программ развития.	19
2.3. Порядок проведения общественного мониторинга государственных программ	22
3. Руководство по применению методики общественного мониторинга и оценки	26
4. Методы сбора и обработки информации	31
5. Алгоритм общественного мониторинга	42
6. Список используемой литературы	45

**МЕТОДИЧЕСКОЕ ПОСОБИЕ РАЗРАБОТАНО ПРИ ФИНАНСОВОЙ ПОДДЕРЖКЕ
ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В РАМКАХ ПРОЕКТА: «МОНИТОРИНГ
ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРОГРАММ РАЗВИТИЯ, ВЫПОЛНЯЕМЫХ СУБЪЕКТАМИ
ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА, КАК КЛЮЧЕВОЙ КОМПОНЕНТ ПОЛИТИЧЕСКОГО
ДИАЛОГА В КАЗАХСТАНЕ» (по заказу ОФ «Информационно-ресурсный центр»)**

Исполнитель: Светлана Ушакова

Цель проекта:

Повысить прозрачность и эффективность реализации государственных программ развития в Туркестанской, Костанайской, Павлодарской и Жетысуской областях Казахстана посредством общественного мониторинга, проводимого обученными представителями гражданского общества.

Европейский союз (Евросоюз, ЕС) — экономическое и политическое объединение 27 европейских государств. Европейский союз был создан Маастрихтским договором 7 февраля 1992 года, вступившим в силу 1 ноября 1993 года, на основе Европейского экономического сообщества и нацелен на региональную интеграцию.

2024, Алматы

Общественный фонд «Информационно-ресурсный центр»
Улица Сатпаева, 30/8, офис 139, тел.: 8 778 859 47 68

Отпечатано в типографии ТОО "Цифро"
г.Алматы ул. Күнаева 43
Тираж: 100 шт.

МЕТОДИЧЕСКОЕ ПОСОБИЕ «МОНИТОРИНГ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРОГРАММ РАЗВИТИЯ, ВЫПОЛНЯЕМЫХ СУБЪЕКТАМИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА»

